

T.C
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLAHİYAT ANA BİLİM DALI
HADİS BİLİM DALI

**KENDİ İFADESİYLE DÜNYA'DAN
HZ. PEYGAMBER'E SEVDİRİLENLERE DAİR
RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

FATMA SEVER

İstanbul, 2009

T.C
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLAHİYAT ANA BİLİM DALI
HADİS BİLİM DALI

**KENDİ İFADESİYLE DÜNYA'DAN
HZ. PEYGAMBER'E SEVDİRİLENLERE DAİR
RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

FATMA SEVER

Danışman: PROF.DR. NEBİ BOZKURT

İstanbul, 2009

Marmara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Tez Onay Belgesi

İLAHİYAT Anabilim Dalı HADİS Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi FATMA SEVER in KENDİ İFADESIYILE DÜNYA'DAN HZ. PEYGAMBER'E SEVDİRİLENLERE DAİR RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 16.07.2009 tarih ve 2009/12-34 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi : 09/12/2009

- 1) Tez Danışmanı : PROF. DR. NEBİ BOZKURT
- 2) Jüri Üyesi : YRD. DOÇ.DR. HASAN CİRİT
- 3) Jüri Üyesi : PROF. DR. ZİYA YILMAZER

İmzası

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No.</u>
İÇİNDEKİLER.....	I
KISALTMALAR.....	III
ÖNSÖZ.....	1
GİRİŞ.....	2

BİRİNCİ BÖLÜM

HZ. PEYGAMBER'İN SEVDİKLERİ İLE İLGİLİ RİVÂYETLER

I. HZ. PEYGAMBER'İN GENEL OLARAK SEVDİKLERİ İLE İLGİLİ RİVÂYETLER.....	6
A. SEVGİ.....	14
II. HZ. PEYGAMBER'İN SEVDİĞİ KİŞİLER İLE İLGİLİ RİVÂYETLER.....	17
A. EHL-İ BEYT SEVGİSİ	18
1. Hz. Hatice.....	19
2. Hz. Fâtıma.....	21
3. Hz. Âişe.....	22
4. Hz. Ali.....	25
5. Hz. Hasan ve Hz Hüseyin.	27
B. ASHÂB'DAN SEVDİĞİNİ AÇIKLADIĞI DİĞER KİŞİLER.....	28
1. Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer	28
2. Zeyd b. Hârise.....	30
3. Üsâme b. Zeyd	32
4. Muaz b. Cebel	33

İKİNCİ BÖLÜM

“DÜNYA’DAN HZ. PEYGAMBER’E SEVDİRİLENLER” HADİSİNİN TAHRİC ve TAHKİKİ

I. “DÜNYA’DAN HZ. PEYGAMBER’E SEVDİRİLENLER” HADİSİNİN RİVÂYETLERİ.....	36
A. ABDURREZZÂK B. HEMMÂM’IN RİVÂYETİ.....	36
B. AHMED B. HANBEL’İN RİVÂYETLERİ	39
1. Ahmed b. Hanbel’in 1. Rivâyeti	39
2. Ahmed b. Hanbel’in 2. Rivâyeti	42
3. Ahmed b. Hanbel’in 3. Rivâyeti	44
4. Ahmed b. Hanbel’in 4. Rivâyeti	45
C. NESÂÎ’NİN RİVÂYETLERİ	47
1. Nesâî’nin 1. Rivâyeti	47
2. Nesâî’nin 2. Rivâyeti	49
D. EBÛ YA’LÂ EL-MEVSÎLÎ’NİN RİVÂYETLERİ.....	51
1. Ebû Ya’lâ el-Mevsîlî’nin 1. Rivâyeti	51
2. Ebû Ya’lâ el-Mevsîlî’nin 2. Rivâyeti	52
E. EBÛ AVÂNE’NİN RİVÂYETLERİ	54
1. Ebû Avâne’nin 1. Rivâyeti.....	54
2. Ebû Avâne’nin 2. Rivâyeti.....	56
F. TABERÂNÎ’NİN RİVÂYETLERİ	58
1. Taberânî’nin 1. Rivâyeti	58
2. Taberânî’nin 2. Rivâyeti	60
G. HÂKİM’İN RİVÂYETİ.....	62
H. BEYHÂKÎ’NİN RİVÂYETİ	65
II. “DÜNYA’DAN HZ. PEYGAMBER’E SEVDİRİLENLER” HADİSİNİN TAHRİCİ.....	69
III. “DÜNYA’DAN HZ. PEYGAMBER’E SEVDİRİLENLER” HADİSİNİN TAHKİKİ.....	70

IV. “DÜNYA’DAN HZ. PEYGAMBER’E SEVDİRİLENLER” HADİSİ

ÜZERİNE YAPILAN DEĞERLENDİRMELER	75
1. Hz. Peygamber’in Kadına Verdiği Değer	80
2. Güzel Koku	85
3. Göz Nuru Namaz	89
4. Hadis Kaynakları	92
5. Tasavvufi Yorumlar	95
6. Günümüz Çalışmaları	100
SONUÇ	105
BİBLİYOGRAFYA	107

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
Bkz.	Bakınız
ev.	Çeviren
DİA	Diyanet İslam Ansiklopedisi
DİBY	Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları
H.z.	Hazreti
mad.	Maddesi
İFAV	Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakóltesi Vakfı Yayınları
r.a	Radıyallahu anh-Radıyallahu anha
s.	Sayfa
s.a	Sallallahu Aleyhi ve Sellem
SBE	Sosyal Bilimler Enstitüsü
şrh.	şerh Eden(ler)
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
thc.	Tahric Eden(ler)
thk.	Tahkík Eden
tlk.	Tâlik Eden
ts.	Tarihsiz
v.	Vefat tarihi
vb.	Ve benzer(ler)i
?	Belirtilmemiş

ÖNSÖZ

İnsanı yaratan ve ona kendi ruhundan üfleyen Yüce Yaratıcı aynı zamanda Vedûd ve Habîb isimleriyle insanı sevmiş ve ona da sevme duygusunu vermiştir. İslam dininin son ve evrensel temsilcisi Hz. Muhammed (s.a.) ise Allah'ın habibi yani sevgilisidir. Allah'ın sevdiğini sevmek şüphesiz Allah'ı sevmek gibidir. Bu durum Kur'an'da şöyle ifade edilir: “(Ey Peygamberim!) De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin.” Buna mukabil Hz. Peygamber de şöyle dua etmiştir. “Allah'ım! Senin sevgin ve sevgisi bana fayda verecek kimsenin sevgisi ile beni rızıklandır.”

Hz. Peygamber'in, “dünya'dan bana sevdirenler” diye nitelediği “kadın ve güzel koku” ayrıca “göz aydınlığı namaz” gibi üç önemli konuyu barındıran hadis temel olmak üzere tezimiz Hz. Peygamber'in sevdiklerinden oluşmaktadır. Bu çalışma yapılırken söz konusu hadisin belirlediği sınırlar içinde, Kütüb-i Sitte ve Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'i okunarak Hz. Peygamber'in sevdikleri tesbit edilmiştir. Daha sonra “Dünya'dan Hz. Peygamber'e sevdirenler” hadisinin tahrir ve tahkik çalışması yapılmıştır. Bu konu seçilirken Hz. Peygamber'in dünya'ya ait sevdiklerinin anlaşılması ve günümüz insanına ahlakî bir sevgi anlayışının kazandırılmasında Muhammedî sevginin örnek gösterilmesi amaçlanmıştır.

Tezimi hazırlarken değerli eleştiri ve katkılarını esirgemeyen, isim seçiminden kaynak tespitine kadar her konuda yardım ve desteğini gördüğüm muhterem danışman hocam Prof. Dr. Nebi Bozkurt Bey'e teşekkürlerimi arz ederim. Ayrıca çalışmam boyunca bana yardımcı olan Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM) Kütüphanesinin değerli çalışanlarına, bize sundukları huzurlu çalışma ortamından dolayı çok teşekkür ederim. Son olarak bütün öğrenim hayatım süresince bana maddî manevî destek veren ve hiçbir fedakarlıktan kaçınmayan çok değerli anneme ve babama sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

GİRİŞ

Allah Teâlâ yarattığı kullarını imtihan etmek için gönderdiği dünya üzerinde insanı, hayra da şerre de müsâit bir keyfiyetle vasıflandırmıştır. Bu mânâda dinin gayesi, bu şekilde zıt tecellilere mazhâr olan insandaki nefsânî olumsuzlukları en aza indirmek, buna karşılık nûrânî vasıfları da zirveye çıkarmaktır. Ancak bu gayenin gerçekleşebilmesi için insanın bir örneğe ihtiyacı vardır. Bunun için Cenâb-ı Hakk, peygamberler göndermiştir. Son peygamber Hz. Muhammed (s.a.) insanlık için en güzel örnektir. Bu konuda Kur'an-ı Kerim'de Allah, “Şüphesiz sen yüce bir ahlâk üzeresin!”¹ ve “Allah Resûlünde sizin için gerçekten de güzel bir örnek vardır.”² buyurmaktadır. Allah Resûlü, ahlakın güzelliğini tamamlamak için gönderilmiştir. O, Peygamberlik vasfının yanında devlet başkanlığı, ordu komutanlığı, tüccar, müşfik bir baba ve koruyucu bir eş vb.vasıflarını bulundurmıştır. Bu anlamda Hz. Peygamber'i her yönden ele alıp değerlendirmek ve şahsından örnek almak mümkündür.

Hz. Peygamber'in dünya ile ilgili hadislerine bakıldığında, dünya âhiret dengesinin kurulması, ikisinden birinin ihmal edilmemesi gerektiği anlaşılmaktadır. Buna göre Allah Resûlü, hayatı boyunca dünya ve ahiret işlerini birlikte yürütmüş, ticaret yapmış, evlenmiş, baba olmuş, devlet başkanı olmuş, ordu komutanı olmuş ve bunların hiçbirisi onun peygamberlik görevini yerine getirmesine engel olmamıştır. Bu asırda yaşayan yetim bir çocuktan, dünyanın en üst makamındaki kişilere kadar herkes aradığı örneği onda bulacaktır. Bu da ona duyulan muhabbet ve onun hakikatini anlama çabasıyla gerçekleşebilir.

İnsan kimi severse aklını, fikrini ve kalbini onunla meşgul eder ve amelini hareketlerini ona benzetmeye çalışır. Bu sebeple Hz. Peygamber “Kişi sevdiği ile beraberdir”³ buyurmuştur. Sevmek, tanımakla başlar. Birisini tanımanın iki yolu vardır.

---

¹ Kalem, 68/4.

² Ahzab, 33/21.

³ Buhâri, Edeb 96; Müslim, Birr 165; Tirmizî, Zühd, 50.

Ya onunla yaşamak ya da onunla yaşayan birisinden dinlemek. Allah Resûlünü görüp tanıyan ve onunla yaşayan Ashâb, hadislerini zaptedip kendinden sonraki nesil olan Tâbiîn'e aktarmıştır. Tâbiîn döneminde gerek ezberlenerek gerek yazılarak kayıt altına alınması, daha sonra hadisleri toplama ve belli usullere göre kitapların yazılması şeklinde devam eden bu fâliyet, rivâyette isnad arama geleneğinin oluşmasına ve hemen hemen hicri 3. asrın sonlarına kadar devam eden sahih hadislerin bir araya getirilmesi ile Buhâri, Müslim, Ebû Dâvud, Tirmizî, Nesâî, İbn Mâce gibi muhaddisler tarafından hazırlanan eserler meydana getirilmesine sebep olmuştur. İşte bu titiz ve gayretli çalışma sonucu hadisler sonraki nesillere ulaştırılarak Allah Resûlünün tanıtılması sağlanmıştır. 21. Asır'da bile Hz. Peygamber'in nelerden hoşlanıp, nelerden hoşlanmadığını bilmek mümkündür.

Giriş ve iki bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde Resûlullah'ın sevdiği kişilere örnekler verilmiştir. Resûlullah'ın bütün sevdikleri, bu çalışmanın boyutlarını aşacağından, sevdiklerini başlıklar halinde zikretmek yeterli görülmüştür. Daha sonra sevdiğini lafzen belirttiği kişiler, Kütüb-i Sitte ve Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde geçen rivâyetler tesbit edilerek, on hadisle sınırlandırılmıştır. Buna göre Ehlibleyt, Hz. Hatice, Hz. Fâtıma, Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Aişe, Hz. Ali, Hz. Hasan, ve Hz. Hüseyin, Zeyd b. Hârise, Üsâme b. Zeyd ve Muâz b. Cebel (radiyallâhu anhum) hakkında Resûlullah'ın sevgisini açıkladığı bir rivâyetin metin ve tercümelere verilmiş, değerlendirmede o sahâbenin özelliği anlatılmaya çalışılmıştır.

İkinci bölümde, “Dünyadan bana kadın ve güzel koku sevdirdi, göz aydınlığım (en büyük mutluluğum) namazda kılındı”⁴ hadisinin tahric ve tahkiki yapılmıştır. Araştırmaya öncelikle Hz. Peygamber'in “dünyadan bana sevdirdi” ifadesinin geçtiği rivâyetlerin tespiti ile başlanılmıştır. Bunun için okuyarak tarama yanında Wensinck ve diğerlerinin hazırladığı Concordance'tan ayrıca el-Mektebetü'ş-Şamile CD'sinden faydalanılmıştır. Rivâyetlerden sonra, sahâbî râvîsi tanıtılmış ve ricâli hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Hadisin râvîleri hakkında cerh-ta'dil âlimlerinin verdiği bilgilerden faydalanıp değerlendirmeler yapılmış ve rivâyetin sahih olup olmadığı hakkında tespitlerde bulunulmaya çalışılmıştır. Bu esnada başvuru

---

⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 128.

kaynaklar: İbn Ebû Hâtim'in *el-Cerh ve't-ta'dîl*'i, İbn Hibbân'ın *es-Sikat*'ı, Zehebî'nin *Siyeru a'lemi'n-nübelâ*'sı ve İbn Hacer'in *Tehzîbu't-Tehzîb*'i. Ayrıca İbn Hacer'in *Tehzîbu't Takrib* ve *Lisânü'l-Mîzân*'ı, İclî'nin *Marifetü's-sikât*'ı, Mizzî'nin, *Tehzibu'l Kemal*'i, Nesâî'nin *ed-Duâfâ ve'l metrûkîn*'i gibi diğerk bazı eserlere de mürâcaat edilmiştir. Bundan sonra, hadis hakkında bugüne kadar yapılan değerklendirmeler önce hadis kaynaklarından, sonra tasavvuf ve günümüz çalışmalarından sunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM
HZ. PEYGAMBER'İN SEVDİKLERİ İLE İLGİLİ
RİVÂYETLER

I. HZ. PEYGAMBER'İN GENEL OLARAK SEVDİKLERİ İLE İLGİLİ RİVÂYETLER

Kütüb-i Sitte ve Ahmed b. Hanbel'in *Müsned'i* incelendiğinde Etme (yiyecekler), Eşribe (içecekler) ve Zühd bölümlerinde Hz. Peygamber'in sevdiği yiyecek ve içecekleri, Libas bölümünde sevdiği giyecekleri, öğrenmek mümkündür. Sevdiğini söylediği kişilerle ilgili rivâyetler ise Fedâilu's-sahâbe ve Menâkıb vb. bölümlerde geçmektedir. Ayrıca burada başlıklar altında verilecek olan muhtelif konular ise, hadis kaynaklarında farklı bölümlerde zikredilmektedir.

1- Hz. Peygamber yiyeceklerden balı, tatlı çeşitlerini,⁵ hurma ile tereyağını,⁶ eti,⁷ tiridi⁸ severdi. İçeceklerden ise tatlı ve soğuk içecekleri severdi.⁹

Hz. Âişe'den gelen şu rivâyet Hz. Peygamber'in bal ve bal şerbetini sevdiğini göstermektedir: “Resûlullah tatlıyı ve balı severdi. İkinci namazından sonra hanımlarından Zeynep b. Cahş'ın yanında bal şerbeti içmiş ve biraz fazla kalmıştı. (Bu durum hoşlarına gitmeyen Aişe ve Hafsa) “Resûlullah hangimizin yanına gelirse o, ona: ‘meğâfir mi yedin? Ben senden meğâfir kokusu alıyorum’ desin diye sözleştik. Hz. Peygamber de kendisine bunu söyleyen hanımına: “Hayır meğâfir yemedim, ama Zeyneb'in yanında bal şerbeti içtim. Ama bir daha içmemeye yemin ettim. Sen bunu başkasına söyleme” buyurdu.¹⁰ Bunun üzerine “Ey Peygamber! Eşlerinin hoşnutluğunu gözeterek Allah'ın sana helâl kıldığı şeyi niçin kendine haram ediyorsun!¹¹ meâlindeki ayetle uyarıldı.

Hz. Peygamber yaş hurma ile salatalık ya da karpuz yemeyi severdi. Salatalığı tuzlayarak da yedi Ayrıca hurmayı tereyağı ile birlikte yemekten de hoşlanırdı.¹² O

⁵ Buhârî, Etme32; Eşribe 10; Müslim, Talak 21; Ebû Davûd, Eşribe 11; Tirmizî, Etme 29; İbn Mâce, Etme 36.

⁶ Müslim Eşribe 26; Ebû Davûd, Etme 44; İbn Mâce, Etme 43.

⁷ Tirmizî, Etme 34;

⁸ Buhârî, Etme 25; Ebû Davûd, Etme 22; Tirmizî, Etme 31; Nesâî, Sıyam, 67.

⁹ Tirmizî, Eşribe 21; Ahmed b. Hanbel VI, 40.

¹⁰ Buhârî, Talak 8; Tefsîr (66), 1, Eymân 25; Müslim, Talak 20; Ebû Dâvûd, Eşribe 11; Nesâî, Talak 17, Eymân 20; Tirmizi, Tefsîr (66), 1.

¹¹ Tahrim, 66/1.

¹² Buhârî, Etme39, 41; Müslim, Eşribe 147; İbn Mâce, Etme 37,43.

devirde halkın yiyeceği ne ise peygamber ailesinin yiyeceği de o idi. Bu sebeple o şöyle buyurmuştur: “Ey Âişe! İçinde hurma olmayan ev halkı açtır.”¹³

‘Tirid’ Allah Resûlü’nün severek yediği yemeklerden biridir. Kaynaklarda ‘serîd’ diye ifade edilen ‘tirid’, et suyuna ekmeğin doğranmasıyla hazırlanmaktadır. Hz. Peygamber’in “Erkeklerden pek çok kişi kemâle ermiştir. Kadınlardan ise İmrân kızı Meryem ile Firavun’un hanımı Âsiye’nin dışında kimse kemâle ermemiştir. Âişe’nin diğer kadınlara üstünlüğü tiridin diğer yemeklere olan üstünlüğü gibidir”¹⁴ buyurmasından hem ‘tirid’i sevdiği, hem Hz. Âişe’nin diğer kadınlara üstünlüğü anlaşılmaktadır. ‘Kabak’ da ‘tirid’in geçtiği kaynaklarda severek yediği yemek olarak zikredilmektedir. ‘Et’ de ‘tirid’ gibi çok sevdiği yemeklerdendir. Özellikle etin ‘bud’ kısmını severek yemiştir.

Hz. Peygamber de herkes gibi bazı yemeklerden daha fazla hoşlanırdı. Ancak hiçbir zaman bir yemeğe kusur aramaz beğenirse yer, beğenmezse sesini çıkarmazdı. Ebû Hureyre: “Resûlullah, yemeği beğenirse yer, hoşlanmazsa yemez, bırakırdı”¹⁵ demiştir. Bütün bunlardan onun sofrasında çok çeşitli yemeklerin olduğu anlaşılmalıdır. O, bulursa yer, bulamazsa oruç tutardı. Bir gün evde yiyecek bir şey var mı? diye sormuş, ekmele ile sirke getirilince, ekmeği sirkeye batırıp yemiş ve “sirke ne güzel katıktır”¹⁶ buyurmuştur. Hz. Peygamber’in maddî olarak sıkıntılı günlerini Hz. Âişe Yeğeni Urve’ye şöyle anlatıyor: “Biz üç ayın hilâlini görürdük de hâlâ evlerimizde ateşin yanmadığı olurdu. Urve, ‘Peki ama teyze (bu üç ay içinde) ne yiyordunuz?’ diye sormuş, o da: ‘İki siyah nesne:hurma ve su. Fakat Ensâr’dan bazılarının ikramları olurdu. Resûlullah, onların getirdiği sütü bize içirirdi”¹⁷

2- Hz. Peygamber, giyecek olarak ‘Hıbere’ denilen pamuklu, çizgili Yemen işi elbiseyi¹⁸ ve pamuklu kumaştan yapılmış gömleği severdi.¹⁹

¹³ Müslim, Eşribe 26; İbn Mâce, Etme 38.

¹⁴ Buhârî Enbiyâ 32, 46, Fedâilü’s-sahâbe 30, Etme 25, 30, Menâkıbu’l-ensâr 45, Mesâcid 80; Müslim, Fedâilü’s-sahâbe 2, 70, 89, Ebû Davûd, Etme 22; Tirmizî, Etme 31, Menâkıb 62, Nesâî, Nisâ 3, İbn Mâce, Etme 14; Ahmed b. Hanbel, III, 156, 264, IV, 394, 409, VI, 159.

¹⁵ Buhârî, Etme21; Müslim, Eşribe 188.

¹⁶ Tirmizî, Etme 35.

¹⁷ Buhârî, Hıbe 1; Müslim, Zühd 19-25,32-33.

¹⁸ Buhârî, Libas, 18; Müslim, Libas 33; Ebû Davûd, Libas 12; Tirmizî, Libas 43, 45; Nesâî, Zinet 94, Ahmed b. Hanbel, III, 134,184, 251, 291.

Hız. Peygamber'in giyim kuşamda dikkat ettiği husus sâdelik ve temizlikti. Çeşitli elbiseleri olmuştur. Ancak o, beyaz elbise giymeyi severdi. O, yiyecek konusunda nasıl önce başkalarının ihtiyaçlarını gideriyorsa, giyim konusunda da bulduğunu dağıtıyor, evinde fazla bir şey bulundurmuyordu. Bazen üzerindeki tek elbiseyi bile veriyor ve evden çıkamıyordu. Resûlüllah'ın bu kadar cömert olması onun ve ailesinin maddî anlamda sıkıntılı günler yaşamasına neden olmuştur.

Bütün bunların yanında kaynaklar, Hız. Peygamber'in Cuma ve bayram günlerinde, ayrıca heyetleri karşılamak için özel elbiseleri olduğunu kaydeder. Onun böyle günlerde giydiği yeşil çizgili elbisesi vardır. Ayrıca siyah üzerine kırmızı çizgili elbise giydiği de olmuştur.²⁰

3- Hız. Peygamber ayakkabı giymek, saçını, sakalını taramak, abdest veye gusül almak gibi günlük işlerinde genellikle sağdan başlamayı severdi.²¹

Enes b. Malik (r.a.) "Allah Resûlü'ne süt ikram ettiklerini anlatıyor. O sırada orada Hız. Ebû Bekir ve Hız. Ömer bulunmasına rağmen, Allah Resûlü, içmesi için sütü sağında bulunan bir bedevî'ye uzatmıştır. Sonra da 'Sağdaki, sonra onun sağındaki, sağdan başlayınız' buyurdu. Enes (r.a.) üç defa 'Sünnet budur' demiştir".²² Hız. Peygamber'in sağdan başlamayı sevmesi giyinmek, yürümek, tıraş olmak, mescide girmek gibi günlük işlerin temiz olanları içindir. Özellikle solun (el) kullanıldığı yerler de vardır, taharet gibi.²³

4- Hız. Peygamber, güzel kokuyu severdi.²⁴

İkinci bölümde incelenecek hadis Enes b. Malik (r.a.)'ten rivâyet edilmiştir. "Dünyadan bana kadın ve güzel koku sevdirdildi, göz aydınlığım (en büyük mutluluğum) namazda kılındı."²⁵

---

¹⁹ Ebû Davûd, Libas 3; Tirmizî, Libas 28.

²⁰ Ebû Davûd, Libas 7.

²¹ Tirmizî, Sefer 44; Nesâî, Zinet 62; İbn Mâce, Taharet 42; Ahmed b. Hanbel, VI, 147, 210.

²² Buhârî, Hıbe 4, Eşribe 14, 18; Müslim, Eşribe 124-125; Ebû Dâvûd, Eşribe 19, Tirmizî, Eşribe 19; İbn Mâce, Eşribe 22; Ahmed b. Hanbel, III, 110, 113, 197, 231.

²³ Zebîdî, Tecrîd, I, 151.

²⁴ Ahmed b. Hanbel, VI, 132.

²⁵ Nesâî, İşretü'n-nisa, 1; Ahmed b. Hanbel, III, 128.

Hiz. AîŖe (r.a) anlatıyor: “Resûlullah’a siyah bir hırka yaptım, bunu giydi. İçinde terlediği zaman ondan yün kokusu hissetti. Bunun üzerine o hırkayı çıkardı. Allah Resûlü güzel kokudan hoşlanırdı.”²⁶

5- Hiz. Peygamber, amellerin devamlı olanını severdi.²⁷

Hiz. ÂiŖe “Resûl- i Ekrem’in en çok hoşlandığı ibadet devamlı olandı” demiŖtir. Hiz. ÂiŖe’ye “Resûlullah, gece namazına ne zaman kalkardı?” diye sorulunca, o:”Horoz sesini iŖitince” diye cevap vermiŖtir. Ancak bu hadiste devam edilmesinden hoşlanılan ibadet teheccüt namazıdır.²⁸

6- Hiz. Peygamber, ümmetine hafifletmeyi severdi.²⁹

Farz olur ve ümmetine ağır gelir korkusuyla nafileleri evinde kılardı. Velhasıl o, kolaylaŖtırmayı severdi; bu sebeple “KolaylaŖtırın, zorlaŖtırmayın; Müjdeleyin, nefret ettirmeyin” buyurmuŖtur.³⁰

7- Hiz. Peygamber, Ŗaban ayını severdi.

Hiz. ÂiŖe’nin Ŗöyle dediği rivâyet edilmiŖtir: “Resûlullah’a en sevimli ay Ŗaban (yani) onda oruç tutmaktı. Sonra ona Ramazan’ı eklerdi.³¹ Hadis’ten Hiz. Peygamber’in nafile oruç tutmayı en çok sevdiği ayın Ŗaban olduğu anlaşılıyor.

Üsâme b. Zeyd, Hiz. Peygamber’e “Ya Resûlallah! Ben sizin hiç bir ayda Ŗaban ayında tuttuğunuz kadar (nafile) oruç tuttuğunuzu görmedim” dediğinde “Bu ay Receb ile Ramazan arasında insanların kendisinden gafil oldukları bir aydır. Bu ayda ameller alemlerin Rabbine yükseltilir. Ben amelimin oruçlu iken Rabbime arz edilmesini arzu ederim” diye buyurmuŖtur.³²

²⁶ Ebu Dâvud, Libâs 22; Ahmed b. Hanbel, VI, 132.

²⁷ Buhârî, Rikak 18; Müslim, Salâtü’l misâfirin 131; Tirmizî, Edeb 73; Nesâî, İman 29; İbn Mâce, Zühd 28; Ahmed b.Hanbel VI, 61,94,147.

²⁸ Zebîdî, Tecrîd, IV, 55.

²⁹ Buhârî, Mevâkîti’s-salât 32; Ahmed b. Hanbel, VI, 33-168.

³⁰ Buhârî, İlim 11; Edeb 80; Müslim, Cihad 8.

³¹ Ebû Davûd, Sıyam 57; Ahmed b. Hanbel VI, 188; Nesâî, Sıyam 70.

³² Ebû Davûd, Sıyam 57; Ahmed b. Hanbel V, 201; Nesâî, Sıyam 70.

8- Hz. Peygamber, affetmeyi severdi.³³

Abdullah b. Zübeyr'den rivâyet edildiğine göre, “Sen afyolunu tut, bağışla, uygun olanı emret, bilgisizlere aldırış etme” (A`raf, 7/199) ayeti, ancak ve ancak halkın ahlâkı hususunda nâzil oldu. “Allah, Peygamberine halkın ahlâkından, affetmeyi, benimseyip almasını emretti” demiştir.³⁴

9- Hz. Peygamber, sefere perşembe günü çıkmayı severdi.³⁵

“Resûlullah, Tebük gazvesinde perşembe günü yola çıktı. O gün çıkmayı severdi. Perşembe günü dışında yola çıktığı nadirdir.”³⁶

10- Hz. Peygamber, eğer Allah'ın o konuda başka şekilde bir emri yoksa Ehl-i Kitaba muvâfakat etmeyi (benzer davranmayı) severdi.³⁷

Ehl-i Kitap, saçlarını alınlarına döküyorlardı, müşrikler de ortadan ayırıyorlardı. Resûlullah (vahiyle) emir gelmeyen hususlarda Ehl-i Kitap'a uygun hareket etmekten hoşlanırdı. Bu sebeple saçını alını üzerinde o da serbest bıraktı. (Bütün müşrikler müslüman olduktan sonra) saçlarını (ortadan) ayırarak (sağ ve sola) taradı.³⁸

11- Hz. Peygamber, sözün en doğru olanını severdi.³⁹

Süfyan b. Abdullah anlatıyor: “Bir gün, ya Resûlallah, bana sınımsız sarılacağım bir amel haber ver, dedim, şöyle buyurdu: ”Rabbim Allah'tır de, sonra dosdoğru ol.” “Ya Resûlallah, hakkımda korkacağın en tehlikeli şey nedir? dedim. Dilini eliyle göstererek, “işte budur” buyurdu.⁴⁰ Dil, doğru kullanılmadığında çok tehlikeli sonuçlara sebep olabilir. Hem dünya işlerinde hem uhrevî sorumluluğu büyük olması açısından, dilin muhafazası büyük önem taşımaktadır.

³³ Buhârî, İman, 40; Ahmed b. Hanbel IV, 357.

³⁴ Buhârî, Tefsîr (66) ;Ebû Davûd, Edeb 4.

³⁵ Buhârî, Cihad 103.

³⁶ Buhârî, Cihad 103.

³⁷ Buhârî, Menâkıb 22; Libas 70; Müslim, Fedâil 90; Ebû Davûd, Tereccül 10; Nesâî, Zînet 61; Ahmed b. Hanbel, I, 246- 287; İbn Mâce, Libas 36.

³⁸ Bkz. Ahmed b. Hanbel, I, 287.

³⁹ Buhârî, Vekâle 7, Hîbe 10, 23, Humus 15, İtk, 13, Meğazi, 54; Ahmed b. Hanbel, VI, 326,327.

Sözkonusu hadisin sebab-i vürûdunu buraya almak yerine doğru sözlü olmak üzerine hadisleri tercih ettik.

⁴⁰ Tirmizî, Zühhd 60.

12- Hz. Peygamber, en çok Abdullah ve Abdurrahmân isimlerini severdi.⁴¹

Resûlullah, bazı kimselerin isimlerinin mânâları hoş olmadığı için değiştirdi. Ve o kimselere verdiği isimlerin başında da Abdullah ve Abdurrahmân gelirdi.

Resûlullah şöyle buyurdu: “Peygamberlerin isimleriyle isimlenin. Allah’ın sevdiği isimler Abdullah ve Abdurrahmândır. En sâdık olanları, Hâris ve Hemmâm isimleridir. En çirkinleri de Harb ve Mürre isimleridir.”⁴²

13- Hz. Peygamber, Mekke’yi severdi.⁴³

Doğup büyüdüğü ve risâletin verildiği ancak çıkarıldığı Mekke, onun gönlünde hep özlenen olarak kalmıştır. O, Mekke’ye hitaben şöyle buyurmuştur: “Sen ne hoş beldesin. Seni ne kadar seviyorum! Eğer kavmim beni buradan çıkmaya mecbur etmeseydi, senden başka bir yerde ikâmet etmezdim.”⁴⁴

Kendisine kucak açan Medine’ye karşı da vefası büyüktür. Bu durumu Enes (r.a.) “Resûlullah, bir yolculuktan dönerken, Medine’nin bahçeleri görününce Medine’ye olan sevgisinden dolayı yüklerini taşıyan hayvanı hızlandırır. Eğer bir bineğin üzerinde ise, onu dört nala koştururdu.”⁴⁵ diyerek özetliyor.

14- Hz. Peygamber, Uhud’u severdi.⁴⁶

Yine Enes b. Malik (r.a.) anlatıyor. “Hz. Peygamber ile birlikte Hayber gazâsına çıkmıştık. Resûlullah oradan dönerek Medine’ye geldiği ve Uhud dağı görüldüğü zaman: “Şu Uhud öyle bir dağdır ki, o bizi sever, biz de onu severiz” buyurdu.”⁴⁷

---

⁴¹ Ahmed b. Hanbel, II, 128. Ayrıca Müslim, Adâb 2’deki rivâyet “İsimlerinizin Allah katında en sevimli olanı Abdullah ve Abdurrahman’dır” şeklindedir. Yani iki rivâyet bir arada değerlendirilince Allah ve Resûlü’nün en sevdiği isimler Abdullah ve Abdurrahman’dır sonucu çıkmaktadır.

⁴² Ebû Davûd, Edeb 69.

⁴³ Tirmizî, Menâkıb 68.

⁴⁴ Tirmizî, Menâkıb 68.

⁴⁵ Buhârî, Fedâilu’l-Medine, 10; Ahmed b. Hanbel, III, 159; Tirmizî, Da’avat 43.

⁴⁶ Buhârî, Cihad, 71,74; Fedâilu’s-sahâbe, 17; Enbiya 8, 27, Etme 28, Da’avat 36, İ’tisam 16, Zekat, 54; Müslim, Hac,462; Tirmizî, Menâkıb, 67.

⁴⁷ Buhârî, Cihad, 71,74; Fedâilu’s-sahâbe, 17; Enbiya 8, 27, Etme 28, Da’avat 36, İ’tisam 16, Zekat, 54; Müslim, Hac,462; Tirmizî, Menâkıb, 67.

Uhud'un Allâh Resûlü'nü tanınması ve sevmesi, bütün mahlukatın onu tanıyıp tasdik ettiğine işaret ediyor. Nitekim Hz. Ali (r.a.) "Biz Mekke'de Allâh Resûlü ile dolaşırken yanından geçtiğimiz dağların ve ağaçların dile gelerek: "Esselâmu aleyke yâ Rasûlallâh!" dediğini işitirdik."⁴⁸ diye anlatıyor.

Sahihayn'ın bir rivâyeti de şöyledir: Resûlullah, (Medine'nin dışına doğru) yürüdü, önünde Uhud görünmüştü: "Bu dağ var ya, o bizi seviyor, bizde onu seviyoruz" buyurdu. Medine'ye yönelince de: "Ey Allahım! Hz. İbrahim Mekke'yi haram kıldığı gibi, ben de Medine'yi iki dağ arasında haram kılıyorum. Allahım, (Medine halkını) müdd ve sa'larını bereketli eyle" buyurdu.⁴⁹

Hz. Peygamber'in, Medine için ettiği dua ve bereket dünyevî bereketlerdir. Biz bunu Onun "Allahım sâ'ımıza müddümüze bereket ver!" diye dua etmesinden anlıyoruz. Ancak Resûlullah (s.a.) Medine için Mekke'den daha fazla bereket de dilemiş olabilir. Yalnız böyle genel bir bereket dilenmiş olsa bile Mekke'nin üstünlüğünü ve bazı açılardan Medine'den daha bereketli olduğuna işaret eden rivâyetler olduğunu da hatırlatalım. Meselâ Mekke'de kılınan namazın Medineden daha faziletli olduğunu bildirmesi gibi.⁵⁰

15- Hz. Peygamber, ashâbını severdi.

Sahâbe nesli, Allah ve Resûlünü razı edecek amellerle onların hoşnutluğunu kazanmışlar ve bir çok övgüye ve müjdeye mazhar olmuşlardır. Allah çeşitli ayetlerde hem Muhâciri hem de Ensârı övmektedir.⁵¹ "İslam'ı ilk önce kabul eden muhâcirler ve ensâr ile, iyilikle onlara uyanlar var ya, Allah onlardan razı olmuş; onlar da O'ndan razı olmuşlardır. Allah onlara içinden ırmaklar akan, orada ebedî kalacakları cennetler hazırlamıştır. İşte büyük başarı budur."⁵²

⁴⁸ Bkz. Tirmizî, Menâkıb, 6.

⁴⁹ Buhârî, Fedâilu'l-Medine, 12; Müslim, Hac, 480; Tirmizî, Menâkıb 68.

⁵⁰ "Benim şu (Medine) mescidimde kılınan bir namaz, (Mekke'deki) Harem mescidi dışında, başka mescitlerde kılınan bin namazdan daha hayırlıdır" Buhârî, Teheccüt 37; Tirmizî, Menâkıb 68; Ahmed b. Hanbel, I, 184; II, 256-277-466-484.

⁵¹ Bkz. Âl-i İmran, 3/195; Tevbe, 9/20; Enfal, 8/74; Haşr, 59/9.

⁵² Tevbe, 9/100.

“Ensâr’ı ancak Mü’min olanlar sever”⁵³ buyuran Hz. Peygamber’in Ensâr’ı sevdiğine dâir rivâyetlerden biri şöyledir. Enes b. Mâlik’ten Allah Resûlü’nün şöyle buyurduğu rivâyet edildi:

“Bir gün Ensâr’dan bir kadın çocuğu ile beraber Hz. Peygamber’e geldi. Resûlullah onunla konuştu ve şöyle buyurdu: “Nefsim kudret elinde olan Allah’a yemin ederim ki, Siz, Ensâr cemaati bana insanların en sevimlilerisiniz.”⁵⁴

Allah Resûlü hadislerinde hem Ensâr’ı hem Muhâcir’i övmektedir. Zîrâ, Muhâcir dünyaya ait neyi varsa Allah için terk edip, Mekke’den Medine’ye hicret etmişler; Ensâr ise, yerlerinden, yurtlarından sevdiklerinden ayrılan bu insanlara kucak açmışlar ve dünyaya ait neleri varsa onlarla paylaşmışlardır. Onun için Allah Resûlü: “Ümmetimin en hayırlısı benim asrımında yaşayanlardır.”⁵⁵ bir başka hadisinde ise “Ashâbıma kötü söz söylemeyiniz! Allah’a yemin ederim ki, biriniz Uhud dağı kadar altın infak etseniz, onların bir ölçğine veya onun yarısına erişemezsiniz”⁵⁶ buyuruyor. Gerek Allah’ın, gerek Resûlünün övdüğü sahâbenin faziletleri için hadis kitapları özel bölümler açmışlar ve onların faziletlerini Resûlullah’ın dilinden rivâyet etmişlerdir.⁵⁷ Ancak şu rivâyette olduğu gibi ashabının da sevgide öne çıkanları vardır. “Hz. Aişe’ye, Resûlullâh’ın ashâbından kimi daha çok severdi? Diye sorulunca Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ve Ebû Ubeyde b. Cerrah (radıyallâhu anhum)’ın isimlerini saymıştır.”⁵⁸

---

⁵³ Buhârî buna “Ensâr’ı sevmek imandandır.” Şeklinde bab başlığı açmıştır. Bkz. Buhârî, Menâkıbu’l-ensâr 4.

⁵⁴ Buhârî, Menâkıbu’l-ensâr 5; Müslim, Menâkıbu’l-ensâr , 175; Ahmed b. Hanbel, III, 129.

⁵⁵ Buhârî, Şehâdet 9; Fedâilu’s-sahâbe 1; Tirmizî, Menâkıb 56; Fiten 45; İbn Mâce, Ahkâm 27; Ahmed b. Hanbel I, 378, 417; II, 228.

⁵⁶ Müslim, Fedâilu’s-sahâbe 221,222.

⁵⁷ Bkz. Buhârî, Fedâilu’s-sahâbe; Müslim, Fedâilu’s-sahâbe; Tirmizî, Menâkıb; Ayrıca Sahabe’nin hayatını anlatan özel tarih kitapları yazılmıştır. İbn. Sa’d’ın *et-Tabakâtü’l-kübrâ*’sı; İbn Abdülber’in *el-İstâb*’ı; İbn Hâcer’in *el-İsâbe*’si; İbn esir’in *Üsdü’l-Ğâbe*’si bunlardan bir kısmıdır.

⁵⁸ Tirmizî, Menâkıb, 15; İbn Mâce, Mukaddime 11; Ahmed b. Hanbel, VI, 218.

A. SEVGİ

“Hubb” kelimesi sözlükte; sevmek, beğenmek, rağbet etmek,⁵⁹ sevgi, muhabbet, dostluk⁶⁰ anlamlarına gelir.⁶¹ Ayet ve hadislerde “hubb”, “muhabbet” “vüdd” ve “meveddet” kelimeleri ile ifade edilen sevgi sözcüğü⁶² tezimizin konusu olan hadisin ilk kelimesi ve ana temasını oluşturmaktadır. Aynı kökten gelen “muhabbet” kelimesi şiddetli yağmurlarla çoğalan suların üzerindeki kabarcıklar, olabileceği gibi “kaynama noktasına gelmiş suyun üstüne çıkmaya başlayan kabarcıklara” denir. “Hubab” kökünden türediğini savunanlara göre muhabbet, “sevilenin güzel cemâlini görme arzusu içinde bulunan sevgilinin kalbinin bu arzu ve istekle coşmasıdır.”⁶³ “Habbe” kelimesi de buradan gelir. “Muhabbet ise, susamışlıktan veya fazla arzudan dolayı kalbin kaynamaya ve habbeler çıkarmaya başlamasına denmiştir.”

Bir duygu olan sevgi daha ziyade sezilerle alâkalıdır. İslâm toplumunda özellikle ilk devir sûfileri için “ilk İslâm psikologları” dersek, mübalağa etmiş olmayız. Çünkü his ve duygular üzerinde onlar daha çok durmuşlardır. Buna göre onların çeşitli sevgi tanımları vardır. Meselâ: “Sevgi, kalbin azığı, ruhun gıdası, gözün nûrudur. Sevgi hayatından mahrum olan kimse ölü sayılır. Sevgi nûrunu kaybedenler, karanlıklar denizinde yok olurlar. Sevgi şifâsından mahrum kalanların kalpleri, bütün hastalıklara açık vaziyettedir. Sevgi, îman ve amellerin, birtakım makam ve hallerin ruhudur, özüdür.”⁶⁴ Sevgi tanımlarının genelde “Allah sevgisi” esas alınarak yapıldığını görmekteyiz. Bu tariflerde müşterek nokta sevginin kaynağının Allah olmasıdır. Zünnûni Mısırî’nin bu anlamda şu sözü vardır: “Kulun Allah’a muhabbetinin alâmeti; Allah’ın habibi Hz. Muhammed’e, ahlak, fiil, emir ve sünnetlerinde uymaktır.”⁶⁵

Gönül, hissedip beğendiği şeylerden; göz, gördüğü güzelliklerden; kulak, dinlediği güzel seslerden; burun, aldığı güzel kokulardan; dil, tadıp hoşlandığı yiyecek

⁵⁹ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, Beyrut: Daru Sadr, ts I. 289-293.

⁶⁰ Serdar Mutçalı, *Arapça Türkçe Sözlük*, İstanbul: Dağarcık, 1995, s.144.

⁶¹ Şemseddin Sami, *Kâmus-ı Türkî*, 13. Baskı, İstanbul: Çağrı Yayınları 2004, s. 539.

⁶² Süleyman Uludağ, “Aşk”, *DİA*, IV, 11.

⁶³ İbn Manzûr, I, 289.

⁶⁴ Çeşitli sevgi tarifleri için Bakınız Bkz. Raşit küçük, *Sevgi Medeniyeti*, İstanbul: Rağbet Yayınları, 2002, s.23-24.

⁶⁵ Kuşeyrî *Risaleleri(Sufilerin İnanç ve Ahlâkı)* (trc. Dilaver Selvi), 2. baskı, Semerkand, İstanbul, 2005, s.67.

ve içeceklerden zevk alır ve sever. Şüphesiz gönül ile idrak edilen şeylere duyulan sevgi ve muhabbet, beş duyu organıyla hissedilen sevgiden daha kuvvetli ve büyüktür.⁶⁶

Sevgi, insanın, kendisinin ve bir başkasının ruhsal tekâmülünü desteklemek amacıyla benliğini genişletme arzusudur.⁶⁷

Sevgi deyince ilk akla gelen hiç şüphesiz Hz. Muhammed (s.a)'dir. O bütün yaratılanlara karşı sevgi dolu şefkatli ve merhametli idi. Her konuda "Üsve-i hasene" olan Hz. Peygamber, sevgi konusunda da en güzel örnektir. Bu konuda Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: "Allah Resûlünde sizin için gerçekten de ne güzel bir örnek vardır."⁶⁸ "(Resûlüm!) Biz seni âlemlere ancak rahmet olarak gönderdik."⁶⁹ Sevgiyi bizzat yaşayarak öğreten Resûlullah bir hadisinde şöyle buyuruyor: "Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, iman etmedikçe cennete giremezsiniz, birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olmazsınız."⁷⁰ Hz. Peygamber'in, "Allah'ım! Bize imanı sevdire"⁷¹ diye dua etmesi çok anlamlıdır. İmanı sevgiye bağlayan bir anlayış için elbette sevgisiz hiçbir şey düşünülemez. O mü'minleri bir bütün olarak görmüş ve şöyle buyurmuştur: "Birbirlerini sevmeye, birbirlerine merhamette, birbirlerine şefkate mü'minlerin misâli bir bedeninin misâli gibidir. O bedenden bir organ hastalansa, diğer organlar da uykusuzluk ve hararetle ona katılırlar."⁷²

Her fırsatta sevgiyi vurgulayan Hz. Peygamber, "Küçüklerimize merhamet etmeyen, büyüklerimize saygı göstermeyen bizden değildir."⁷³ buyurarak küçükleri sevmeyi, büyüklere karşı da saygılı olmayı tavsiye etmiştir. Karşılıksız sevmenin değerini Hz Ömer şu rivâyetle dile getirmiştir: "Resûlullah buyurdu ki: "Allah'ın kulları arasında bir grup vardır ki, onlar ne Peygamberlerdir ne de şehitlerdir. Üstelik kıyamet günü Allah indindeki makamlarının yüceliği sebebiyle Peygamberler de, şehitler de onlara gıpta ederler." Orada bulunanlar sordular: "Ey Allah'ın Resûlü! Onlar kimlerdir, bize haber ver. Peygamber (s.a.): "Onlar, aralarında ne kan bağı ne de birbirlerine

⁶⁶ İsmail Karagöz, *Ayet ve Hadislerin Işığında Sevgi ve Dostluk*, 2. Baskı, Ankara: DİBY, 2004, s. 23.

⁶⁷ M. Scott Peck, *Az seçilen yol*, Rengin Özer Çeviren (çev.), İstanbul: Akaşa Yayınları, 1992, s. 81.

⁶⁸ Ahzab, 33/21.

⁶⁹ Enbiya, 21/107.

⁷⁰ Müslim, iman 93; Ebû Dâvûd Edeb 142.

⁷¹ Ahmed b. Hanbel, III, 424.

⁷² Buhari, Edeb 27; Müslim, Birr 66; Ahmed b. Hanbel, IV, 270.

⁷³ Tirmizî, el Birr ve's- Sıla 15.

başıladıkları bir mal olmadığı halde, Allah rızası için birbirlerini sevenlerdir. Allah'a yemin ederim ki, onların yüzleri (kıyamet gününde) bir nur üzeredir. Halk korkarken, onlar korkmazlar. İnsanlar üzülürken onlar üzülmezler”⁷⁴ Sonra da şu ayeti okudu: “Haberiniz olsun Allah’ın dostları var ya! Onlara ne korku var, ne de onlar üzüleceklerdir.”⁷⁵

Ebu Hüreyre (ra), Resûlullâh’ın şöyle buyurduğunu haber vermiştir: “Canım, kudret elinde olan Allah’a yemin ederim ki hiç biriniz, beni anne-babasından ve çocuğundan daha çok sevmedikçe tam iman etmiş olmaz!”⁷⁶

Bu ve daha sonra zikredeceğimiz hadiste görüleceği gibi mü’minlerin Resûlullâh’a sevgisi, bütün sevgilerin üzerinde çok derin bir muhabbet olması bakımından büyük önem taşımaktadır. Bu öyle bir sevgi ve muhabbet olmalı ki mü’minin imanını da ilgilendirerek, dünya’ya ait sevdiklerini tekrar gözden geçirmesine sebep olmalıdır.

İslâm bilginleri muhabbet, sevgi kavramını üç kısımda değerlendirmişlerdir.

- Tabîî sevgi: Bir çocuğun anne-babasını sevmesi; bir babanın çocuklarını sevmesi şefkat ve merhametten doğan sevgiye örnektir.
- Aklî sevgi: Doğruyu, iyiyi, fayda vereni sevmek. Bir hastanın iyileşmek için ilaç alması aklın onayladığı sevgidir. Peygamber’in rehberliği sonucunda ulaşılabilecek mutluluk ve kurtuluş, onun zâtının sevilmesini gerektirir.
- İmânî sevgi: Ta‘zim duygusundan kaynaklanan bir sevgidir ki, aklî sevgi ile birleştiğinde Hz. Peygamber’in emrinde babasıyla ya da kendi evladıyla savaşıyor bir sahâbe olur. İşte bu, Hz. Peygamber’i kendi öz nefsinden ve en yakınlarından bile daha fazla sevmek demektir. Böyle bir sevgi, sevgilinin

---

⁷⁴ Ebû Davûd, Büyü’, 76.

⁷⁵ Yunus 10/62.

⁷⁶ Buharî, İman 8; Eymân 3; Müslim, İman 69-70; Nesâî, İman 19; İbn Mâce, Mukaddime 9; Ahmet b. Hanbel, III, 177, 207, 275, 278; IV, 336.

azarlamasıyla azalmadığı gibi iltifatıyla da artmaz. Bu, kemâle ulaşmış bir imandan kaynaklanan derin bir sevgi ve köklü bir muhabbetir.⁷⁷

Sevgi, her çeşit ilgi ve bağlılığın kaynağıdır. İnsanın en çok sevdiği kendi öz nefsi, anne-babası ve çocuklarıdır. Hadiste bu sevgi çemberinin Hz. Peygamber lehine aşılması gerektiğini, ya da başka bir deyişle, sevgiye yeni bir boyut kazandırılması lüzumunu hatırlatmaktadır. Yani mü'min, Hz. Peygamber'i, en çok sevdiklerinden daha fazla sevecektir.⁷⁸

İmanda bulunması gereken sevgiyi ve kaliteyi bahsi geçen hadisten öğrenen Hz. Ömer, kalbindeki peygamber sevgisini kuvvetli bularak “nefsim hariç seni her şeyden fazla seviyorum ya Resûllallah!” diye gönlünü Hz. Peygamber'e açmıştı. Fakat Allah Resûlü, Hz. Ömer'in kendini daha fazla sevmesine râzı olmayıp “öz nefsinden de çok sevmelisin Ömer! buyurdu.” Hz. Ömer tereddütsüz cevap verdi: “Canımdan da çok seviyorum.” O zaman Resûlullah: “İşte şimdi oldu Ömer!”buyurdu.⁷⁹

II. HZ. PEYGAMBER'İN SEVDİĞİ KİŞİLER İLE İLGİLİ RİVÂYETLER

Sevenin sevdiğine benzemeye çalışması, onun sevdiklerini sevip, sevmediklerinden uzaklaşmakla olur. Sevmek tanımakla başlar. Burada verilen rivâyetlerde Allah Resûlünün sevdiklerini neden sevdiği, onlara neden değer verdiği anlaşılmaya çalışılıp, “seviyorum” dediği kişilerin, öne çıkan özelliğinin ne olduğu değerlendirilmeye çalışılacaktır.

⁷⁷ İ. L. Çakan, *Seçme Hadisler*, İFAV, İstanbul, 2008, s. 51.

⁷⁸ İ. L. Çakan, *Hadislerle Gerçekler*, Erkam Yayınları, İstanbul, 2006, s. 277.

⁷⁹ Buharî, Eymân 3.

A.. EHLİBEYT SEVGİSİ

a. Rivâyet ve Tercümesi

حدثنا أبو داود سليمان بن الأشعث قال أخبرنا يحيى بن معين قال حدثنا هشام بن يوسف عن عبد الله بن سليمان النوفلي عن محمد بن علي بن عبد الله بن عباس عن أبيه عن ابن عباس قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم أحبوا الله لما يغذوكم من نعمه وأحبوني بحب الله وأحبوا أهل بيتي لحبي

Abdullah b. Abbas'tan şöyle rivâyet edilmiştir: “Allah’ı, sizi nimetleriyle donattığı için sevin. Beni, Allah’ı sevdiğiniz için sevin. Ehl-i Beyt’imi de beni sevdiğiniz için sevin!”⁸⁰

b. Değerlendirme

Ehli Beyt hakkında Hz. Âişe'den şöyle rivâyet edilmiştir. “Resûlullah (s.a.), üzerinde siyah yünden nakışlı bir kumaş olduğu halde sabah evden çıktı. O sırada Hasan geldi, onu örtünün altına soktu. Sonra Hüseyin geldi onu da örtünün altına aldı, sonra Fatıma geldi, sonra Ali geldi onları da örtünün altına soktu. Sonra da: “Ey Ehl-i Beyt! Allah günahlarınızı giderip sizi tertemiz yapmak istiyor” buyurdu.⁸¹ Bu ayetler nâzil olduğu zaman Resûlullah altı ay boyunca sabah namazına giderken Hz. Fâtıma'nın kapısına kadar gitmiş ve: “Ey Ehl-i Beyt! Namaza kalkın” buyurarak “Allah sizden, sadece günahı gidermek ve sizi tertemiz kılmak istiyor” ayetini okumuştur.⁸²

Hz. Peygamber'in ev halkına ehli beyt denir. Nebevî ahlâk, ilim, irfan ve fazîletlerle yoğrularak şahsiyet kazanan şerefli bir nesebdir. Hz. Peygamber'e muhabbetle bağlı, ihlâs ve takvâ âbidesi olan Ehl-i Beyt, hanımları da dahil öncelikle Hz. Peygamber'in âile fertlerini ifade etmektedir.⁸³ “Zeyd b. Erkam (r.a.) anlatıyor: Allah Resûlü, Mekke ile Medine arasında Hummen denilen suyun başında bir hutbe verdi. Allah'a hamd, sena ve zikirten sonra şöyle buyurdu:“Ey insanlar! Dikkat ediniz; ben bir beşerim. Rabbimin ölüm elçisinin gelmesi ve benim ona icabet edip aranızdan

⁸⁰ Tirmizî, Menâkıb, 31; Hakîm, *Müstedrek*, III, 162; Taberâni, *Mu'cemu'l-kebir*, III, 46.

⁸¹ Ahzâb 33/32-33.

⁸² Müslim, Fedâilu's-sahâbe, 61; Tirmizî, Menâkıb, 31; Tefsîr, 33; Ahmed b. Hanbel, III, 259, 285.

⁸³ Zebîdî, *Tecrîd-i Sarih*, IX, 367.

gitmem yakındır. Sizlere hukuku ağır iki kıymetli emanet bırakıyorum. Birincisi Allah'ın Kitabı'dır. Onda hidayet vardır. Allah'ın Kitabına sınımsız sarılın. Onunla meşgul olun; İkinci emanet Ehl-i beytimdir. Ehl-i Beytim hakkında Allah'tan korkmanızı hatırlatırım. Ehl-i Beytim hakkında Allah'tan korkmanızı hatırlatırım. Ehl-i Beytim hakkında Allah'tan korkmanızı hatırlatırım.” Zeyd b. Erkam'ı dinleyenler arasında bulunan Husayn b. Sebre, “Ey Zeyd, Resûlullah'ın hanımları da Ehl-i Beytten midir?” diye sordu, Zeyd (r.a.), “Tabi ki Efendimizin hanımları da Ehl-i Beyttendir. Fakat Resûlullah'ın haklarının korunmasını istediği Ehl-i Beyt, kendilerine sadakanın haram olduğu kimselerdir” dedi. Husayn, “Onlar kimlerdir?” diye sorunca Zeyd b. Erkam (r.a.), “Ali'nin ailesi, Akîl'in ailesi, Cafer ve Abbas'ın âilesidir” dedi. Husayn, “Bunlara sadaka haram mıdır?” diye sorunca, Zeyd (r.a), “Evet” dedi.”⁸⁴

Bu mânâda Ehl-i Beyt; Resûlullah ve ailesi, Hazret-i Ali, Câfer, Akîl, Abbâs ve aileleridir. Ehl-i Beyt'e Allah Teâlâ, namazlarda Tahiyat'tan sonra okunan salli-bârik dualarında “Âl-i Muhammed” diyerek dua ettirmiştir.

1. Hz. Hatice

a. Rivâyet ve Tercümesi

حدثنا سهل بن عثمان حدثنا حفص بن غياث عن هشام بن عروة عن أبيه عن عائشة قالت
قالت وكان رسول الله صلى الله عليه وسلم إذا ذبح الشاة فيقول أرسلوا بها إلى أصدقاء خديجة قالت :
ما غرت على نساء النبي صلى الله عليه وسلم إلا على خديجة وإني لم أدركها فأغضبته يوماً فقلت
خديجة ؟ فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم إنني قد رزقت حبها.

حدثنا عثمان بن أبي شيبة حدثنا عبدة عن هشام بن عروة عن أبيه عن عائشة قالت بشر
رسول الله صلى الله عليه وسلم خديجة بنت خويلد ببیت في الجنة.

⁸⁴ Müslim, Fedâilü's-Sahâbe, 36; Ahmed b. Hanbel, IV, 366.

Hz. Muhammed (s.a.), Hz. Hatice'ye çok değer verirdi. Hz. Aişe şöyle anlatıyor:

“Resûlullah'ın hanımlarından hiçbirisine Hatice'ye karşı duyduğum kıskançlığı duymadım. Hâlbuki onu hiç görmedim. Ancak Resûlullah onu çok anardı. Ne zaman bir koyun kesip parçalara ayırsa, Hatice'nin dostlarına da gönderirdi. ‘Hatice hep Hatice, sanki dünyada Hatice'den başka kadın yok!’ derdim de bana: “Ben onun sevdiğiyle rızıklandırıldım.”⁸⁵ Hz. Aişe, “Resûlullah Hz. Hatice'yi cennette bir köşk ile müjdeledi”⁸⁶ demiştir.

b. Değerlendirme

Hz. Peygamber, ailesine olduğu gibi, onların yakınlarına da iltifat ve alakayı ihmal etmemiş, vefat eden hanımı Hz. Hatice'nin yakınlarını ve dostlarını da gözeterek eşi bulunmaz bir vefa örneği göstermiştir. Hz. Hatice, Hz. Peygamber'in ilk hanımı ve İslam'ın ilk mü'mini olma şerefine erişmiş, Resûlullah ile ilk namaz kılan sâliha bir hanımdır. Ehlibeytin annesi, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in büyükannesi olan Hz. Hatice, kimse inanmazken Resûlullah'a inanmış, hayatının en zorlu günlerinde onun en büyük destekçisi olmuştur. Hz. Hatice Allah'ın selamına⁸⁷ ve Resûlullah'ın övgüsüne nâil olmuştur. O, îmanda, sabırda, iffette, güzel ahlâkta, kısacası her yönü ile örnek bir kadındır. O, kadınların en hayırlısıdır. Hz. Ali Hz. Peygamber'den şöyle duyduğunu anlatıyor: “Kadınların en hayırlısı Huveylid kızı Hatice ve İmran kızı Meryemdir.”⁸⁸

Ebû Hureyre'den şöyle rivâyet edilmiştir: Resûlullah (Hira'da iken) Cebrail gelerek: "Ey Allah'ın Resûlü, işte Hatice geliyor. Beraberinde bir kap var, içerisinde yiyecek, veya içecek var. O yanınıza ulaştığı vakit, ona Rabbinden (ve benden) selam söyleyin ve onu gürültü ve yorgunluk bulunmayan cennette, içerisi oyulmuş inciden yapılmış bir evle müjdeleyin!"⁸⁹

⁸⁵ Müslim, Fedâilu's-sahâbe 75.

⁸⁶ Müslim, Fedâilu's-sahâbe 73.; Tirmizî, Menâkıb, 61.

⁸⁷ Buhârî, Fedâilu's-sahâbe 50; Müslim, Fedâilu's-sahâbe 70; Ahmed b. Hanbel, II, 230.

⁸⁸ Buhârî, Fedâilu's-sahâbe 50; Müslim, Fedâilu's-sahâbe 69; Tirmizî, Menâkıb, 61; Ahmed b. Hanbel, I, 84.

⁸⁹ Buhârî, Fedâilu's-sahâbe 50; Müslim, Fedâilu's-sahâbe 70; Ahmed b. Hanbel, II, 230; Hayatı hakkında geniş bilgi için bkz. Zehebî, *Siyer* II, 109-117.

Hz. Hatice (r.a)'nin vefatı Peygamberimizi çok üzmüş ve o yıla "Hüzün yılı" adı verilmiştir. Hz. Peygamber'in hayatında bunun bir emsali daha yoktur.

2. Hz. Fâtıma

a. Rivâyet ve Tercümesi

حدثنا حسين بن يزيد الكوفي حدثنا عبد السلام بن حرب عن أبي الجحاف عن جميع بن عمير التيمي قال : دخلت مع عمتي على عائشة فسئلت أي الناس كان أحب إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم ؟ قالت فاطمة فقيل من الرجال ؟ قالت زوجها إن كان ما علمت صواما قواما

Cumey' b. 'Umeyr et-Teymi anlatıyor: "Halamla birlikte Hz. Aişe'nin (r.a) yanına gittim. Hz. Aişe'ye: "Hangi kadın "Resûlullah'a daha sevgili idi?" diye soruldu: "Fâtıma!" dedi. "Ya erkeklerden?" dendi. "Fâtıma'nın kocası! Zira bildiğim kadarıyla o, çok oruç tutar, çok namaz kılardı" dedi.⁹⁰

b. Değerlendirme

Resûlullah, kızı Fâtıma'yı çok severdi, kendisine en çok Hz. Fâtıma benzerdi. Hz. Fâtıma babasını ziyarete geldiğinde Hz. Peygamber, ayağa kalkar, sevgili kızını güler yüzle karşılar iltifat eder, alnından öper, yanına oturtur ve sohbet ederdi. Bir sefere çıkacağı zaman en son ona uğrar, dönüşünde ise önce onun yanına giderdi. Hz. Peygamber'in soyu Hz. Fâtıma'dan devam etmektedir. "Fâtıma benden bir parçadır. Her kim onu öfkelenendirirse beni öfkelenirmiş olur"⁹¹ "Hasan ve Hüseyin cennet gençlerinin efendisidir. Fâtıma da cennet hanımlarının hanımefendisidir."⁹² buyurmuştur. Hz. Fâtıma, zahiri güzelliğin yanı sıra ruh inceliğine, büyük bir tahammül ve yumuşak huya sahipti. Sabırlı, metin ve ağırbaşlı, vakar sahibi bir kadındı. Kararlılık, iffet ve takva örneği idi. Dili haktan başka bir şey söylemez, hiç kimseyi kötülükle yâd etmezdi. Ağzı gıybet, çekiştirme ve dedikodu ile hiç bir zaman kirlenmedi. Kalbi sırlar hazinesiydi, ahdine sıkıca bağlı idi. Kötülerin yaptıklarını affetmekten mutlu olurdu. Bazılarının kötü tavrı ve hatalarını görmezlikten geldiği, kötülüklerine tahammül ve

⁹⁰ Tirmizî, Menâkıb, 60.

⁹¹ Buhâri, Fedâilu's-sahâbe 31; Tirmizî, Menâkıb, 60, Ahmed b. Hanbel, IV, 5.

⁹² Ahmed b. Hanbel, V, 391.

bağışlama ile karşılık verdiği çokça görülmüştür.⁹³ Hz. Peygamber “Fâtıma, cennet ehli kadınlarının efendisidir”⁹⁴ buyurmuştur. Hz. Fâtıma, Hz. Peygamber’in haber verdiği gibi ailesinden ilk ona kavuşan kişi olmuş⁹⁵ ve kendisinden altı ay sonra vefat etmiştir.

3. Hz. Âişe

a. Rivâyet ve Tercümesi

حدثنا إسماعيل قال حدثني أخي عن سليمان عن هشام بن عروة عن أبيه عن عائشة رضي الله عنها أن نساء رسول الله صلى الله عليه وسلم كن حزبين فحزب فيه عائشة وحفصة وسودة والحزب الآخر أم سلمة وسائر نساء رسول الله صلى الله عليه وسلم وكان المسلمون قد علموا حب رسول الله صلى الله عليه وسلم عائشة فإذا كانت عند أحدهم هدية يريد أن يهديها إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم أخرها حتى إذا كان رسول الله صلى الله عليه وسلم في بيت عائشة بعث صاحب الهدية إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم في بيت عائشة فكلم حزب أم سلمة فقلن لها كلمي رسول الله صلى الله عليه وسلم يكلم الناس فيقول من أراد أن يهدي رسول الله صلى الله عليه وسلم هدية فليهدها إليه حيث كان من بيوت نسائه فكلمته أم سلمة بما قلن فلم يقل لها شيئاً فسألنها فقالت ما قال لي شيئاً فقلن لها فكلميه قالت فكلمته حين دار إليها أيضاً فلم يقل لها شيئاً فسألنها فقالت ما قال لي شيئاً فقلن لها فكلميه حتى يكلمك فدار إليها فكلمته فقال لها (لا تؤذيني في عائشة فإن الوحي لم يأتني وأنا في ثوب امرأة إلا عائشة) . قالت فقالت أتوب إلى الله من أذاك يا رسول الله ثم إنهن دعون فاطمة بنت رسول الله صلى الله عليه وسلم فأرسلت إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم تقول إن نساءك ينشدنك الله العدل في بنت أبي بكر فكلمته فقال (يا بنية ألا تحبين ما أحب) . قالت بلى فرجعت إليهن فأخبرتهن فقلن ارجعي إليه فأبى أن ترجع فأرسلن زينب بنت جحش فأنته فأغلظت وقالت إن نساءك ينشدنك الله العدل في بنت ابن أبي قحافة فرفعت صوتها حتى تناولت عائشة وهي قاعدة فسببتها حتى إن رسول الله صلى الله عليه وسلم لينظر إلى عائشة هل تكلم قال فتكلمت عائشة ترد على زينب حتى أسكتتها قالت فنظر النبي صلى الله عليه وسلم إلى عائشة وقال (إنها بنت أبي بكر)

⁹³ Bkz. Zehebî, *Siyer* II, 118-134; Tevfik Ebû İlm, *Hz. Fatıma*, (çev.) Burhan Başak, İnsan Yayınları, İstanbul 1998.

⁹⁴ Buhârî, *Fedâilu's-sahâbe* 31.

⁹⁵ Tirmizî, *Menâkıb*, 60.

Hz. Âişe'den şöyle rivâyet edilmiştir: Resûlullah'ın hanımları iki guruba ayrılmışlardı: Bir grupta Âişe, Hafsa, Safiyye, Sevde; ötekinde Ümmü Seleme ile Resûlullah'ın diğer eşleri bulunuyordu. Ashâb Resûlullah'ın Hz. Âişe'yi sevdiğini bildiği için hediyelerini Hz. Peygamber onun odasındaiken gönderirler, Resûlullah da onun odasından diğer hanımlarına taksim eder gönderirdi. Fakat bu durum özellikle Ümmü Seleme grubunu rahatsız ediyordu. Buna bir çare düşündüler. Resûlullah ile önce kendileri konuşmayı denediler. Ümmü Seleme, kadınların elçisi olarak Resûlullah'a durumu arzetti. Fakat cevap alamadı. Bir kere daha Resûlullah'ın nöbeti kendisine geldiğinde durumu arzetti ancak, yine cevap alamadı. Ümmü Seleme'den kendi grubundaki kadınlar vaziyeti sorduklarında o da: Resûlullah bana bir şey söylemedi, diye cevap verdi. Onlar da Ümmü Seleme'ye: Artık Resûlullah sana bir cevap verinceye kadar bu dileğimizi ona arz eyle! dediler. Ümmü Seleme de Resûlullah'a kendi nöbeti dönüp geldiğinde durumu yine hatırlattı. Bu defa Resûlullah cevâben: Sakın Âişe hakkında söylenip de bana eza verme, bana hiç bir hanımımın yanında iken vahiy gelmez de yalnız Âişe'nin odasında iken gelir, buyurdu. Ümmü Seleme: Ben de yâ Resûlallah sana ezâ vermektan tevbe ederek Allah'a dönerim, dedim. Sonra Ümmü Seleme safındaki kadınlar Resûlullah'ın kızı Hz. Fâtıma'dan yardım istediler. O, bunu kabul etti ve Resûlullah Hz. Âişe'nin odasındaiken yanına gitti. İzin isteyip içeri girdi ve şöyle dedi: Yâ Resûlallah! Hanımların Ebû Bekr'in kızı hakkında Allah'tan senin için adâlet istiyorlar, Resûlullah: "Ey kızcağızım! Benim her sevdiğimi sen sevmez misin? buyurdu. Fâtıma da: Evet severim! dedi. (Resûlullah): Öyle ise Âişe'yi sen de sev! buyurdu. Fâtıma dönüp kadınlara gelerek olup biteni haber verdi. Kadınlar Resûlullah'a tekrar mürâcaat etmesini Fâtıma'dan istediler. Fakat Fâtıma kabul etmedi. (Vallahi bu husûsta ben ebedî bir kelime söylemem, dedi). Bu defa Ümmü Seleme gurubu Zeyneb Bint-i Cahş'i gönderdiler. Zeyneb (onun Resûlullah yanında mevkii yüksekti) huzura geldi. Ve söze başlayıp: Yâ Resûlallah! Hanımların İbn Ebî Kuhâfe'nin kızı hakkında Allah'tan senin için adâlet istiyorlar, dedi. Ve sesini yükselterek, o sırada oturmakta olan Âişe'ye taarruza kadar ileri gitti de ona kötü sözler söyledi. Nihâyet Resûlullah karşılık verir mi diye Âişe'ye baktı. Aişe, Zeyneb'e öyle

bir cevap verdi ki onu susturdu. Bunun üzerine Resûlullah o, Ebû Bekir'in kızıdır" buyurdu.⁹⁶

b. Değerlendirme

Hiz. Âişe İslam'da yetişen en büyük hukukçu hanımlardan biri olmaya muvaffak olmuş, tarih, belagat ve şiirde de pek gelişmiş bir zevke mazhar olmuştur. Savaşlara katılmış hastabakıcı hemşirelik yapmıştır. Onun hukuk, tıp, matematik, edebiyat, tarih ve folklorik meselelerde büyük kabiliyeti bilinmektedir. Hatta sportif tarafını da Resûlullah'ın onunla koşu yarışları yapmasıyla bilmekteyiz. İslam'a büyük hizmet etmiştir. Hiz. Peygamber'in Hiz. Âişe üzerinde taşıdığı bütün ümitler fazlasıyla ve mükemmel surette tahakkuk etmiştir.⁹⁷ Hiz. Âişe naklettiği 2210 hadis ile en çok hadis rivayet eden (müksirûn) yedi sahabiden biri olup⁹⁸ Ehl-i beyt ile ilgili en çok hadisi onun rivayet ettiğini görmekteyiz. Diğer hanımlarının ne kadar hadis rivayet ettiklerini gördükten sonra rahatlıkla diyebiliriz ki, Hiz. Aişe olmasaydı, Resûlullah'ın hayatının pek çok safhası bize kapalı kalacaktı. Hiz. Peygamber'in neden en çok onu sevdiğini, diğer hanımların odasında değil, neden onun yanında iken vahiy geldiğini, Hiz. Aişe'nin üstün zekasına, derin ilmine ve anlayışına, muazzam hafıza gücüne bağlamak gerekir.⁹⁹ Hiz. Âişe'nin faziletine dair bir çok rivayet vardır. Bunlardan birinde Hiz. Âişe şöyle anlatıyor: Hiz. Peygamber, bir gün: "Ey Âişe yanımdaki Cibrildir, sana selâm ediyor!" buyurdu. Ben de: "Selam Allah'ın rahmeti bereketi onun üzerine de olsun! Benim göremediğim Cibril'i sen görüyorsun, dedim."¹⁰⁰ Hiz. Âişe'nin diğer kadınlara olan üstünlüğünü Allah Resûlü şu benzetmeyle ifade etmiştir. "Erkeklerden pek çok kişi kemâle ermiştir. Kadınlardan ise İmrân kızı Meryem ile Firavun'un hanımı Âsiye'nin dışında kimse kemâle ermemiştir. Âişe'nin diğer kadınlara üstünlüğü tiridin diğer yemeklere olan üstünlüğü gibidir".¹⁰¹

⁹⁶ Buhâri, Hibe, 8; Müslim, Fedâilü's-sahâbe 83; Tirmizî Menâkıb 62; Nesâî, İşretü'n-Nisa 3; Ahmed b. Hanbel, VI, 88.

⁹⁷ Hamidullah, a.g.e., II, 732.

⁹⁸ Suyutî, *Tedrib*, II, 217.

⁹⁹ Yaşar Kandemir, "Hz. Peygamber ve Aile Hayatı", Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi, İslami İlimler Araştırma Vakfı Yay. İstanbul, s. 91.

¹⁰⁰ Buhâri, Fedâilü's-sahabe 30;

¹⁰¹ Buhâri Enbiyâ 32, 46, Fedâilü's-sahâbe 30, Etıme 25, 30, Menâkıbu'l-ensâr 45, Mesâcid 80; Müslim, Fedâilü's-sahâbe 2, 70, 89, Ebû Davûd, Etıme 22; Tirmizî, Etıme 31, Menâkıb 62, Nesâî, Nisâ 3,

Hız. Peygamber gerek sağlığında gerek hastalığında Hız. Âişe'nin yanında olmayı severdi. Hız. Sevde nöbetini Hız. Âişe'ye vermişti. Hız. Peygamber vefat sebebi olan hastalığı sırasında Hız. Âişe'nin odasında olmayı arzu etmiş, diğer hanımların odalarında bulunduğu müddetçe “yarın ben nerede olacağım?” diye sorup durmuştu. Hız. Âişe diyor ki: ‘Benim odamda bunu hiç sormazdı.’¹⁰² Vefat ettiği zaman da Hız. Âişe'nin yanında bulunuyordu. “Ya Resûlallah! İnsanlardan en çok kimi seviyorsun? sorusuna “Âişe'yi” “Ya erkeklerden?” “Babasını”¹⁰³ diye cevap vermiştir. Hız. Âişe ile birlikteyken kendisine vahiy geldiğini bildiren Hız. Peygamber'in ona olan sevgisi ilahî kaynaklı olduğu yorumuna sebep olmuştur.¹⁰⁴ Kısacası o, Allah tarafından temize çıkarılmış, Allah'ın sevgilisinin sevgilisi ve Sıddık'ın kızı Sıddık'a idi.¹⁰⁵

4. Hız. Ali

a. Rivâyet ve Tercümesi

Seleme b. Ekvâ (r.a)'dan şöyle rivâyet edilmiştir:

حدثنا قتيبة حدثنا حاتم بن إسماعيل عن يزيد بن أبي عبيد عن سلمة بن الأكوع رضي الله عنه قال كان علي رضي الله عنه تخلف عن النبي صلى الله عليه وسلم في خيبر وكان به رمد فقال: أنا أتخلف عن رسول الله صلى الله عليه وسلم فخرج علي فلحق بالنبي صلى الله عليه وسلم فلما كان مساء الليلة التي فتحها في صباحها فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم (لأعطين الراية- أو قال ليأخذن- غدا رجلا يحبه الله ورسوله أو قال يحب الله ورسوله يفتح الله عليه) . فإذا نحن بعلي وما نرجوه فقالوا هذا علي فأعطاه رسول الله صلى الله عليه وسلم ففتح الله عليه

“Hız. Ali, Hayber'de göz rahatsızlığından dolayı Hız. Peygamber'den geri kalmış ve kendi kendine savaşa katılamayacak mıyım? diye endişe etmişti. Fakat yola çıktı ve Hız. Peygamber'e yetişti. Akşam olunca “Resûlullah şöyle buyurdu: “Yarın sancağı öyle birine vereceğim ki, O, Allah'ı ve Resûlünü sever, Allah ve Resûlü de onu sever. Allah ona fetih ihsan edecektir.” Ertesi günü Ali ile karşılaştık. Halbuki biz, göz

İbn Mâce, Etıme 14; Ahmed b. Hanbel, III, 156, 264, IV, 394, 409, VI, 159

¹⁰² Buhâri, Fedâilu's -sahâbe 30.

¹⁰³ Tirmizî, Menâkıb, 63; Zehebî *Siyer*, II,143.

¹⁰⁴ Zehebî, *Siyer* II, 142-143.

¹⁰⁵ İbn Sa'd, *Tabakat*, Dâru Sadr, Beyrut, 1968, VIII, 66. Geniş bilgi için bkz. Fayda, “Âişe”, *DİA*, II, 202.

rahatsızlığından dolayı onun geleceğini tahmin etmiyorduk. Sahabiler onu görünce : “Ali geldi,” dediler. Resûlullah bayrağı ona verdi. Allah Hayber’in fethini ona müyesser kıldı.”¹⁰⁶

b. Değerlendirme

Hz. Ali küçük yaşta Hz. Peygamber’in yanında kalmaya başlayarak onun terbiyesinde yetişmiştir. Resûlullah amcası Ebû Talib’e bir vefa borcu olarak maddi yönden destek olmak istemiş ancak; bu durum Hz. Ali için Allah’ın bir lütfü olmuştur. Hz. Hatice’den sonra müslüman olan Resûlullah ile ilk namaz kılanlardan biride Hz. Ali idi. Daha on yaşındaydı.¹⁰⁷

Hz. Ali, Müşriklerin, Hz. Peygamber’e suikast için evini kuşattıkları zaman, Hz. Peygamber’in yatağında yatarak, müşrikleri oyalamış kendi canını ortaya koymuştur. Hz. Peygamber kızı Fâtıma’yı Hz. Ali ile evlendirirken kızına: “Seni ümmetimin ilk Müslüman olanı, en bilgilisi ve en akıllısı ile evlendirme mi istemez misin?” buyurdu.¹⁰⁸

Hz. Ali, Resûlullah’tan hemen sonra Medine’ye hicret etmiş, Bedir; Uhud, Hendek ve diğer bütün savaşlara Hz. Peygamber ile birlikte katılmış, yalnız Tebük seferine katılamamıştır. Tebük seferine çıkarken Resûlullah (s.a.) Hz. Ali’yi Medine’de yerine vekil bıraktı. Ancak seferden geri kalmak Hz. Ali’ye ağır gelince Allah Resûlü “ Bana göre sen Musa’ya göre Harun olmaya razı değil misin?” buyurdu.¹⁰⁹ Hz. Ali’nin faziletiyle ilgili Allah Resûlünün buna benzer hadisleri pek çoktur. Ancak biz bu kadarıyla kifâyet edeceğiz.

¹⁰⁶ Buhârî, Fedâilu’s-sahâbe 9; Meğazi 40; Müslim, Fedâilu’s-sahâbe 32; Tirmizi, Menâkıb, 20; Meğazi 40.

¹⁰⁷ Ahmed b. Hanbel, I, 141; Geniş bilgi için bkz. İbn Sa’d, *Tabakât*, III, 21; İbn Hacer, *el-İsabe* IV, 64-569.

¹⁰⁸ Ahmed b. Hanbel, V, 26.

¹⁰⁹ İbn Sa’d, *Tabakât*, III, 23-24; Buhârî, Fedâilu's-sahâbe 9; Meğâzi 74; Müslim, Menâkıb, 30-31-32; İbn Mâce, Mukaddime 11; Ahmed b. Hanbel, I, 179; II,32; III, 338; VI, 369.

5. Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin

a. Rivâyet ve Tercümesi

حدثنا مسدد حدثنا المعتمر قال سمعت أبي قال حدثنا أبو عثمان عن أسامة بن زيد رضي الله عنهما عن النبي صلى الله عليه وسلم أنه كان يأخذه والحسن ويقول (اللهم إني أحبهما فأحبهما)

Hz. Peygamber, Hz. Hasan'ı omuzuna alıyor ve şöyle diyordu: “Ey Allah’ım ben bunları seviyorum, sen de sev!”¹¹⁰

b. Değerlendirme

Hz. Peygamber, genel olarak çocukları çok sever, onlara selam verir, onlarla ilgilenir, dua eder, öpüp koklar, şakalaşır ve oynardı. Torunları Hasan ve Hüseyin’e ise özel bir sevgisi vardı. Hz. Peygamber iki torunu hakkında “Onlar benim dünyadan (öpüp kokladığım) iki reyhanımdır.”¹¹¹ buyurmuştur. Reyhan, güzel kokulu bir bitkidir. Çocukların güzel kokusunu reyhanla özdeşleştiren Hz. Peygamber’in Hz. Hasan ve Hüseyin’i sık sık yanına çağırıp, onları koklaması ve bağrına basması, hiç bir izaha muhtaç bırakmayacak davranışlardır. Bizim burada dikkat çekmek istediğimiz husus tezimiz ana konusu olan hadiste ‘dünyadan Resûlullah’a sevdirenler’den birinin de ‘koku’ olmasıdır. O gözbebeği torunlarına olan sevgisini bir çok vesileyle dile getiriyor, sık sık öpüp koklayarak kendisine sevdirenler listesine onları da ekliyor.¹¹²

Yine torunları hakkında şöyle dediği rivâyet edilir.“Allahım ben o ikisini seviyorum, Sen de sev, onları seveni de sev!”¹¹³ “Hasan ve Hüseyin’i seven beni sevmiş, onlara kin tutan bana kin tutmuş olur.”¹¹⁴ “Hasan ve Hüseyin cennet gençlerinin efendisidir”¹¹⁵

¹¹⁰ Buhârî, Fedâilu's-sahâbe 22; Müslim, Fedâilu's-sahâbe 58, 59; Tirmizî, Menâkıb, 30; İbn Mâce, Mukaddime 11; Ahmed b. Hanbel, II, 249.

¹¹¹ Buhârî, Fedâilu's-sahâbe 22; Edeb 18; Tirmizî, Menâkıb, 30.

¹¹² Geniş bilgi için ayrıca bkz. Zehebî, *Siyer*, III, 281; IV, 483.

¹¹³ Tirmizî, Menâkıb, 30.

¹¹⁴ Ahmed b. Hanbel, II, 288, 531.

¹¹⁵ Tirmizî, Menâkıb 30; İbn Mâce, Mukaddime 11; Ahmed b. Hanbel, V, 392

O, her zaman çocukları kucağına almış öpüp okşamıştır.¹¹⁶ On tane çocuğu olduğu halde hiç birisini alıp öpmediğini söyleyen bir adama, “Allah senin kalbinden merhameti söküp almışsa ben ne yapabilirim!”¹¹⁷ “Merhamet etmeyene merhamet edilmez.”¹¹⁸ demiştir.

Enes b. Mâlik (r.a) Hz. Hasan’ın (r.a) güzelliğini ve Hz. Peygamber’e çok benzediğini anlatıyor.¹¹⁹ Hz. Ali (r.a)’den, Hz. Hasan’ın başı ile göğsü arası; Hz. Hüseyin’in ise bundan aşağısının Hz. Peygamber’e benzediği rivâyet ediliyor.¹²⁰

Hz. Peygamber minberde iken torunu Hz. Hasan yanında oturuyordu. Hz. Peygamber bir cemaate bir Hasan’a bakıyordu. Sonra şöyle buyurdu. “Bu benim oğlum, şeref sahibi bir efendidir. Umulur ki Allah bu oğlum sebebiyle Müslümanlardan iki fırkanın arasını iyileştirir.”¹²¹

B. ASHÂB’DAN SEVDİĞİNİ AÇIKLADIĞI DİĞER KİŞİLER

1. Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer

a. Rivâyet ve Tercümesi

حدثنا معلى بن أسد حدثنا عبد العزيز بن المختار قال خالد الحذاء حدثنا عن أبي عثمان قال حدثني عمرو بن العاص رضي الله عنه أن النبي صلى الله عليه وسلم بعثه على جيش ذات السلاسل فأتيته فقلت أي الناس أحب إليك؟ قال (عائشة) . فقلت من الرجال؟ فقال (أبوها) . قلت ثم من؟ قال (عمر بن الخطاب) . فعد رجالا

Amr b.Âs’tan rivayet edilmiştir.

Amr b.Âs, “Ya Resûlallah! En çok kimi seviyorsun? diye sormuş o da “Aişe’yi” demiştir. “Ya erkeklerden?” deyince de “babasını” “sonra kimi?” “Ömer’i”

¹¹⁶ Buharî, Edeb, 18.

¹¹⁷ Buharî, Edeb, 18.

¹¹⁸ Buharî, Edeb, 18; Müslim, Fedâil 64; İbn Mâce, Edeb 3.

¹¹⁹ Tirmizî, Menâkıb, 30

¹²⁰ Tirmizî, Menâkıb, 30.

¹²¹ Buhârî, Fedâilu’s-sahâbe 22.

diye cevap vermiştir. Amr sormaya devam etmiş, Hz. Peygamber başka isimler de saymıştır.¹²²

b. Değerlendirme

Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in, Hz. Peygamber tarafından sevildiklerinin aynı rivâyette geçmiş olması sebebiyle bir başlık altında değerlendirilecektir.

Cahiliyye kirine bulaşmamış ender insanlardan biri olan Hz. Ebû Bekir, İslamiyeti kabul edene kadar asla içki kullanmamış, putlara tapmamış, hurâfelerden kaçınmış, iffetiyle ve güzel ahlakıyla tanınmış bir zât idi. Erkeklerden müslüman olan ilk odur. Müslüman olduktan sonraki hayatını islama adanmış bir sahâbîdir. Hz. Sıddîk, Hz. Peygamber'in en yakın arkadaşıdır. Allah Resûlüne olan eşsiz inancı, sadâkâtı sebebi ile kendisine Sıddîk demiştir.¹²³ Hz. Peygamber'e en çok kimi sevdiği sorulunca önce Hz. Aişe'nin, sonra da Hz. Ebû Bekir'in adını zikretmiştir. Şu hadis onun Resûlullah nazarındaki değerini anlatmak için yeterlidir. "Ebû Bekir'in arkadaşlığı kadar bana güven veren bir arkadaşlık ve onun malı kadar bana güvenli olan bir mal yoktur. Eğer Rabbimin dışında kendime bir dost edinmek isteseydim, bu dost, Ebû Bekir olurdu. Ne var ki din kardeşliği de yeterli bir dostluktur."¹²⁴ Hz. Peygamber bu hadisiyle Hz. Ebû Bekir'in kendi nezdindeki değerini vurgulamıştır. Nitekim fazilet sıralaması yapan ashab da Hz. Ebû Bekir'i ilk sıraya koymuşlar ve ona denk hiç kimsenin olmadığını söylemişlerdir.¹²⁵

Hz. Ömer'in İslam'a girişi ise son derece önemlidir. Hz. Peygamber, onun için şöyle dua etmişti: "Allahım! Şu iki adamdan; Ebû Cehil veya Ömer b. Hattab'dan, Sana sevgili olanı ile İslam'ı aziz kıl!"¹²⁶ Ve bu nasip Hz. Ömer'in oldu. Müslüman olur olmaz Kâbe'de açıkça namaz kılarak cesaretini gösteren Hz. Ömer İslam'ın aziz olması için çok isabetli bir seçim olduğununun da işaretini vermiş oldu.¹²⁷

¹²² Buhâri, Fedâilu's-sahâbe 5; Meğâzi 63; Müslim, Fedâilu's-sahâbe 8; Ahmed b. Hanbel, IV, 203.

¹²³ Zebîdî, *Tecrîd-i Sarih*, IX, 329.

¹²⁴ Buhârî, Salât 80; Ferâiz 9; Fedâilu's-sahâbe 3-5, Menâkıbu'l-ensâr 44; Müslim, Fedâilu's-sahâbe 2-7; Tirmizî, Menâkıb 15-32; Dârimî, Ferâiz 11, Ahmed b. Hanbel, III, 18.

¹²⁵ İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, VII, 20, Bkz. Fayda, "Ebû Bekir", *DİA*, X, 105.

¹²⁶ Tirmizî, Menâkıb 17; Ahmed b. Hanbel, II, 95;

¹²⁷ Geniş bilgi için bkz. İbn Hacer, *el-İsabe* IV, 588.

Hiz. Ömer'in faziletiyle ilgili bir çok rivâyet vardır. Câbir b. Abdullah'ın (r.a) şu rivâyeti Hiz. Ömer'in faziletini, onun Allah ve Resûlünün sevgisini kazanmış olduğunu açıklamak için yeterlidir. "Hiz. Peygamber, "ben rüyamda kendimi cennette gördüm. Orada Ebû Talha'nın hanımı Rûmeysâ ile karşılaştım. Bir de bir ayak tıktırması duydum da 'kimdir bu?' dedim. Cibril: 'Bilâl'dir!' Diye cevap verdi. Sonra köşk gördüm. Avlusunda bir cariyeye vardı. 'Bu köşk kimindir?' diye sordum. Cibril: 'Ömer'indir!' diye cevap verdi. 'Köşkün içine girip gezip görmek istedim. Fakat ey Ömer senin kıskançlığını hatırladım,'" (diye latife yaptı). Bunun üzerine Hiz. Ömer: 'Anam babam sana feda olsun ey Allah'ın Resûlü! Senden mi kıskanacaktım?' diye cevap verdi."¹²⁸

2. Zeyd b. Hârise

a. Rivâyet ve Tercümesi

حدثنا إسماعيل حدثنا مالك عن عبد الله بن دينار عن عبد الله بن عمر رضي الله عنهما أن رسول الله صلى الله عليه وسلم بعث بعثا وأمر عليهم أسامة بن زيد فطعن الناس في إمارته فقام النبي صلى الله عليه وسلم فقال (إن تطعنوا في إمارته فقد كنتم تطعنون في أبيه من قبل وإيم الله إن كان لخليفا للإمارة وإن كان لمن أحب الناس لي وإن هذا إمارة لمن أحب الناس إلي بعده

Abdullah b. Ömer (r.a)'den şöyle rivâyet edilmiştir: "Nebî (s.a.), (Rumlar üzerine göndermek için) bir gurub mücâhit hazırlamış ve başına Üsâme b. Zeyd'i komutan tayin etmişti. Bazı kimseler Üsâme'nin komutan tayin edilmesine itiraz ettiler. Bunun üzerine Nebî (s.a.), şöyle buyurdu: "Şimdi siz Üsâme'nin komutanlığına itiraz ediyorsunuz. Ancak, size hatırlatırım ki, daha önce de babasının komutanlığına itiraz etmişsiniz. Allah hakkı için, Zeyd nasıl bu göreve layık olmuşsa ve o bana insanların en sevimlilerinden biriye; Üsâme'de, babasından sonra bana insanların en sevimlilerindedir. buyurdu."¹²⁹

¹²⁸ Buhâri, Fedâilu's-sahâbe 6; Ahmed b. Hanbel, III, 372.

¹²⁹ Buhârî, Meğâzi 87; Tirmizî, Menâkıb, 39; Ahmed b. Hanbel, II, 20.

b. Değerlendirme

Kendisine bu görev Mûte harbinde verilen Üsâme b. Zeyd'e Resûlullah "Rumlar'ın üzerine git, babanın intikamını al! buyurmuştu" (Aynı savaşta kumandan olan Zeyd b. Hârise şehid olmuştu.) Bu ordu içinde Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Ebû Ubeyde b. Cerrâh, Sa'd b. Ebî Vakkâs (radıyallahu anhüma) gibi ashabın ileri gelenleri de bulunuyordu. Ordu içinde bunca büyük zât dururken bir genç köle bunların başına nasıl komutan olabilirdi. Bazıları bu durumu anlayamadılar ve dedikodu ettiler. Hz. Ömer bunları duyunca, o kişileri susturdu ve Allah Resûlüne durumu haber verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber bu konuşmayı yaptı. Araplar arasında kölenin başkanlığı câhiliyyet zamanında hoş görülmezdi. Fakat İslam dini fitraten hür olan insanlar arasındaki bu farkı kaldırmış ve câhiliyyet devrinde hakir görülen sınıfı, İslamdaki kıdemi, hicreti, ilmi, takvâsı sebebiyle yükseltmişti.¹³⁰

Hz. Hatice, bir köle olan Zeyd b. Hârise'yi Hz. Peygamber'e hediye etmişti. Ailesi onu almak için geldiklerinde o Resûlullâh'ın yanında kalmayı tercih ettiğini söyleyince Hz. Peygamber azad ettiği Zeyd'i evlat edindiğini açıkladı. Zeyd b. Hârise ilk müslümanlardan olup ayet ininceye kadar "Evlatlıkları babalarının isimleriyle çağırın..."¹³¹ meâlindeki ayet nazil oluncaya kadar 'Muhammed'in oğlu' diye anıldı. Bu ayet-i kerimenin nüzulünden sonra Zeyd b. Hârise olarak çağrılmaya başlandı.

Zeyd b. Hârise, Resûlullah (s.a.)'ın cefakâr dostlarından biriydi. Hemen hemen tüm sıkıntılı zamanlarında yanındaydı. Nitekim, çevre kabileleri İslâm'a davet etmek için gittikleri Tâif'te Rasûlullah'ı yalnız bırakmamış, Tâiflilerin attığı taşlar Hz. Peygamber'e isabet etmesin diye kendi vücudunu siper etmiş ve başından çeşitli yaralar almıştı.¹³² Onlar kendi canlarını Hz. Peygamber için hiçe saymışlardır. O sebepledir ki, Resûlullah'ın sevdikleri arasında zikredilmiştir.

¹³⁰ Zebîdî, *Tecrîd-i Sarih*, IX, 382.

¹³¹ Ahzab, 33/5.

¹³² Geniş bilgi için bkz. İbn Hâcer, *el-İsâbe*, II, 598-601.

3. Üsâme b. Zeyd

a. Rivâyet ve Tercümesi

جاء علي و العباس يستأذنان فقالا يا أسامة استأذن لنا على رسول الله صلى الله عليه وسلم
فقلت يا رسول الله علي و العباس يستأذنان فقال أتدري ما جاء بهما؟ قلت لا أدري فقال النبي صلى
الله عليه وسلم لكني أدري فأذن لهما فدخلا فقالا يا رسول الله جنناك نسألك أي أهلك أحب إليك؟
قال فاطمة بنت محمد فقالا ما جنناك نسألك عن أهلك قال أحب أهلي إلي من قد أنعم الله عليه
وأنعمت عليه أسامة بن زيد

“Bir gün Hz. Ali ve Hz. Abbâs (r.a.) Allâh Resûlü’ne gelerek, ailesinden en çok kimi sevdiğini sordular. Resûlullâh (s.a) “Kızım Fâtıma’yı.” Onlar: “Ama biz kadınların en sevgili olanını sormuyoruz yâ Resûlallâh!” dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber şu cevabı verdi. “Ehlimin bana en sevgilisi, Allâh’ın ve benim nimetime mazhar olan Üsâme b. Zeyd’dir...”¹³³

b. Değerlendirme

Resûlullâh’ın yanında büyüyen Üsâme b. Zeyd de tıpkı babası gibi Allah Resûlünün sevgisine mazhar olanlardandır. Bu rivâyette geçtiği üzere Resûlullâh onu ehlerinden biri saymaktadır. Ancak ehl-i beyt’i açıklarken Zeyd’i dahil etmediğimiz için Üsâme b. Zeyd’i de dahil etmedik. Aşağıda sunacağımız hadiste Resûlullâh ikisinin sevgisini bir arada zikretmektedir.¹³⁴

“Babası bana nasıl insanların sevimlilerinden biriye Üsâme de babasından sonra bana insanların en sevimlilerindendir” buyurdu.¹³⁵

Bir defasında Hz. Peygamber bir dizine Hz. Hasan’ı diğer dizine Üsâme (r.a)’yi almış ve şöyle dua etmiştir. “Ey Allahım! Sen bunları sev! Çünkü ben bunları seviyorum”¹³⁶

¹³³ Tirmizî, Menâkıb 40.

¹³⁴ Geniş bilgi için bkz. İbn Hâcer, *el-İsâbe*, I, 49.

¹³⁵ Buhâri, Fedâilu’s-sahâbe 17; Meğâzi 40; İman 1; Müslim, Fedâilu’s-sahâbe 63; Tirmizî, Menâkıb 40.

İbn Ömer (ra) anlatıyor: Hz. Ömer (r.a), Üsâme b. Zeyd'e (fey'den) üç bin beş yüz (dirhemlik) pay ayırmıştı. Bana ise üç bin (dirhemlik) pay verdi. “Niye Üsâme'yi benden üstün tuttun? Vallahi hiçbir savaşta benden daha fazla yararlı olmuş değil, ben de onun katıldığı her savaşa katıldım, dedim. Bana şu cevabı verdi: “Ey oğulcuğum! Zeyd (r.a), Resûlullah’a babandan daha sevgili idi. Üsâme de (r.a) Resûlullah’a senden daha sevgilidir. Ben Resûlullah’ın sevgisini kendi sevgime tercih ettim.”¹³⁷

Onlar, Resûlullah’ın sevdiklerini kendi sevdiklerine tercih ediyorlardı.

4. Muâz b. Cebel

a. Rivâyet ve Tercümesi

حدثنا عبد الله حدثني أبي ثنا أبو عاصم ثنا حيوة حدثني عقبه بن مسلم ثنا أبو عبد الرحمن الحبلی عن الصنابحي عن معاذ قال لقيني رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال : يا معاذ انى لأحبك فقلت يا رسول الله وأنا والله أحبك قال فإني أوصيك بكلمات تقولهن في كل صلاة اللهم أعنى على ذكرك وشكرك وحسن عبادتك

Muâz b. Cebel (r.a) şöyle anlattı: Resûlullâh benimle karşılaştığında şöyle buyurdu: “Ya Muâz ben seni kesinlikle seviyorum.” Ben: ‘Ey Allah’ın Resûlü! Vallahi ben de seni seviyorum’ deyince o şöyle buyurdu: “O zaman her namazda okuyacağın şu kelimeleri sana tavsiye ediyorum. Allahım! Seni zikretme, sana şükretme ve sana güzelce ibadet etme hususunda bana yardım et.”¹³⁸

b. Değerlendirme

Bu rivâyette görüldüğü gibi Resûlullah (s.a) sevdiği kişiye sevdiğini bizzat söylüyor ve arkasından ona fayda verecek bir dua öğretiyor. O her fırsatta insanlara iyiyi, güzeli gösteriyor. Bir hadisinde “Din kardeşini seven kişi, ona sevdiğini bildirsin!” buyuruyor.¹³⁹ Bu hadisten anlaşılan sevgi duyulan ve takdir edilen kişilere bu durumun bildirilmesi, onların mavevî bir güç elde etmelerine vesile olacaktır. “Din

¹³⁶ Buhâri, Fedâilu’s-sahâbe 18.

¹³⁷ Tirmizî, Menâkıb 39.

¹³⁸ Ahmed b. Hanbel, V, 244, 247; Nesâî, Sehv 60; Ebû Dâvûd, Vitir 26.

¹³⁹ Tirmizî, Zühd 53; Ahmed b. Hanbel, IV, 130, Ebû Dâvûd, Edeb 113.

kardeşliğine” vurgu yapan Hz. Peygamber, sevgide Allah’ın rızasını kazanmak niye olması gerektiğinin de altını çizmiştir.

Muâz b. Cebel (r.a) on sekiz yaşında Müslüman olmuş, Akabe biatinde bulunmuş Ensâr’dan bir genç idi. Çok zeki ve son derece yakışıklıydı. Bedir’den sonraki bütün savaşlarda bulundu. Kur’an’ı toplayan Ensar’dan dört kişiden biri de Muâz b. Cebel (r.a)’dir.¹⁴⁰ Allah Resûlü onun için “Kur’an’ı dört kişiden öğreniniz, onlar: Abdullah b. Mesud, Ebû Huzeyfe’nin azatlısı Sâlim, Übey b. Ka’b ve Muâz b. Cebel’dir.” buyurmuştur.¹⁴¹

---

¹⁴⁰ Bkz. Buhâri, Fedâilu’s-sahâbe 14; Müslim, Fedâilu’s-sahâbe118.

¹⁴¹ Buhâri, Fedâilu’s-sahâbe 14; Müslim, Fedâilu’s-sahâbe118; Geniş bilgi için bkz. İbn Hâcer, *el-İsâbe* VI, 136.

İKİNCİ BÖLÜM

“DÜNYA’DAN HZ. PEYGAMBER’E SEVDİRİLENLER” HADİSİNİN TAHRİC ve TAHKİKİ

I. “DÜNYA’DAN HZ. PEYGAMBER’E SEVDİRİLENLER” HADİSİNİN RİVÂYETLERİ

Bir hadisten hüküm çıkarabilmek için, onun bütün târiklerini, farklı kaynaklarda görmek, rivâyetler arasındaki farkları tesbit etmek gerekir. Bu bölümde öncelikle, tezin konusu olan hadisin geçtiği kaynaklar, eser içinde yer aldığı sıra dikkate alınarak, birinci rivâyet, ikinci rivâyet şeklinde sunulacaktır. Rivâyetlerin metin ve tercümelemleri tek tek verilecek daha sonra müellifin hadisi hangi târiklerden aldığını gösteren ve Hz. Peygamber’e kadar uzanan isnad şemaları yapılacaktır. Konunun temeli olan “Dünya’dan Hz. Peygamber’e sevdirenler” hadisi, hadis kaynaklarından Abdurrezzâk b. Hemmâm’ın (v.211/827) “*Musannef*”i Ahmed b.Hanbel’in (v.241/855) “*Müsned*”i, Nesâî’nin (v.303/915) “*Sünen*”i, Ebû Ya’lâ el-Mevsîlî’nin (v.307/919) “*Müsned*”i, Ebû Avâne’nin (v.316/928) “*Müstahrec*”i Taberânî’nin (v.360/971) “*el-Mu’cemü’l-evsat*”ı, Hâkim’in (v.405/1014) “*el-Müstedrek*”i ve Beyhakî’nin (v.458/1066) “*es-Sünenü’l-Kübrâ*”sında yer almaktadır. Şimdi kronolojik sıraya göre kaynakları verilen rivâyetler ayrı ayrı değerlendirilecektir.

A. ABDURREZZÂK B. HEMMÂM’IN RİVÂYETİ

a. Metni

عبد الرزاق عن ابن التيمي عن أبيه و عن ليث قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم
حُبب إلي الطيب والنساء وجعلت قرة عيني في الصلاة.

b. Tercümesi

Abdurrezzâk, İbn Teymî’den, o babası (Süleymân et-Teymî) ve Leys’ten “Resûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu” demiştir: “Bana güzel koku ve kadın sevdirdi, göz aydınlığımı (en büyük mutluluğum) namazda kıldım.”¹⁴²

¹⁴² Abdurrezzâk b. Hemmâm, *Musannef*, ; thk. Habiburrahman A'zami 2. baskı, Beyrut : El-Meclisü'l-İlmi, 1983, Birlikte: Kitâbü'l-câmi', Ebû Urve b. Ebî Amr el-Ezdi el-Basri Ma'mer b. Raşid, IV, 321.

c. Sened Şeması

H. Peygamber (v.11/632)
Leys b. Ebu Süleym (v.148/765)
Süleymân et-Teymî (v.143/760)
Mu'temir b. Süleymân et-Teymî (v.187/802)
Abdurrezzak b. Hemmâm (v.211/827)

d. Râvîleri

da. Leys b. Ebu Süleym (v. 148/765)

Züneym el-Kûfî el-Leysî, âlim ve fakih bir kimseydi. Onun hakkında Ahmed b. Hanbel “hadisi muzdariptir, ancak insanlar ondan rivâyette bulunmuştur” demiştir. Ebû Zür’a er-Râzî “leyyinü’l-hadis”, İbn Maîn “zayıf” demiştir. İbn-i Hibbân, “ömrünün sonunda hadisleri karıştırdığını” ifade etmiştir.¹⁴³ Nesâî de onun için zayıf demiştir.¹⁴⁴

db.Süleymân et-Teymî (v. 143/760)

Künyesi Ebû Mu'temir, ismi Süleymân b. Tarhân et-Teymî'dir. İbn Hibbân sikat'ında zikretmiştir.¹⁴⁵

dc. Mu'temir b. Süleymân et-Teymî (v. 187/802)

Künyesi Ebû Muhammed, ismi Mu'temir b. Süleymân et-Teymî el-Basrî'dir. Ebû Hâtîm onun için “sika” demiştir.¹⁴⁶

¹⁴³ İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, Daru'l-Fiker, 1984, Beyrut: VIII, 417-418.

¹⁴⁴ Nesâî, *ed-Duâfâ ve'l metrûkîn*, thk. Muhammed İbrahim Zâyid, Haleb, 1369, s. 90.

¹⁴⁵ İbn Hibbân, *es-Sikat*, Haydarabad : Dâiretü'l-Maârifî'l-Osmaniyye, 1973, IV, 300.

¹⁴⁶ İbn Ebû Hâtîm, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, Dâru ihyai't-turasi'l-Arabî, Beyrut, 1952, VIII, 402; İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, thk. Muhammed Avvame 2. baskı, Haleb: Dâru'r-Reşid, 1988, I, 539.

de. Abdurrezzak b. Hemmâm (v. 211/827)

Künyesi, Ebû Bekir olan Abdurrezzak b. Hemmâm b. Nâfi' es-Sananî, Mâmer b. Râşid, İbn Cüreyc, el-Evzâî, Süfyân es-Sevrî, Süfyân b. Uyeyne ve Mâlik b. Enes gibi meşhur alimlerden ilim öğrenmiştir. Kendisinden Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Maîn, İshak b. Râhuye ve Ali b. el-Medînî gibi ve daha başkaları hadis rivâyet etmişlerdir. Musannef adlı eseri günümüze ulaşan en eski hadis kitaplarından. "Sika" ve "hâfız"dır. Ahmed b. Hanbel "Basralıların rivayet ettiği hadisler içerisinde benim için en sevimli olanı Abdürrezzâk'ın Ma'mer'den rivayet ettiği hadistir." demiştir. Hz. Ali'yi sevmesi ve onun katillerine kızması şiilikle itham edilmesine sebep olmuştur. Abdullah b. Ahmed, babası Ahmed b. Hanbel'e "Abdurrezzak'ın şiiilige meyli var mıydı? diye sormuş, Ahmed b. Hanbel "ben bu konuda hiçbir şey duymadım" demiştir. Kütüb-i sitte müelliflerinin tamamı ondan pek çok hadis rivâyet etmiştir. Ebû Hâtim onun için "hadisi yazılır ve delil olarak kabul edilir" demiştir.¹⁴⁷

e. Değerlendirme

Abdurrezzâk b. Hemmâm'ın Musannef'indeki bu rivâyette, Leys b. Ebu Süleym (v.148) sahabî râvîyi zikretmeden hadisi Hz. Peygamber'den almış gibi rivâyet etmiştir. Hz. Peygamber'den hadisi kimin işittiği belli değildir. Leys, hadisin sahâbe râvîsini zikretmeden rivâyette bulunduğu için bu rivâyet mürsel olarak değerlendirilecektir.

el-Musannef'i tahkik eden Habiburrahman A'zami, Nesâî'nin bu hadisi Sâbit, Enes isnadıyla merfu olarak tahrir ettiğini belirtmiştir.¹⁴⁸

¹⁴⁷ İbn Hacer, *Tehzîb* VI, 278; *Takrîb*, I, 354; Zehebî, *Siyeru a'lami'n-nübelâ*, Müessesetu'r-Risâle, 3. Basım, Beyrut, 1985, IX, 563-580; Geniş bilgi için ayrıca bkz. Ali Akyüz, "Abdurrezzak es San'ani", *DİA*, I, 298-299.

¹⁴⁸ Abdurrezzâk, *Musannef*, (thk. Habiburrahman A'zami), IV, 321.

B. AHMED B. HANBEL'İN RİVÂYETLERİ

Ahmed b. Hanbel'in 1. Rivâyeti

a. Metni

حدثنا عبد الله حدثني أبي ثنا أبو عبيدة عن سلام أبي المنذر عن ثابت عن أنس أن النبي صلى الله عليه وسلم قال : حُبب إلي من الدنيا النساء والطيب وجعل قرّة عيني في الصلاة

b. Tercümesi

(Ahmed b. Cafer el-Katî'î dedi ki) Bize Abdullah rivâyet etti. O bana, babam rivâyet etti, dedi. Babası (Ahmed b. Hanbel) dedi ki, bize Ebû 'Ubeyde, Sellâm Ebû'l Münzir'den; O da Sâbit'ten; Sâbit de Enes'ten (r.a.) naklen rivâyet etti ki Enes, "Nebî sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu," demiştir: "Dünyadan bana kadın ve güzel koku sevdirdi, göz aydınlığım (en büyük mutluluğum) namazda kılındı."¹⁴⁹

c. Sened Şeması

Hz. Peygamber (v.11/632)
Enes b. Mâlik (v.93/711)
Sâbit el Bünânî (v.127/744)
Sellâm Ebû'l Münzir (v.171/787)
Ebû 'Ubeyde (v.238/852)
Ahmed b. Hanbel (v.241/855)
Abdullah b. Ahmed b. Hanbel (v.290/902)

¹⁴⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 128.

d. Râvîleri

da. Enes b. Mâlik (v. 93/711)

Künyesi, Ebû Hamza olan Enes b. Mâlik b. en-Nadr el-Ensârî el-Hazrecî el-Medenî, hicretten on yıl önce doğmuştur. Sahabenin meşhurlarındandır. Annesi Ümmü Süleym onu daha on yaşındayken Hz. Peygamberin hizmetine götürmüş ve onun için dua etmesini istemiştir. Resûlullah'ın ona duası neticesinde Enes b. Mâlik'in ömrü uzun ve bereketli, evladı çok, malı bol olmuştur.¹⁵⁰ Basra'ya yerleşmiştir. Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Abdullah b. Revâha, Hz. Fâtıma, Abdurrahman b. Avf, Abdullah b. Mesud, Ebû Zerr, Muaz b. Cebel gibi sahabenin önde gelenlerinden ve annesi Ümmü Süleym'den hadis rivâyet etmiştir. Kendisinden Süleyman et-Teymî, Ebû Kılabe, Abdülaziz b. Suhayb, İshak b. ebî Talha, Katâde, Sâbit el-Bünânî, Muhammed b. Sirin, Enes b. Sirin, Zührî, Said b. Cübeyr gibi râvîler ve daha başkaları rivâyette bulunmuştur. Enes b. Mâlik Hz. Peygamber'den 2286 hadis rivayet ettiği için müksirûn'dan kabul edilir.

Çocukluğu ve gençlik yılları Hz. Peygamber'in yanında geçen ve onun terbiyesinde yetişen Enes (r.a.), şahit olduğu olayları, duyduğu sözleri aktararak Hz. Peygamber'in insanlara hoşgörüsünü, çocuk eğitim ve terbiyesini ve ahlâkî davranışlarına dair bir çok rivâyeti nakl ederek, Resûlullah'ın eğitim metodu hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlamıştır. Ebu Hureyre (r.a.) "namazı Hz. Peygamber'e İbn Ümmi Süleym'den daha fazla benzeyen birini görmedim" demiştir. Resûlullah'ın vefatından sonra onu çok özlediğini ve her gece rüyasında gördüğünü söylerdi. Hz. Peygamber'e ait bir saç telini yanından ayırmaz, ölünce bunun kabrine konulmasını isterdi. Vefat ettiği zaman vasiyeti üzerine saç teli dilinin altına yerleştirildi.¹⁵¹

Bedir harbine katılamamış ancak Hudeybiye antlaşması, Hayber, Umretü'l-kaza, Mekke'nin fethi, Huneyn gazvesi, Tâif muhasarası ve veda haccında bulunmuştur. Ali b. el-Medînî, "Resûlullah'ın ashabından Basra'da kalan en son kişi Enes b. Mâlik'tir" demiştir. Halife b. Hayyat tarihinde Enes b. Mâlik'in 103 sene yaşadığını ve

¹⁵⁰ Buhâri, Daâvât; Müslim, Fedâilu's Sahâbe 141; Tirmizî, Menâkıb 45; Ahmed b. Hanbel, VI, 430.

¹⁵¹ İbn Hacer, *el-İsâbe*, thk. Ali Muhammed el-Becâvî, Beyrut, 1412, I,127.

hicri 93 yılında vefat ettiğini bildirmiştir. İbn Hacer bunu doğru bulmaktadır.¹⁵²

db. Sâbit b. Eslem el Bünânî el Basrî (v. 127/744)

Künyesi, Ebû Muhammed, tâbiîndendir. Güvenilir bir râvidir. İbn Hibbân¹⁵³ ve İclî¹⁵⁴ onu Sikat'larında zikretmişlerdir.

dc. Sellâm Ebû'l Münzir b. Süleyman (v.171/787)

Sellâm Ebû'l Münzir b. Süleyman el-Müzenî el-Kârî'î el-Kûfî. Tirmîzî ve Nesâî'de rivâyetleri vardır. Tenkide uğramış bir râvidir. Yahya b. Maîn onun için 'lâ be'se bih'¹⁵⁵, İbn Ebû Hâtim 'sadûk', ve 'sâlih'ul hadis'¹⁵⁶ ifadelerini kullanmışlardır. İbn Hibban onu Sikât'ta zikretmiştir.¹⁵⁷

dd. Ebû 'Ubeyde (v. 238/852)

Adı 'Abdu'l Vâhid b. Vâsıl olan râvîyi, İbn Hibbân Sikât'ta zikretmiştir.¹⁵⁸

de. Ahmed b. Hanbel (v. 241/855)

Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed b. Hanbel b. Hilâl b. Esed es-Şeybânî el-Mervezî el-Bağdâdî. Müsned'in sahibidir.¹⁵⁹ 164 senesinde Bağdat'ta dünyaya gelen Ahmed b. Hanbel, ilim hayatına Bağdat'ta başlamış, daha sonra Basra, Kûfe, Vâsıt, Mekke, Medine gibi hadis merkezlerine seyahatler yapmıştır. Hanbeli mezhebinin kurucusu imam Ahmed b. Hanbel Abbâsî halifeleri Me'mun devrinde Kur'an'ın mahluk olduğu görüşünü benimsemediği için uzun süre eziyet görmüştür.

¹⁵² İbn Hacer, a.g.e., I,128 ; *Tehzîb*, I, 329; Zehebî, *Siyer*, III, 395; Geniş bilgi için ayrıca bkz. İbrahim Canan, "Enes b. Mâlik" *DİA*, XI, 234.

¹⁵³ İbn Hibbân, a.g.e., IV,89.

¹⁵⁴ İclî, *Marifetü's-sikât*, ; thk. Abdülalim Abdülazim Bestevi, Medine : Mektebetü'd-Dâr, 1985, I, 259.

¹⁵⁵ Mizzî, *Tehzîbü'l Kemâl*, thk. Beşşar Avvad Ma'ruf, 2. baskı, Beyrut : Müessesetü'r-Risâle, 1980, XII, 288-290.

¹⁵⁶ İbn Ebû Hâtim, a.g.e. IV, 259.

¹⁵⁷ İbn Hibbân, a.g.e. VI, 416.

¹⁵⁸ İbn Hibbân, a.g.e. VIII, 426.

¹⁵⁹ *Müsned* hakkında geniş bilgi için bkz. Kâtib Çelebi, *Keşfü'z-zünûn*, II,1680, MEB, Ankara, 1971; Kettânî, *er-Risâletü'l-müstatrafe*, s.13, Dâru'l-Besâiru'l-İslâmiyye, Beyrut, 1986; İsmail Lütfi Çakan, *Hadis Edebiyatı*, 6. Baskı, İstanbul: İFAV, 2008 s. 59-64.

Müsned'deki hadisleri Süfyân b. Uyeyne, Yahya b. Saîd el-Kattân Abdurrahman b. Mehdî ve Abdürrezzak b. Hemmam gibi 280 kadar râviden rivâyet etmiştir. Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî gibi önemli muhaddisler yanında daha bir çokları ondan hadis rivâyet etmiştir. İbn Sa'd, İclî, Ebû Hâtim, İbn Hibbân ve daha birçokları Ahmed b. Hanbel'in "sika" olduğunda ittifak etmişlerdir.¹⁶⁰

df. Abdullah b. Ahmed b. Hanbel (v. 290/902)

Ebû Abdurrahman Abdullah b. Muhammed b. Hanbel b. Hilal ez-Zühî es-Şeybânî el-Mervezî el-Bağdâdî. Başta babası Ahmed b. Hanbel olmak üzere Yahya b. Maîn ve Ebû Bekir b. Ebû Şeybe gibi muhaddislerden hadis rivâyet etmiştir. Kendisinden de Nesâî, Mehâmilî, Taberânî, Ebû Avâne ve başka râviler rivâyette bulunmuşlardır.¹⁶¹ Ahmed b. Hanbel, Müsned'i önce oğlu Abdullah'a okumuştur. Müsned'in tam olarak tertip ve tasnifi Ahmed b. Hanbel'in sağlığında yapılamadığı için Abdullah daha sonra Müsned nüshalarını bir araya getirmiştir. Abdullah'ın "sika" olduğunda Ahmed b. Hanbel ve diğerleri ittifak etmişlerdir.¹⁶² Elimizdeki *Müsned*'i Abdullah'tan, Ahmed b. Cafer el-Katîî (v.368) rivâyet etmiştir. Katîî, Abdullah'tan naklettiği hadisler için; "haddesenâ Abdullah" terimini kullanır. Abdullah ise; "haddesenî ebî", "haddesenî ebî min kitâbihi", "Kara'tü alâ ebî", "Vecettü hâze'l-hadise min kitabi ebî" gibi ifadeler kullanır.¹⁶³

Ahmed b. Hanbel'in 2. Rivâyeti

a. Metni

حدثنا عبد الله حدثني أبي ثنا أبو سعيد مولى بني هاشم ثنا سلام أبو المنذر القاريء ثنا
ثابت عن أنس قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : حُبب إلى من الدنيا النساء والطيب وجعل
قرة عيني في الصلاة

¹⁶⁰ İbn Ebî Hâtim, a.g.e. I, 292; İbn Hacer, *Tehzîb*, I, 113, Geniş bilgi için ayrıca bkz. M.Yaşar Kandemir, "Ahmed b. Hanbel" *DİA*, II, 75-80.

¹⁶¹ İbn Hacer, *Tehzîb*, III, 90.

¹⁶² İbn Ebû Hâtim, a.g.e. II, 68.

¹⁶³ Çakan, a.g.e., s. 62.

b. Tercümesi

(Ahmed b. Cafer el-Katî'î dedi ki) Bize Abdullah rivâyet etti. O bana, babam rivâyet etti, dedi. Babası (Ahmed b. Hanbel) dedi ki, bize Ebu Saîd Mevlâ Benî Hâşim rivâyet etti. O da dedi ki, Sellâm Ebû'l Münzir el Kârî bize rivâyet etti. Sellâm bize Sâbit rivâyet etti, dedi. Sâbit, Enes'ten (r.a.) naklen rivâyet etti ki Enes, “Resûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu” demiştir: “Dünyadan bana kadın ve güzel koku sevdirdi, göz aydınlığım (en büyük mutluluğum) namazda kılındı.”¹⁶⁴

c. Sened Şeması

Hz. Peygamber (v.11/632)
Enes b. Mâlik (v.93/711)
Sâbit el Bünânî (v.127/744)
Sellâm Ebû'l Münzir (v.171/787)
Ebu Saîd Mevlâ Benî Hâşim (v.197/812)
Ahmed b. Hanbel (v.241/855)
Abdullah b. Ahmed b. Hanbel (v. 290/902)

d. Râvîleri

da. Enes b. Mâlik (v. 93/711)¹⁶⁵

db. Sâbit el Bünânî (v. 127/744)¹⁶⁶

dc. Sellâm Ebû'l Münzir (v. 171/787)¹⁶⁷

dd. Ebu Saîd Mevlâ Benî Hâşim (v. 197/812)

Adı Abdurrahmân b. Abdullah b. Ubeyd el Basrî olan râvi için Ahmed b. Hanbel ve İbn Maîn için “sika” demişlerdir.¹⁶⁸

¹⁶⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 128.

¹⁶⁵ Bkz. s. 39.

¹⁶⁶ Bkz. s. 40.

¹⁶⁷ Bkz. s. 40.

de. Ahmed b. Hanbel (v. 241/855)¹⁶⁹

df. Abdullah b. Ahmed b. Hanbel (v. 290/902)¹⁷⁰

Ahmed b. Hanbel'in 3. Rivâyeti

a. Metni

حدثنا عبد الله حدثني أبي ثنا عبد الواحد أبو عبيدة عن سلام أبي المنذر عن ثابت عن أنس
ان النبي صلى الله عليه وسلم قال : حُبب إلى النساء والطيب وجعل قرّة عيني في الصلاة

b. Tercümesi

(Ahmed b. Cafer el-Katî'î dedi ki) Bize Abdullah rivâyet etti. O bana, babam rivâyet etti, dedi. Babası (Ahmed b. Hanbel) dedi ki, bize Ebu 'Ubeyde, Sellâm Ebû'l Münzir'den; O da Sâbit'ten; Sâbit de Enes'ten (r.a.) naklen rivâyet etti ki Enes, Nebî sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu," demiştir: "Bana kadın ve güzel koku sevdirdi, göz aydınlığım (en büyük mutluluğum) namazda kılındı."¹⁷¹

c. Sened Şeması

Hz. Peygamber (v.11/632)
Enes b. Mâlik (v.93/711)
Sâbit el Bünânî (v.127/744)
Sellâm Ebû'l Münzir (v.171/787)
Ebû 'Ubeyde (v.238/852)
Ahmed b. Hanbel (v.241/855)
Abdullah b. Ahmed b. Hanbel (v.290/902)

¹⁶⁸ İbn Hacer, *Tehzîb*, III, 363.

¹⁶⁹ Bkz. s. 40.

¹⁷⁰ Bkz. s.41 .

¹⁷¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 199

d. Râvîleri

da. Enes b. Mâlik (v. 93/711)¹⁷²

db. Sâbit el Bünânî (v. 127/744)¹⁷³

dc. Sellâm Ebû'l Münzir (v. 171/787)¹⁷⁴

dd. Ebû 'Ubeyde (v. 238/852)¹⁷⁵

de. Ahmed b. Hanbel (v. 241/855)¹⁷⁶

df. Abdullah b. Ahmed b. Hanbel (v. 290/902)¹⁷⁷

Ahmed b. Hanbel'in 4. Rivâyeti

a. Metni

حدثنا عبد الله حدثني أبي ثنا عفان ثنا سلام أبو المنذر عن ثابت عن أنس قال قال رسول
الله صلى الله عليه وسلم : حُبب الي من الدنيا النساء والطيب وجعلت قرّة عيني في الصلاة

b. Tercümesi

(Ahmed b. Cafer el-Katî'î dedi ki) Bize Abdullah rivâyet etti. O bana, babam rivâyet etti, dedi. Babası (Ahmed b. Hanbel) dedi ki, bize 'Affân rivâyet etti. 'Affân dedi ki, bize Ebû'l Münzir Sellâm Sâbit'ten; Sâbit de Enes'ten (r.a.) naklen rivâyet etti ki Enes, "Resûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu" demiştir: "Dünyadan bana kadın ve güzel koku sevdirdi, göz aydınlığım (en büyük mutluluğum) namazda kılındı."¹⁷⁸

¹⁷² Bkz. s. 39.

¹⁷³ Bkz. s. 40.

¹⁷⁴ Bkz. s. 40.

¹⁷⁵ Bkz. s. 40.

¹⁷⁶ Bkz. s. 40.

¹⁷⁷ Bkz. s. 40.

¹⁷⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 285.

c. Sened Şeması

Hz. Peygamber (v.11/732)
Enes b. Mâlik (v.93/711)
Sâbit el Bünânî (v.127/744)
Sellâm Ebû'l Münzir (v.171/787)
'Affân b. Müslim (v. 220/835)
Ahmed b. Hanbel (v. 241/855)
Abdullah b. Ahmed b. Hanbel (v.290/902)

d. Râvîleri

da. Enes b. Mâlik (v. 93/711)¹⁷⁹

db. Sâbit el Bünânî (v. 127/744)¹⁸⁰

dc. Sellâm Ebû'l Münzir (v. 171/787)¹⁸¹

dd. 'Affan b. Müslim (v. 220/835)

Affan b. Müslim b. Abdullah el Bâhili, Ebul Osman el- Basri için İbn-i Sa'd "sika" dedi. İbn Hibbân onu Sikat'ında zikretmiştir.¹⁸² Ebû Hâtim, Münekkidlerinin onun için "sika", "mutkin", "metin" dediklerini söyledi.¹⁸³

de. Ahmed b. Hanbel (v. 241/855)¹⁸⁴

df. Abdullah b. Ahmed b. Hanbel (v. 290/902)¹⁸⁵

¹⁷⁹ Bkz. s. 39.

¹⁸⁰ Bkz. s. 40.

¹⁸¹ Bkz. s. 40.

¹⁸² İbn Hibbân, a.g.e., VIII, 522.

¹⁸³ İbn Ebû Hâtim, a.g.e., VII, 30.

¹⁸⁴ Bkz. s. 40.

¹⁸⁵ Bkz. s. 41.

e. Değerlendirme

Sözü tekrarlamamak için, Ahmed b. Hanbel'in dört rivâyetini bir arada değerlendirmeyi uygun gördük. Şu'ayb el-Arnaûd'un da belirttiği gibi bu rivâyetler Sellâm Ebû'l Münzir b. Süleyman'a "sadûk" hükmü verilmesinden dolayı hasendir.¹⁸⁶ Bu sebeple hadisi de hasendir.¹⁸⁷ Hadisin diğer râvileri ise "sika"dır.

C. NESÂÎ'NİN RİVÂYETLERİ

Nesâî'nin 1. Rivâyeti

a. Metni

حدثني الشيخ الإمام أبو عبد الرحمن النسائي قال أخبرنا الحسين بن عيسى القومسي قال حدثنا عفان بن مسلم قال حدثنا سلام أبو المنذر عن ثابت عن أنس قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : حبيب إلي من الدنيا النساء والطيب وجعل قرّة عيني في الصلاة

b. Tercümesi

(İbnu's-Sünnî dedi ki) Bana Şeyh, İmam Ebû Abdurrahman en-Nesâî rivâyet etti. Nesâî dedi ki, Hüseyin b. İsa el Kuvmesî bize haber verdi. O dedi ki, 'Affân b Müslim bize rivâyet etti. O dedi ki, Sellâm Ebû'l Münzir bize Sâbit'ten, o da Enes'ten (r.a.) naklen rivâyet etti ki Enes, "Resûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu," demiştir: "Dünyadan bana kadın ve güzel koku sevdirdi, göz aydınlığım (en büyük mutluluğum) namazda kılındı."¹⁸⁸

¹⁸⁶ Bkz. Ahmed b. Hanbel, Şu'ayb el-Arnaûd (thk.), III, 128.

¹⁸⁷ 'Sadûk' lafzı 'sika' lafzına nisbetle zabt bakımından kusuru daha fazla olan râviler hakkında kullanılmaktadır. Bkz. Ahmet yücel, *Hadis İlminde Tenkit Terimleri ve İlgili Çalışmalar*, İFAV, İstanbul, 1998, s.157.

¹⁸⁸ Nesâî, *İşretü'n-nisa*, 1.

c. Sened Şeması

Hz. Peygamber (v.11/632)
Enes b. Mâlik (v.93/711)
Sâbit el Bünânî (v.127/744)
Sellâm Ebû'l Münzir (v.171/787)
'Affân b. Müslim (v.220/835)
Hüseyin b. İsa el Kuvmesî (247/861)
Nesâî (v. 303/915)

d. Râvîleri

da. Enes b. Mâlik (v.93/711)¹⁸⁹

db. Sâbit el Bünânî (v.127/744)¹⁹⁰

dc. Sellâm Ebû'l Münzir (v.171/787)¹⁹¹

dd. 'Affân b. Müslim (v.220/835)¹⁹²

de. Hüseyin b. İsa el Kuvmesî (247/861)

“Sika” bir râvîdir.¹⁹³

df. Nesâî (v. 303/915)

Ahmed b. Şuayb b. Ali b. Sinan b. Bahr el-Horasânî en-Nesâî 214 yılında Nesâ'da doğmuştur. Künyesi Ebû Abdirrahmân olan Nesâî es-Sünen'in müellifidir. Kitâbü'l- Sünenü'l-Kebîr'i ihtisar ederek el-Müctebâ'yı (Sünen-i Nesâî) meydana

¹⁸⁹ Bkz. s. 39.

¹⁹⁰ Bkz. s. 40.

¹⁹¹ Bkz. s. 40.

¹⁹² Bkz. s. 45.

¹⁹³ Mizzî, a.g.e.VI, 462.

getirmiştir. Bu eseri, Kütüb-i Sitte'dendir. Hadis tahsil ettiği kişilerden bazıları şunlardır: İshak b. Râhuye, Ebû Dâvûd es-Sicistânî, İshak b. Şâhin, Ahmed b. Menî', Bişr b. Muaz, Bezzâr, Ziyâd b. Eyyûb.

Kendisinden oğlu Abdulkerim, Ebû Avâne, Ebû Ca'fer et-Tahâvî, Ebû Ali en-Nîsâbûrî, Muhammed b. Kâsım el-Endülîsî, Taberânî, İbnü's-Sünnî ve bir çok önde gelen âlim rivâyette bulunmuştur. Ali b. Amr "Nesâî asrının ismi zikredilen tüm âlimlerinden öndedir" demiştir.¹⁹⁴

e. Değerlendirme

Bu hadisle ilgili olarak el-Elbânî hasen-sahih tabirini kullanmaktadır. Bu da, hadisin hasenden üstün sahihten de bir mertebe aşağı da olduğunu göstermektedir.¹⁹⁵

Nesâî'nin 2. Rivâyeti

a. Metni

أخبرنا علي بن مسلم الطوسي قال حدثنا سيار قال حدثنا جعفر قال حدثنا ثابت عن أنس
قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : حبيب إلي النساء والطيب وجعلت قرّة عيني في الصلاة

b. Tercümesi

(İbnü's-Sünnî dedi ki) Bize Ali b. Müslim et-Tûsî haber verdi. O dedi ki Seyyâr bize tahdis etti. Seyyâr dedi ki Ca'fer bize rivâyet etti. Ca'fer dedi ki bize Sâbit, Enes'ten (r.a.) naklen rivâyet etti ki Enes, "Resûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu," demiştir: "Bana kadın ve güzel koku sevdirdi, göz aydınlığım (en büyük mutluluğum) namazda kılındı."¹⁹⁶

¹⁹⁴ İbn Hacer, *Tehzîb*, I, 93; Geniş bilgi için ayrıca bkz. M.Yaşar Kandemir, "Nesâî", *DİA*, XXXII, 563-565.

¹⁹⁵ Nesâî, a.g.y.

¹⁹⁶ Nesâî, *İşretü'n-nisa*, 1.

c. Sened Şeması

Hz. Peygamber (v.11/632)
Enes b. Mâlik (v.93/711)
Sâbit el Bünânî (v.127/744)
Ca'fer b. Süleyman (v.178/794)
Seyyâr b. Hâtim (v.199/814)
Ali b. Müslim et-Tûsî (v.253/867)
Nesâî (v.303/915)

d. Râvîleri

da. Enes b. Mâlik (v.93/711)¹⁹⁷

db. Sâbit el Bünânî (v.127/744)¹⁹⁸

dc. Ca'fer b. Süleyman (v.178/794)

Künyesi Ebû Süleyman olan râvî tâbiîndendir. Yahya b. Maîn “sika” demiştir.¹⁹⁹ İbn Hacer ise o, rivâyetleri hasen olan bir râvîdir demiştir.²⁰⁰

dd. Seyyâr b. Hâtim (v.199/814)

Künyesi Ebû Seleme olan râvî tâbiîndendir. İbn-i Hibbân onu Sikat'ında zikretmiştir²⁰¹

de. Ali b. Müslim et-Tûsî (v. 253/867)

Künyesi Ebû Hasandır. “Sika”dır.²⁰²

¹⁹⁷ Bkz. s. 39.

¹⁹⁸ Bkz. s. 40.

¹⁹⁹ İbn Ebû Hâtim, a.g.e. II, 485.

²⁰⁰ İbn Hacer, *Tehzîb*, II, 96.

²⁰¹ İbn Hibbân, a.g.e. VIII, 289.

df. Nesâî (v. 303/915)²⁰³

e. Değerlendirme

Ca'fer b. Süleyman tenkit edildiğinden dolayı Nesâî'nin bu rivâyeti hasendir.

D. EBÛ YA'LÂ EL-MEVSÎLÎ'NİN RİVÂYETLERİ

Ebû Ya'lâ el-Mevsîlî'nin 1. Rivâyeti

a. Metni

حدثنا عمار أبو ياسر حدثنا سلام أبو المنذر حدثنا ثابت : عن أنس قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : حبيب إلي النساء والطيب وجعل قرّة عيني في الصلاة

b. Tercümesi

(Ebû Ya'lâ el-Mevsîlî dedi ki) Bize Ammâr Ebû Yâsir tahdis etti. (Dedi ki:) Bize Sellâm Ebû'l Münzir rivâyet etti. (Dedi ki:) Bize Sâbit Enes'ten (r.a) naklen rivâyet etti ki Enes, "Resûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu," demiştir: "Bana kadın ve güzel koku sevdirdi, göz aydınlığım (en büyük mutluluğum) namazda kılındı"²⁰⁴

c. Sened Şeması

H. Peygamber (v.11/632)
Enes b. Mâlik (v.93/711)
Sâbit el Bünânî (v.127/744)
Sellâm Ebû'l Münzir (v.171/787)
Ammâr ebû Yâsir (v. 229/843)
Ebû Ya'lâ el-Mevsîlî (v. 307/919)

²⁰² İbn Hacer, *Tehzîb*, IV, 229.

²⁰³ Bkz. s. 47.

²⁰⁴ Ebû Ya'lâ el-Mevsîlî, *Müsned*, thk. Hüseyin Selim Esed, Dımaşk: Dârü'l-Me'mun li't-Türas, 1986, VI, 199.

d. Râvîleri

da. Enes b. Mâlik (v.93/711)²⁰⁵

db. Sâbit el Bünânî (v.127/744)²⁰⁶

dc. Sellâm Ebû'l Münzir (v.171/787)²⁰⁷

dd. Ammâr ebû Yâsir (v. 229/843)

Ammâr b. Nasr el-Horâsânî el-Mervezî "sika" bir râvîdir.²⁰⁸

de. Ebû Ya'lâ el-Mevsîlî (v. 307/919)

Ebû Ya'lâ Ahmed b. Ali b. Müsenna b. Yahya b. Îsâ b. Hilal el-Mevsîlî. Hicri 210 yılında Musul'da doğdu. Müsned ve Mu'cem sahibidir. Ahmed b. Hâtim et-Tavîl, Ali b. Ca'd, Züheyr b. Harb, İshak b. Ebî İsrâîl, Yahya b. Maîn, Ali b. el-Medînî, Halîfe b. Hayyât, Ebu'r-Rabi' ez Zehrânî, Şeyban b. Ferrûh ve daha bir çok kimseden hadis rivâyet etmiştir.

Kendisinden de Nesâî, Ebû Hâtim b. Hibbân, et-Taberânî, Ebu'l-Feth el-Ezdî, Ebû Bekir Ahmed el-İsmailî, İbn Adî, İbnü's-Sünnî ve daha bir çok tanınmış muhaddis rivâyette bulunmuştur.²⁰⁹

Ebû Ya'lâ el-Mevsîlî'nin 2. Rivâyeti

a. Metni

حدثنا زهير حدثنا عفان حدثنا سلام أبو المنذر عن ثابت : عن أنس بن مالك قال رسول

الله صلى الله عليه وسلم : حُبب إلي من الدنيا : النساء والطيب وجعلت قرّة عيني في الصلاة

²⁰⁵ Bkz. s. 39.

²⁰⁶ Bkz. s. 40.

²⁰⁷ Bkz. s. 40.

²⁰⁸ İbn Hacer, *Tehzîb*, IV, 244.

²⁰⁹ Zehebî, *Siyer*, XIV, 174; Geniş bilgi için ayrıca bkz. Mücteba Uğur, "Ebû Ya'lâ el-Mevsîlî" *DİA*, X, 258.

b. Tercümesi

(Ebû Ya‘lâ el-Mevsilî dedi ki) Bize Züheyr tahdis etti. (Dedi ki:) Bize ‘Affân rivâyet etti. (Dedi ki:) Bize Sellâm Ebû’l Münzir Sâbit’ten o da Enes’ten (r.a.) naklen rivâyet etti ki Enes, “Resûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu,” demiştir: “Dünyadan bana kadın ve güzel koku sevdirdi, göz aydınlığım (en büyük mutluluğum) namazda kılındı.”²¹⁰

c. Sened Şeması

Hz. Peygamber (v.11/632)
Enes b. Mâlik (v.93/711)
Sâbit el Bünânî (v.127/744)
Sellâm Ebû’l Münzir (v.171/787)
‘Affân b. Müslim (v.220/835)
Züheyr b. Harb (v. 234/848)
Ebû Ya‘lâ el-Mevsilî (v. 307/919)

d. Râvîleri

da. Enes b. Mâlik (v. 93/711)²¹¹

db. Sâbit el Bünânî (v. 127/744)²¹²

dc. Sellâm Ebû’l Münzir (v. 171/787)²¹³

dd. ‘Affân b. Müslim (v. 220/835)²¹⁴

²¹⁰ Ebû Ya‘lâ el-Mevsilî, VI, 237.

²¹¹ Bkz. s. 39.

²¹² Bkz. s. 40.

²¹³ Bkz. s. 40.

²¹⁴ Bkz. s. 45

de. Züheyr b. Harb (v. 234/848)

Künyesi Ebû Hayseme olan Züheyr b. Harb b. en-Nesâî “sika” bir râvî olduğunda münekkidler hemfikirdir. İbn Hibbân onu Sikat’ında zikretmiştir. *Müsned*’i vardır.²¹⁵

df. Ebû Ya‘lâ el-Mevsîlî (v. 307/919)²¹⁶

e. Değerlendirme

Ebû Ya‘lâ el-Mevsîlî’nin iki rivâyeti de hasendir. Hadisin râvîleri Sellâm Ebû’l Münzir b. Süleyman dışındakiler “sika”dır. Daha önce de belirttiğimiz gibi Sellâm için Münekkidler “sadûk” demişlerdir.

E. EBÛ AVÂNE’NİN RİVÂYETLERİ

Ebû Avâne’nin 1. Rivâyeti

a. Metni

حدثنا الصغاني ، قثنا عفان بن مسلم ، قثنا سلام أبو المنذر ، عن ثابت ، عن أنس ، قال :
قال النبي صلى الله عليه وسلم : « حبيب إلي من الدنيا النساء ، والطيب وجعلت قرّة عيني في
الصلاة »

b. Tercümesi

(Ebû Avâne dedi ki) Bize Sağânî rivâyet etti. (Dedi ki:) Bize ‘Affân rivâyet etti. (Dedi ki:) Bize Ebû’l Münzir Sellâm Sâbit’ten o da Enes’ten (r.a.) naklen rivâyet etti ki Enes, “Nebî sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu,” demiştir: “Dünyadan bana kadın ve güzel koku sevdirdi, göz aydınlığım (en büyük mutluluğum) namazda kılındı.”²¹⁷

²¹⁵ İbn Hacer, *Tehzîb*, II, 296; İbn Hibbân, a.g.e., VIII, 256.

²¹⁶ Bkz. s. 51.

²¹⁷ Ebû Avâne, *Müstahrec*, Dâru’l-Ma’rife, Beyrut, 1998. III, 14.

c. Sened Şeması

Hz. Peygamber (v.11/632)
Enes b. Mâlik (v.93/711)
Sâbit el Bünânî (v.127/744)
Sellâm Ebû'l Münzir (v.171/787)
'Affân b. Müslim (v.220/835)
Muhammed b. İshak es-Sağânî (v.290/902)
Ebû Avâne (v.316/928)

d. Râvîleri

da. Enes b. Mâlik (v. 93/711)²¹⁸

db. Sâbit el Bünânî (v. 127/744)²¹⁹

dc. Sellâm Ebû'l Münzir b. Süleyman (v. 171/787)²²⁰

dd. 'Affân b. Müslim (v. 220/835)²²¹

de. Muhammed b. İshak es-Sağânî (v.290/902)

Muhammed b. İshak b. Ca'fer Ebu Bekr es-Sağânî, Yezid b. Hârûn, Ebu'l-Yemân, Ebu'n-Nadr, Ca'fer b. Avn, Yahya b. Ebî Bekir ve daha pek çok kimseden hadis rivâyet etmiştir. Kendisinden Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmîzî, Nesâî, İbn Mâce gibi önemli muhaddisler ve daha birçok kimse rivâyette bulunmuştur. Onun hakkında İbn Ebî Hâtim, Abdurrahman b. Hirâş, Dârekudnî ve Nesâî "sika" demiştir.²²²

²¹⁸ Bkz. s. 39.

²¹⁹ Bkz. s. 40.

²²⁰ Bkz. s. 40.

²²¹ Bkz. s. 45.

²²² Zehebî, *Siyer*, XII, 592; Geniş bilgi için ayrıca bkz. Mücteba Uğur, "Muhammed b. İshak es-

df. Ebû Avâne (v. 316/928)

Ebû Avâne Ya'kub b. İshâk b. İbrâhîm el-İsferâyînî, Müslim b. Haccâc, Ahmed b. Ezher, Ömer b. Şebbe, Muhammed b. Yahya ez-Zühî, Ebû Zür'a er-Râzî ve Ebû Hatim er-Râzî gibi âlimlerden hadis rivâyet etmiş ve fıkıh tahsil etmiştir. Ahmed b. Ali er-Râzî, ebû Ali en-Nîsâbûrî, İbn Adî, et-Taberânî ve pek çok kimse de ondan rivâyette bulunmuştur. Ebû Abdullah el-Hâfız, “Ebû Avâne, hadis alimlerinin en sağlamlarındandır” demiştir. Ebû Avâne'nin Müslim'in *Sahih*'i üzerine *Müstahrec*'i vardır.²²³

Değerlendirme

Râvilerinin Sellâm Ebû'l Münzir dışında hepsi “sika”dır. Sellâm Ebû'l Münzir'in “sadûk” bir râvi olmasından dolayı bu rivâyette hasendir.

Ebû Avâne'nin 2. Rivâyeti

a. Metni

رواه سيار ، عن جعفر بن سليمان ، قتنا ثابت ، عن أنس ، أن رسول الله صلى الله عليه وسلم ، قال : « حبيب إلي من الدنيا النساء والطيب ، وجعل قرّة عيني في الصلاة »

b. Tercümesi

(Ebû Avâne'ye) Seyyâr, Ca'fer b. Süleyman'dan o da Sâbit'ten; Sâbit, Enes (r.a) 'ten Resûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu rivâyet etti: “Dünyadan bana kadın ve güzel koku sevdirdi, göz aydınlığımı (en büyük mutluluğumu) namazda kıldırı.”²²⁴

Sağânî”, *DİA*, X, 100.

²²³ Zehebî, a.g.e., XIV, 417; Geniş bilgi için ayrıca bkz. Kandemir, “Ebû Avâne” *DİA*, X, 100-101.

²²⁴ Ebû Avâne, *Müstahrec*, III, 14.

c. Sened Şeması

Hz. Peygamber (v.11/632)
Enes b. Mâlik (v.93/711)
Sâbit el Bünânî (v.127/744)
Ca'fer b. Süleyman (v. 178/794)
Seyyâr b. Hâtim (v. 199/814)
Ebû Avâne (v.316/928)

d. Râvîleri

da. Enes b. Mâlik (v. 93/711)²²⁵

db. Sâbit el Bünânî (v. 127/744)²²⁶

dc. Ca'fer b. Süleyman (v. 178/794)²²⁷

dd. Seyyâr b. Hâtim el-‘Itrî (v. 199/814)²²⁸

de. Ebû Avâne (v.316/928)²²⁹

e. Değerlendirme

Hadisin senedinde zayıf bir râvî yoktur. Ancak Ca'fer b. Süleyman hakkında tenkitler vardır. Dolayısıyla Ebû Avâne'nin bu rivâyeti hasendir.

---

²²⁵ Bkz. s. 39.

²²⁶ Bkz. s. 40.

²²⁷ Bkz. s. 49.

²²⁸ Bkz. s. 49.

²²⁹ Bkz. s. 55.

F. TABERÂNÎ'NİN RİVÂYETLERİ

Taberânî'nin 1. Rivâyeti

a. Metni

حدثنا محمد بن عبدوس قال حدثنا علي بن الجعد قال حدثنا سلام أبو المنذر قال سمعت
ثابتاً يحدث عن انس قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم إنما حبيب إلى من الدنيا النساء والطيب
وجعل قرّة عيني في الصلاة

b. Tercümesi

(Taberânî dedi ki) Bize Muhammed b. ‘Abdûs tahdis etti. Dedi ki: Bize ‘Ali b. Ca’d rivâyet etti. Dedi ki: Sellâm Ebû’l Münzir rivâyet etti ve dedi ki: ‘Ben Sabit’i Enes’ten (r.a.) şöyle tahdis ederken duydum.’ Resûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: “Muhakkak ki dünyadan bana kadın ve güzel koku sevdirdi, göz aydınlığım (en büyük mutluluğum) namazda kılındı.”²³⁰

c. Sened Şeması

Hz. Peygamber (v.11/632)
Enes b. Mâlik (v.93/711)
Sâbit el Bünânî (v.127/744)
Sellâm Ebû’l Münzir (v.171/787)
Ali b. Ca’d (v. 232/846)
Muhammed b. ‘Abdûs (v.293/905)
Taberânî (v. 360/971)

²³⁰ Taberânî, *el-Mu’cemü’l-’evsat*, Mahmûd b. Ahmed Tahhan, (thk.), Riyad : Mektebetü'l-Maârif, 1995, VI, 361.

d. Râvîleri

da. Enes b. Mâlik (v. 93/711)²³¹

db. Sâbit el Bünânî (v. 127/744)

dc. Sellâm Ebû'l Münzir (v. 171/787)²³²

dd. Ali b. Ca'd (v. 232/846)

Künyesi Ebû Hasan olan Ali b. Ca'd b. 'Ubeyde el-Cevherî el- Bağdadî için Yahya b. Ma'in "sika" demiştir. *Müsned* tertib eden hadisçiler arasında Ali b. Ca'd da vardır.²³³

de. Muhammed b. 'Abdûs (v. 293/905)

Künyesi Ebû Ahmed olan Muhammed b. 'Abdûs b. Kâmil es-Serrâc adlı râvî için Münekkidler "sadûk" hükmünü vermişlerdir.²³⁴

df. Taberânî (v. 360/971)

Ebu'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed b. Eyyûb et-Taberânî. Hadis ilmine üç *Mu'cem*'i ile büyük hizmet vermiştir. Ebû Zur'â ed-Dimeşkî, Bişr b. Mûsa, Yahya b. Eyyûb el-Allâf, Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdirrahman en-Nesâf gibi binin üzerinde hocadan hadis almıştır. Kendisinden de İbn Mende, Ebû Nuaym el-İsbahânî, Ahmed b. Abdirrahman el-Ezdî, Ebu'l-Fadl Muhammed b. Ahmed el-Cârudî, el-Hâfız b. Ukbe ve başkaları hadis rivâyet etmişlerdir. Hâfız Ebû Abdillâh b. Mende, "Ebu'l-Kâsım et-Taberânî zikredilen hâfızlardandır" demiştir. Ahmed b. Mansur eş-Şirâzî, "sika"; Ebû Bekr b. Ebî Ali ise, "et-Taberânî, ilim ve fazilet açısından gösterilecek kişilerin en meşhurdur. Onun ilmi geniş ve eserleri çoktur" demiştir.²³⁵

²³¹ Bkz. s. 39.

²³² Bkz. s. 40.

²³³ Mizzî, *Tehzîbü'l Kemâl*, XX, 321; İbn-i Hacer, *Tehzîb*, VII, 256.

²³⁴ Zehebî, *Tezkiretü'l-Huffâz*, 3. baskı, Beyrut : Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabi, 1956, II, 683.

²³⁵ Zehebî, a.g.e., XVI, 119.

e.Değerlendirme

Hadisin Râvilerinden Sellâm Ebû'l Münzir ve Muhammed b. 'Abdûs için münekkidler "saduk" demişlerdir. Dolayısıyla bu rivâyette hasendir.

Taberânî'nin 2. Rivâyeti

a. Metni

حدثنا محمد بن عبد الله الحضرمي قال : نا يحيى بن عثمان الحربي قال : نا الهقل بن زياد ، عن الأوزاعي ، عن إسحاق بن عبد الله بن أبي طلحة ، عن أنس بن مالك قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : « حبيب إلي النساء ، والطيب ، وجعلت قرّة عيني في الصلاة »

b. Tercümesi

(Taberânî dedi ki) Bize Muhammed b. Abdullah el Hadramî tahdis etti. O dedi ki: Bize Yahya b. Osman el Harbî rivâyet etti. O dedi ki: Bize Hıkl b. Ziyâd el-Evzâî'den (O da) İshak b. Abdullah b. Ebî Talha'dan (o da) Enes b. Mâlik'ten, (r.a.) "Resûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu rivâyet etti: "Bana kadın ve güzel koku sevdirdi, göz aydınlığım (en büyük mutluluğum) namazda kılındı."²³⁶

c. Sened Şeması

Hız. Peygamber (v.11/632)
Enes b. Mâlik (v.93/711)
İshak b. Abdullah b. Ebî Talha (v.132/749)
Abdurrahmân b. Amr el-Evzâî (v.159/775)
Hıkl b. Ziyâd (v.179/795)
Yahya b. Osman el Harbî (v.238/852)
Muhammed b. Abdullah el Hadramî (v.297/909)
Taberânî (v.360/971)

²³⁶ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-avsat*, VI, 361.

d. Râvîleri

da. Enes b. Mâlik (v. 93/711)²³⁷

db. İshak b. Abdullah b. Ebî Talha (v. 132/749)

Tâbiîndendir. Enes b. Mâlik amcasıdır.²³⁸ “Sika” bir râvî olduğunda münekkidlerin ittifakı vardır.²³⁹

dc. Abdurrahmân b. Amr el-Evzâî (v. 159/775)

İmam-ı Âzam ve İmam Mâlik’in muâsırıdır. ‘İmam-ı Ehli’ş-Şâm’ diye tanınır.²⁴⁰ “Sika” bir râvîdir.²⁴¹

dd. Hıkl b. Ziyâd (v. 179/795)

Künyesi ebû ‘Ubeydullah olan râvî el-Evzâ’nin kâtibidir. Münekkidler onun için “sika” demişlerdir.²⁴²

de. Yahya b. Osman el Harbî (v. 238/852)

Aslen Sicistanlı olan râvinin Hıkl’dan rivâyetleri hakkında mütâbisi olmadığı yönünde eleştiriler vardır. Ebû Zür’a ‘sika’, Yahya b. Maîn ‘leyse bihi be’sün’ hükmünü vermişlerdir. İbn Hibbân onu Sikat’ında zikretmiştir.²⁴³

df. Muhammed b. Abdullah el Hadramî (v. 297/909)

Künyesi ebû Câfer olan Muhammed b. Abdullah b. Süleyman el Hadramî’nin lakabı ‘Mutayyen’dir. ‘sika’ bir râvîdir.²⁴⁴

---

²³⁷ Bkz. s. 39.

²³⁸ Mizzî, a.g.e., II, 444.

²³⁹ İbn Hacer, *Tehzîb*, I, 210.

²⁴⁰ İbn Hacer, *Lisânü’l Mîzân*, Dâiretü’l-Maarifi’n-Nizamiyye, Beyrut, 1986, VII, 283.

²⁴¹ İbn Ebû Hâtim, a.g.e. V, 266.

²⁴² İbn Hacer, *Tehzîb*, XI, 57.

²⁴³ İbn Hacer, *Takrîb*, I, 594; İbn Hacer, *Lisân*, VI, 269.

²⁴⁴ İbn Hacer, *Lisân*, V, 233.

dg. Taberânî (v. 360/971)²⁴⁵

e. Değerlendirme

Bu rivâyette Yahya b. Osman el Hârbî teferrüd etmiştir. Münekkidler Yahya b. Osman'ın Hikl'den rivâyetleri hususunda senette kopukluk olduğunu belirtmişlerdir.

G. HÂKİM'İN RİVÂYETİ

Hâkim'in Rivâyeti

a. Metni

حدثنا أبو العباس محمد بن يعقوب ثنا الخضر بن أبان الهاشمي ثنا سيار بن حاتم ثنا جعفر بن سليمان عن ثابت عن أنس رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : حبيب إلي النساء والطيب و جعلت قرّة عيني في الصلاة

b. Tercümesi

(Hâkim dedi ki:) Bize Ebu'l Abbâs Muhammed b. Yakub tahdis etti. (Dedi ki:) Bize Hadr b. Ebân el Hâşimî rivâyet etti. (Dedi ki:) Bize Seyyâr b. Hâtim rivâyet etti. (Dedi ki:) Bize Ca'fer b. Süleyman Sâbit'ten; Sâbit, Enes'ten (r.a) Resûlullâh sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu rivâyet etti: “Bana kadın ve güzel koku sevdirildi, göz aydınlığım (en büyük mutluluğum) namazda kılındı.”²⁴⁶

²⁴⁵ Bkz. s. 58.

²⁴⁶ el-Hâkim, *el-Müstedrek*, II, 174, Dâru'l Kütüb'il İlmiyye, Beyrut, 1990, Zehebî'nin Telhis'i ile, birlikte.

c. Sened Şeması

Hz. Peygamber (v.11/632)
Enes b. Mâlik (v.93/711)
Sâbit el Bünânî (v.127/744)
Ca'fer b. Süleyman (v. 178/794)
Seyyâr b. Hâtim (v. 199/814)
Hadr b. Ebân el Hâşimî (?)
Ebu'l Abbâs Muhammed b. Yakub (v.346/957)
Hâkim en-Nisâbûrî (ö.405/1014)

d. Râvîleri

da. Enes b. Mâlik (v. 93/711)²⁴⁷

db. Sâbit el Bünânî (v. 127/744)²⁴⁸

dc. Ca'fer b. Süleyman (v. 178/794)²⁴⁹

dd. Seyyâr b. Hâtim (v. 199/814)²⁵⁰

de. Hadr b. Ebân el Hâşimî (v.?)

Künyesi ebû'l Kasım olan râvi için Hâkim ve diğerleri zayıftır demişlerdir.²⁵¹

df. Ebu'l Abbâs Muhammed b. Yakub (v. 346/957)

Rivâyetleri Hâkim'in "*el-Müstedrek*"inde ve Beyhakî'nin "*Sünen-i Kübra*"sında yer alan Muhammed b. Yakub b. Yusuf "sika" bir râvidir. "Doğunun muhaddisi" olarak tanınmıştır.²⁵²

²⁴⁷ Bkz. s. 39.

²⁴⁸ Bkz. s. 40.

²⁴⁹ Bkz. s. 49.

²⁵⁰ Bkz. s. 49.

²⁵¹ İbn Hacer, *Lisân*, II, 399.

dg. Hâkim en-Nîsâbûrî (v. 405/1014)

Künyesi ebû Abdillâh olan Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-Hâkim en-Nîsâbûrî hicri 321 yılında Nişâbur'da doğmuştur.

Nişâbur kadılığı yapması sebebiyle “Hâkim” lakabıyla tanınan Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh en-Nîsâbûrî Hadis ilmine iki önemli eser kazandırmıştır. Bunlar: *Müstedrek*²⁵³ ve *Ma'rîfetü ulûmi'l-hadîs*'tir.²⁵⁴ Hâkim, Buhari ve Müslim'in yahut ikisinden birinin şartlarına uygun senetleri olan hadisleri *Müstedrek*'inde toplamıştır. Hadislerin sonlarında bu durumu açıklamakta ve kendisine göre hadisin sıhhatinin ne olduğunu vurgulamaktadır.

Hadis merkezlerine seyahatler yaparak ilim tahsil etmiş olan Hâkim'in hocalarının sayısı 2000'i bulmaktadır.²⁵⁵ Babası başta olmak üzere Ali b. Hamşâz, Muhammed b. Abdillâh es-Saffâr, Ebû Ali en-Nisâburî ve Ebû Ahmed Hâkim el-Kebir gibi kimselerden hadis rivâyet etmiştir. Kendisinden de Ebû Zer el-Herevî, Ebû Ya'lâ el-Halîlî ve Beyhakî gibi pek çokları hadis almıştır. Hâkim güçlü bir hadis hafızıdır. Yaşadığı asırda ona denk birinin olmadığı söylenmiştir.²⁵⁶

e. Değerlendirme

Hadis merfû' muttasıl bir rivâyettir. Hadisin metnine baktığımızda ve tahririnde vermiş olduğumuz diğer rivâyetler ile karşılaştığımızda metin yönü ile tenkit edilecek bir durum ile karşılaşmamaktayız. Cerh ta'dil imamlarının râvîler hakkında cerh lafızları kullanmadıklarını ve “sika” kabul ettiklerini görmekteyiz. Bu değerlendirmeler sonucunda ve Müslim'in şartlarına göre bu hadis “sahih” bir rivâyettir ancak; Müslim rivâyet etmemiştir. Zehebî de bu görüştedir.²⁵⁷

²⁵² Zehebî, *Tezkire*, III, 860; Zehebî, *Siyer*, XVIII, 165.

²⁵³ Eser hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Katib Çelebî, *Keşf*, II, 1672; Çakan, a.g.e, s. 140.

²⁵⁴ Eser hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Çakan, , a.g.e s. 216-217.

²⁵⁵ Hayatı için ayrıca bkz. Kandemir, “Hâkim en-Nîsâbûrî” *DİA*, XV, 190-193.

²⁵⁶ İbn Hacer, *Lisân*, V, 232; Zehebî, *Siyer*, I, 48.

²⁵⁷ el-Hâkim, *el-Müstedrek*, II, 174.

H. BEYHÂKÎ'NİN RİVÂYETİ

a. Metni

أخبرنا أبو محمد عبد الله بن يوسف أنبأ أبو بكر محمد بن الحسين بن الحسن القطان ثنا علي بن الحسن بن أبي عيسى الهلالي ثنا موسى بن إسماعيل ح وأخبرنا الإمام أبو إسحاق إبراهيم بن محمد بن إبراهيم أنبأ أحمد بن إبراهيم بن إسماعيل ثنا مطين ثنا علي بن الجعد قال ثنا سلام أبو المنذر عن ثابت عن أنس بن مالك رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : إنما حُب إلي من دنياكم النساء والطيب وجعلت قرّة عيني في الصلاة

b. Tercümesi

(Beyhakî dedi ki:) Bize Ebû Muhammed Abdullah b. Yusuf rivâyet etti. (Abdullah dedi ki:) Bize Ebû Bekr Muhammed b. Hasan b. Hasan el Kattân rivâyet etti. (Ebû Bekr dedi ki:) Bize Ali b. Hasan b. Ebî İsa el Hilâlî tahdis etti. (Ali dedi ki: Bize Musa b. İsmail rivâyet etti. (Tahvil)

Bize İmam Ebû İshak İbrahim b. Muhammed b. İbrahim rivâyet etti. (Dedi ki:) Bize, Ahmed b. İbrahim b. İsmail rivâyet etti. (Dedi ki) Bize, Mutayyen rivâyet etti, (Dedi ki) bize, Ali b. Ca'd tahdis etti. İkisi (Musa b. İsmail ve Ali b. Ca'd) dedi ki: Sellâm Ebû'l Münzir bize Sâbit'ten o da Enes b. Mâlik'ten (r.a) naklen rivâyet etti ki Enes, "Resûlullâh sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu," demiştir: "Dünyanızdan bana kadın ve güzel koku sevdirdi, göz aydınlığım (en büyük mutluluğum) namazda kılındı."²⁵⁸

²⁵⁸ Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, thk. Muhammed Abdülkadir Atâ, Mekke, 1414/1994, VII, 78.

c. Sened Şeması

Hz. Peygamber (v.11/632)	Hz. Peygamber (v.11/632)
Enes b. Mâlik (v.93/711)	Enes b. Mâlik (v.93/711)
Sâbit el Bünânî (v.127/744)	Sâbit el Bünânî (v.127/744)
Sellâm Ebû'l Münzir (v.171/787)	Sellâm Ebû'l Münzir (v.171/787)
Ali b. Ca'd (v.232/846)	Musa b. İsmail (v.223/837)
Mutayyen (v.297/909)	Ali b. Hasan b. Ebî İsa el Hilâlî (?)
Ahmed b. İbrahim b. İsmail (v.246/860)	Ebû Bekr Muhammed b. Hasan b. Hasan el Kattân (?)
İmam Ebû İshak İbrahim b. Muhammed b. İbrahim (?)	Ebû Muhammed Abdullah b. Yusuf (v.438/1046)
Beyhakî (v.458/1066)	Beyhakî (v.458/1066)

d. Râvîleri

da. Enes b. Mâlik (v. 93/711)²⁵⁹

db.Sâbit el Bünânî (v. 127/744)²⁶⁰

dc. Sellâm Ebû'l Münzir (v. 171/787)²⁶¹

dh. Musa b. İsmail (v.223/837)

Künyesi Ebû Seleme olan Musa b. İsmail et-Teymî "Sika" bir râvidir.²⁶² İbn Ebû Hâtim, onu Sikat'ında zikretmiştir.²⁶³

dd. Ali b. Ca'd (v. 232/846)²⁶⁴

de. Mutayyen (Muhammed b. Abdullah el Hadramî) (v. 297/909)²⁶⁵

²⁵⁹ Bkz. s. 39.

²⁶⁰ Bkz. s. 40.

²⁶¹ Bkz. s. 40.

²⁶² İbn Hacer, *Tehzîb* X, 296; *Lisân* VII, 402.

²⁶³ İbn Ebû Hâtim, a.g.e. IX, 163.

²⁶⁴ Bkz. s. 58.

df. Ahmed b. İbrahim b. İsmail (v. 246/860)

Künyesi Ebû Abdullah olan Ahmed b. İbrahim b. İsmail b. Davûd dil alimidir.²⁶⁶ Onun hadisteki yeri konusunda herhangi bir bilgi bulamadık.

dg. Ebû İshak İbrahim b. Muhammed b. İbrahim (?)

Rivâyetleri Beyhakî'nin Sünen-i Kübra'sında yer alan râvinin hadisleri hakkında bir değerlendirmeye rastlamadık.

di. Ali b. Hasan b. Ebî İsa el-Hilâlî (?)

Rivâyetleri çoğunlukla Beyhâkî'nin eserlerinde mevcut olup hakkında yeterli bilgiye ulaşamadık.

di. Ebû Bekr Muhammed b. Hasan b. Hasan el Kattan (?)

Rivâyetleri sadece Beyhâkî'nin eserlerinde mevcut olup hakkında yeterli bilgiye ulaşamadık.

dj. Ebû Muhammed Abdullah b. Yusuf (v. 438/1046)

Künyesi Ebû Muhammed olan Abdullah b. Yusuf el-Isbahânî es-Safâvî'nin rivâyetleri sadece Beyhâkî'nin eserlerinde mevcut olup hadisteki yeri konusunda herhangi bir şey söylenmemiştir.

dk. Beyhakî (v. 458/1066)

Ahmed b. Hüseyin Ebû Bekr Ahmed b. Hüseyin b. Ali el-Beyhakî, Hâkim en-Nîsâbü'rî'nin talebesi oldu ve ondan hadis ilmi aldı. Diğer hocaları arasında, İbn Fûrek, İbn Mahmiş, Ebû İshak Rükneddin İsferyânî, Ebû Zer el-Herevî, Berkânî, İmâmü'l-Haremeyn Cüveynî gibi alanında meşhur âlimler vardır. Şeyhu'l-Kudât İbnü'l-Beyhakî diye bilinen oğlu İsmail b. Ahmed, torunu Ubeydullah b. Muhammed, Zahir b. Tâhir, Ebü'l-Meâlî Muhammed b. İsmail el-Fârisî ve daha pek çok kimse kendisinden rivâyette

---

²⁶⁵ Bkz. s. 60.

²⁶⁶ İbn Hacer, *Lisân* I,134.

bulunmuştur. Beyhakî, fıkıh ve usûl-i fıkıhda da önemli alimlerden biridir. Şafîî fıkının üstünlüğünü savunmuş ve çok değerli eserler kaleme almıştır. Bu sebeptendir ki İmâmü'l-Haremeyn Cüveynî, her Şafîî fakihî imam Şafîî'ye minnet borçludur, ancak İmam Şafîî'nin mezhebini ve görüşlerini müdafaa etmek için Beyhâkî'nin eserlerinden dolayı, ona minnettar olması gerekir demiştir. Zehebî, “geniş ilmi ve âlimler arasındaki ihtilâflara olan derin vukufiyeti sebebiyle kendi adına bir mezhep kurup ictihad etmeyi dileyseydi bunu mükemmel bir suretle gerçekleştireirdi” demiştir. Beyhakî hicri 458 senesinde Nişâbur'da vefat etmiştir.²⁶⁷

e. Değerlendirme

Beyhakî'nin *es-Sünen-i Kübrâ*'sında yer alan bu rivâyet tahvilli olarak nakl edilmiştir. Birinci tahvilde yer alan râviler Ali b. Ca'd'a kadar; İkinci tahvilde yer alan râviler Musa b. İsmail'e kadar “sika”dır. Rivâyet lafız olarak hadistir. Zayıf bir topluluk Sâbit'ten rivâyet etti denmiştir. Mütâbisi Seyyâr b. Hâtim, Ca'fer b. Süleyman ve Sâbit'in Enes'ten rivâyet ettiği“... **حَبَّبَ إِلَيَّ مِنَ الدُّنْيَا**” “Dünyadan bana sevdirdi...” şeklindeki rivâyettir.²⁶⁸

²⁶⁷ Bk. Zehebî, a.g.e., XVIII, 163; Geniş bilgi için ayrıca bkz.Kandemir, “Beyhakî”, DİA, VI, 58-61.

²⁶⁸ Beyhakî, *es-Sünenü'l- Kübrâ*, VII, 78.

II. “DÜNYA’DAN HZ. PEYGAMBER’E SEVDİRİLENLER” HADİSİNİN TAHRİCİ

Tezin ana konusu olan hadis, şu hadis kaynaklarında mevcuttur.

Musannef, Abdurrezzâk b. Hemmâm, IV, 321.

Müsned, Hadis’u Enes b. Mâlik, III, 128, 199, 285.

Sünen-i Nesâî, Nesâî, İşretü’n-nisa 1.

Müsned, Ebû Ya'lâ el-Mevsilî, VI, 199, 200.

Müstahrec, Ebû Avâne, III, 14.

Mu'cemü'l-evsat, Taberânî, VI, 361.

Müstedrek, Hâkim, III, 1008.

Sünen-i Kübrâ, Beyhakî, VII, 78.

Ayrıca hadis, şu kitaplarda da zikredilmektedir:

Feyzül Kadir, Münavî, III, s. 370.

Mişkât, Hatîb et-Tebrizî, II, 669.

Câmi ’us-Sağir, Suyûtî, I, 146.

Mekâsıdü'l Hasene, Sehâvî, s.180.

Mevzû'ât, ‘Ali el-Karî, s. 37-38.

III. “DÜNYA’DAN HZ. PEYGAMBER’E SEVDİRİLENLER” HADİSİNİN TAHKİKİ

Sened ve Metin Farklılıkları:

1- Hadisin rivâyetleri karşılaştırıldığında, tek sahâbî râvîsinin Enes b. Mâlik (r.a) olduğu görülür. Abdurrezzâk’ın *Musannef*’inde sahâbî râvî zikredilmemiştir. Tek rivâyet olduğu için diğer râvîlerle karşılaştırma yapamıyoruz.

2- *Müsned* III, 128 ve 199’deki Ebû ‘Ubeyde’nin yerini, III, 128’deki diğer rivâyette Ebu Saîd Mevlâ Benî Hâşim; III, 285’teki rivâyette ise ‘Affân almıştır ve hadisi Ahmed b. Hanbel’e ulaştırmıştır.

3- Nesâî’de ise; iki rivâyette ortak olan râvîler Sâbit ve Enes b. Mâlik (r.a)’tir. Diğerleri ise bir rivâyette Hüseyin b. İsâ el Kuvmesî, ‘Affan b Müslim, Sellâm Ebi’l Münzir, iken; diğerinde Ali b. Müslim et-Tûsî, Seyyâr, Ca’fer şeklinde gerçekleşmiştir.

4- Ebû Ya’lâ el-Mevsılî’nin iki rivâyetinden birinde ‘Ammâr Ebû Yâsir diğer rivâyetinde ise Züheyr ve ‘Affan dışındaki râvîleri aynıdır.

5- Ebû Avâne’nin iki rivâyetinde Sâbit ve Enes (r.a) ortaktır. Diğer râvîler ‘Affân ve Sellâm birinci rivâyetin; Ca’fer b. Süleyman ve Seyyâr ise ikinci rivâyetin râvîleridir.

6- Taberânî’nin iki rivâyetindeki tek ortak râvî Enes b. Mâlik (r.a)’tir. Ali b. Ca’d ise Beyhakî’nin de râvîsidir.

7- Hâkim en-Nîsâbûrî’nin tek rivâyeti vardır. İkisi dışındaki râvîler daha önceki rivâyetlerde geçti. Ancak Hadr b. Ebân el-Hâşimî ve Ebu’l Abbâs Muhammed b. Yakub, Hâkim’in rivâyetine mahsus râvîlerdir.

8- Beyhakî’nin tek rivâyetinde Sellâm, Sâbit ve Enes b. Mâlik (r.a) Abdurrezzâk dışındaki muhaddislerin ortak râvîleridir. Bunlardan Sellâm, Hâkim’in râvîleri arasında yoktur. Ali b. Ca’d ve Mutayyen ise Taberânî’nin de râvîsidir.

Metindeki rivâyet farklarının kaynaklara göre dağılımı şöyledir:

(Tablo A)

Sıra No	من دنياكم Lafziyla	من الدنيا Lafziyla	إنما حبيب Lafziyla	جعل Lafziyla	جعلت Lafziyla
1	Beyhakî	Ahmed b. Hanbel	Beyhakî	Ahmed b. Hanbel	Abdurrezzâk b. Hemmâm
2		Nesâî	Taberânî	Nesâî	Ahmed b. Hanbel
3		Ebû Ya'lá el-Mevsilî		Ebû Ya'lá el-Mevsilî	Nesâî
4		Ebû Avâne'		Ebû Avâne'	Ebû Ya'lá el-Mevsilî
5					Ebû Avâne'
6					Taberânî
7					Hakîm
8					Beyhakî

(Tablo-B)

Hadisin Metni	Râvîsi
حِبِّبْ إِلَى الطَّيِّبِ وَالنِّسَاءِ وَجَعَلْتَ قِرَّةَ عَيْنِي فِي الصَّلَاةِ	Abdurrezzâk b. Hemmâm
حِبِّبْ إِلَى مَنْ الدُّنْيَا النِّسَاءِ وَالطَّيِّبِ وَجَعَلَ قِرَّةَ عَيْنِي فِي الصَّلَاةِ	Ahmed b. Hanbel, Nesâî, Ebû Avâne
حِبِّبْ إِلَى النِّسَاءِ وَالطَّيِّبِ وَجَعَلَ قِرَّةَ عَيْنِي فِي الصَّلَاةِ	Ahmed b. Hanbel, Ebû Ya‘lâ el- Mevsilî
حِبِّبْ إِلَى مَنْ الدُّنْيَا النِّسَاءِ وَالطَّيِّبِ وَجَعَلْتَ قِرَّةَ عَيْنِي فِي الصَّلَاةِ	Ahmed b. Hanbel, Ebû Ya‘lâ el-Mevsilî, Ebû Avâne
حِبِّبْ إِلَى النِّسَاءِ وَالطَّيِّبِ وَجَعَلْتَ قِرَّةَ عَيْنِي فِي الصَّلَاةِ	Nesâî Taberânî Hakîm
إِنَّمَا حِبِّبْ إِلَى مَنْ الدُّنْيَا النِّسَاءِ وَالطَّيِّبِ وَجَعَلَ قِرَّةَ عَيْنِي فِي الصَّلَاةِ	Taberânî
إِنَّمَا حِبِّبْ إِلَى مَنْ دُنْيَاكُمْ النِّسَاءِ وَالطَّيِّبِ وَجَعَلْتَ قِرَّةَ عَيْنِي فِي الصَّلَاةِ	Beyhakî

Değerlendirme:

1-Şimdiye kadar sunulan rivâyetlerin metin olarak birbirinden farkı Abdurrezzâk'ın *Musannef*'inde **الدنيا من** lafzı yoktur, Diğer musanniflerin rivâyetlerinden farkı ise **النساء** kelimesinden önce **الطيب** kelimesinin gelmesidir. Ahmed b. Hanbel, Nesâî ve Ebû Avâne de **الدنيا من** lafzı ve **جعل** olarak; sözü edilen müellifler ve Ebû Ya'lâ el-Mevsilî **الدنيا من** lafzını **جعلت** lafzı ile de rivâyet etmişlerdir. Ayrıca **الدنيا من** kelimesi olmadan Abdurrezzâk Ahmed b. Hanbel, Nesâî, Ebû Ya'lâ el-Mevsilî, Taberânî ve Hakîm'in rivâyetleri vardır.

2-Hadis kaynakları arasındaki en önemli fark Taberânî'nin bir rivâyetindeki **إنما** kelimesi ve ayrıca Beyhakî'nin **إنما** ve **من دنياكم** lafızlarıyla olan rivâyetidir. **من دنياكم** “Sizin dünyanızdan” diğer hiçbir kaynakta olmadığından ve Beyhakî'nin râvilerinin bir kısmının zayıf olmasından dolayı zayıftır.

3- Hadisin gramer açısından farklılıkları dikkate alındığında, mânâ farklılığı olacak kadar bir değişiklik olmadığı görülmektedir. Burada vurgulanacak en önemli fark **جعل**'nin bazı rivâyetlerde **جعلت** olmasıdır. Müennes ya da müzekker siğasında olması manada bir değişiklik meydana getirmemektedir.

4- Ayrıca **الطيب** kelimesinin **النساء** kelimesinden önce gelmesi de mânâda bir fark oluşturmamaktadır.. Burada atıf harfî **و** olduğu için **ma'tûfla ma'tûfun aleyh** yer değiştirmiştir.²⁶⁹

5- Bu hadiste Resûl-i Ekrem kendisine sevdirilen dünyalıklar arasında namazı saymamıştır. Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'i ve Nesâî'de (ve incelenen diğer hadis kaynaklarında) durum böyledir. Diğer bazı eserlerde ise “Dünyanızdan bana üç şey sevdirildi” şeklindedir.²⁷⁰

²⁶⁹ Vav ile yapılan atıfta **ma'tûfla ma'tûfun aleyh** yer değiştirebilir. Bkz., M.Meral Çörtü, *Arapça Dilbilgisi Nahiv*, İstanbul: MÜİFV Yayınları, 1998, s. 405.

²⁷⁰ İbn Receb, *Câmiu'l-ulûm*, nşr. Şuayb el-Arnaut, İbrâhim Bacis, 8. Baskı, Riyad 1999, s. 192.

6- Hz. Peygamber'in bu hadiste namazı nitelerken kullandığı "قرة عين" göz bebeği, mutluluktan kinâye olup, gözün aydınlığı, gönlün süruru" manalarına gelmektedir. Ebû 'Avane'nin *Müstahrec*'inde, Taberânî'nin *el-Mu'cemü'l-evsat*'ında ve Hâkim'in *el-Müstedrek*'inde قرة العين ibaresi şöyle açıklanmaktadır. "Göz bebeği, gönlün sakinliği, huzuru ve saâdetidir. Mutluluktan kinayedir. Kişinin gözünün nuru, onun gözünü aydınlatan, gönlünü sevindiren ve ona mutluluk veren, sevdiği şeylerdir."

قرة عين Kur'an-ı Kerim'de şu şekillerde kullanılmaktadır:

كي تفر عينها²⁷¹ "...Gözünü gönlü mutluluk dolsun diye..."

فكلي واشربي وقر عيننا²⁷² "Ye iç gözünü aydın olsun."

ربنا هب لنا من أزواجنا وذرياتنا قرة أعين

"Rabbimiz! Bize gözümüzü aydınlatacak eşler ve zürriyetler ver."²⁷³

قرة عين لي ولك²⁷⁴ "...İkimizin de gözünü aydın..."

من قرة أعين²⁷⁵ "...sevindirici ve göz aydınlatıcı..."

أن تفر أعينهن²⁷⁶ "...Onların gözlerinin aydın olması..."

Yapılan incelemeler neticesinde hadis kaynaklarında yer alan şekliyle hadisin on dört değişik senetle rivâyet edildiği tesbit edilmiştir. Bu rivâyetlerin arasında metin olarak önemli bir fark bulunmamaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi en önemli fark Beyhakî'nin "Sizin dünyanızdan" şeklindeki rivâyetidir. Buradaki كم lafzı diğer hiçbir

²⁷¹ Taha, 20/40.

²⁷² Meryem, 19/26.

²⁷³ Furkan, 25/40.

²⁷⁴ Kasas, 28/9.

²⁷⁵ Secde, 32/17.

²⁷⁶ Ahzab, 33/51.

hadis kaynağında yoktur. Beyhâkî'nin bu rivâyeti, zayıf bir topluluktan tahrir edildiği söylenmiştir. “Dünya’dan Hz. Peygamber’e sevdirenler” hadisinin, on dört rivâyetinden ikisi sahih, biri hasen-sahih, sekizi hasen, ikisi mürsel, biri ise zayıftır. Bunların dağılımı şöyledir:

Abdurrezzâk b.Hemmâm’ın “*Musannef*”inde bir mürsel; Ahmed b.Hanbel’in “*Müsned*”inde dört hasen; Nesâî’nin “*Sünen*”inde bir hasen-sahih, bir hasen; Ebû Ya‘lâ el-Mevsîlî’nin “*Müsned*”inde iki hasen; Ebû Avâne’nin “*Müstahrec*”inde iki hasen; Taberânî’nin “*el-Mu‘cemü’l-evsat*”ında iki hasen; Hâkim’in “*el-Müstedrek*”inde bir sahih ve Beyhâkî’nin “*Sünen-i Kübra*”sında bir zayıf rivâyet yer almaktadır.

IV. “DÜNYA’DAN HZ. PEYGAMBER’E SEVDİRİLENLER” HADİSİ ÜZERİNE YAPILAN DEĞERLENDİRMELER

“Dünya’dan Hz. Peygamber’e sevdirenler” hadisi üzerine yapılan değerlendirmeler çoğunlukla hadis kitaplarında senet ve metin üzerinde; Tasavvuf kaynaklarında konu üzerinde yoğunlaşmıştır. Burada öncelikle hadiste geçen üç konu ‘kadın’ ‘güzel koku’ ve ‘namaz’ üzerine yapılan yorumlar sunulacaktır.

İslam öncesi dinlerde ve toplumlarda kadının yaratılış amacından saptırılarak her türlü horlanmaya ve aşağılanmaya maruz kalması, erkeğin karşısındaki konumunun çok yanlış algılanması, bazı toplumlarda kadının insan mı şeytan mı diye tartışılması, kendisine hiçbir hak verilmeyen kadın cinsinin ne denli zorlu bir serüvenle karşı karşıya kaldığını ifade etmeye yetmektedir.²⁷⁷ İslâm’ın gelişi ve Hz. Peygamber’e kadar kadının değişik toplumlardaki yeri gözden geçirilirse, İslâm’ın ve onun yüce tebliğcisi Hz. Peygamber’in, kadına verdiği değer çok daha iyi anlaşılacaktır. Bu sebeple İslam’ın yaratılışına uygun olarak kadını nasıl şerefli bir makama oturttuğunu anlatabilmek için öncelikle Hz. Peygamber’den önce eski toplumlarda ve dinlerde kadının durumu hakkında kısaca bilgi vermek gerekir.

²⁷⁷ Bkz. Hatice Eriş, “Eşler Arası Saygının Sınırları ve “Secde” Hadisi Tahkik-Tahrir-Değerlendirme”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, 2005), s. 37-38.

Yunan toplumunda kadın için en onur verici iş rahibe olmaktı. Kadın evlenerek baba hakimiyetinden koca hakimiyetine geçiyordu.²⁷⁸ Kadın hemen hemen kölelerle bir tutularak, hayatı boyunca reşit sayılmamaktaydı. Kadın, babası, kocası, kocasının mirasçıları ve bunların olmaması halinde devletin vesayeti altında yaşamaktaydı. Koca, karısını dövebildiği gibi başka birine armağan edebilmekte ve miras sadece erkek çocuklarına bırakılmaktaydı.²⁷⁹ Felsefenin önde gelen ismi Aristo, kadının yaratılışında yarım kalmış bir erkek olduğunu²⁸⁰ Eflâton ise kadının toplumun ortak malı gibi kullanılması gerektiğini savunmaktaydı.²⁸¹

Hint toplumunda kadın yaratılış olarak zayıf karakterli, kötü ahlaklı ve murdar bir varlık olarak görülürdü. Budizm'in kurucusu Buda başlangıçta kadınları kendi dinine kabul etmemişti. Hint hukuku kadına evlenme, miras ve diğer uygulamalarda hiçbir hak tanımıyordu.²⁸²

İslâmiyet'in doğuşu sıralarında kadın, yeryüzündeki bütün millet ve kavimlerde hâkir görülür ve hiçbir konuda erkekle arasında bir eşitlikten söz edilmezdi. Kadın harplerde gücünden istifade edilemeyen, esir düştüğü zaman kabilesi ve milleti için yüz karası bir varlık olarak görülürdü. Toprak işlerinde ve avcılıkta kendisinden istifade edilemiyor olması kadının sosyal hayattaki statüsünü bir türlü yükseltmiyordu.²⁸³

Hz. Peygamber'den önce Arap yarımadasında da kadının durumu içler acısıydı. Kadın, evlenme, aile kurma ve miras hukukundan mahrumdu. Fuhuş, alabildiğine yaygındı. Kız çocuğu ailede maddî bakımdan bir yük, mânevî yönden bir utanma sebebi idi. Aile idaresinde sonsuz haklara sahip olan baba, kızını diri diri toprağa gömerek öldürmekte bir mahzur görmezdi.²⁸⁴

Kadını ilk defa toplum içindeki bu kötü durumundan kurtaran, insan yerine koyup ona değer veren, mülkiyet hakkı tanıyan İslâmiyet olmuştur. Peygamberimiz

²⁷⁸ Ömer Faruk Harman, "Kadın", *DİA*, XXIV, 83.

²⁷⁹ Necla Arat, *Kadın Sorunu*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 1980, s. 21.

²⁸⁰ Bekir Topaloğlu, *İslâm'da Kadın*, İstanbul: Rağbet Yayınları, 2001, s. 26.

²⁸¹ Eflâton, *Devlet*, Hüseyin Demirhan (çev.), İstanbul: Hürriyet Yayınları, 1973, s. 196.

²⁸² *İlmihal*, (TDV) Yayınları, 5. Baskı, Ankara: 2004, II, 313.

²⁸³ Ziya Kazıcı, *Hz. Muhammed'in Eşleri ve Aile Hayatı*, İstanbul: Çamlıca yayınları, 2003, s. 13.

²⁸⁴ Şefik Can, *Mevlânâ Hayatı Fikirleri Şahsiyeti*, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1995. s. 189.

vedâ hutbesinde; "Ey insanlar, kadınlar hakkında Allah'tan korkun. Çünkü siz onları Allah'ın emaneti olarak aldınız ve onları Allah'ın kelimesi ile kendinize helâl kıldınız. Sizin kadınlar üzerinde hakkınız, onların da sizin üzerinizde hakları vardır..."²⁸⁵ buyurmuştur. Kadınların eğitimiyle bizzat ilgilenen Resûlullah (s.a.) onların isteği üzerine sorularına cevap vermek için bir günü yalnız onlara ayırmış ve onlarla sohbet etmiş böylece dinlerini öğrenmelerini sağlamıştır.²⁸⁶

Bunun neticesi olarak başta Hz. Aişe olmak üzere bir çok hanım sahâbi çok sayıda hadis rivayet etmiştir. Bunların en meşhurlarının adları şöyledir: Ümmü Habibe binti Ebu Süfyan, Hafsa binti Ömer, Esmâ binti Ebû Bekir, Zeynep binti Cahş, Ümmü Atiye, Fatıma binti Kays, Ümmü Fadl, Hz. Fatıma, Ümmü Ümâre, Sevde binti Zem'a, Safiye binti Abdilmuttalib, Meymûne binti Haris, Ümmü Haram binti Milhan, Dürre binti Ebî Leheb, Ümmü Ferve, Safiye binti Huyey (radiyallâhu anhum).²⁸⁷ Özellikle Peygamberimize yakın olan kadınlar ona çok büyük destek olmuşlardır. Daha sonraları ise İslamiyet'in doğru bir şekilde yayılıp yaşanmasına önemli derecede katkıda bulunmuşlardır.

Cenâb-ı Hak kadın ile erkek arasında kul olarak bir ayırım yapmamaktadır. Kur'an-ı Kerimde bunu bir çok ayette açıklamıştır. "Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratıp ikisinden birçok erkekler ve kadınlar üretip yayan Rabbinizden sakının!"²⁸⁸; "Onlar (kadınlar) sizin için bir elbise, siz de onlar için bir elbisesiniz." buyuruyor. Kadın ve erkek, her ikisi de Allah'ın emir ve yasaklarına muhatap olmada eşit tutulmaktadır. Bunun için, İslâm'a göre üstünlük, ancak takva ile yani Allah'a karşı sorumluluk bilinciyledir. "Ey İnsanlar! Biz, sizi bir erkek ve bir dişiden yarattık. Ve birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki Allah katında en değerliniz, takvaca en ileri olanınızdır."²⁸⁹ Hz. Peygamber, bütün insanların insan olmaları itibariyle bir tarağın dişleri gibi eşit olduklarını vurgulamış, kadın ile erkeği bir bütünün iki yarısı şeklinde tanımlamıştır. Bu

²⁸⁵ Tirmizi, Radâ, 11; İbn Mâce, Nikah, 3.

²⁸⁶ Buhârî, İlim, 35; İ'tisam, 9; Müslim, Hac, 132.

²⁸⁷ Bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 224-506, Beyrut, 1328; İbn Sa'd, *et-Tabakat VIII*, cildin tamamı, Leiden, 1904.

²⁸⁸ Nisa, 4/1.

²⁸⁹ Hucurat, 49/13.

anlamda Şu hadisi onun kadına bakışını açıkça ortaya koymaktadır. “Kadınlar erkeklerin benzerleridir.”²⁹⁰

Tüm bunların dışında, İslâmiyet ile birlikte kadına verilen değeri, bir tek tezimizin konusu olan hadisle bile anlamak mümkündür. Hz. Peygamber: “Dünyanızdan bana sevdirdi...” buyurduğu hadisinde İslâmiyetin temel şartlarından biri olan, “en büyük mutluluğum” diye nitelendirdiği ‘namaz’dan bile önce kadını zikretmiştir. Bu hadisi öğrenen Annemarie Schimmel hayretle Şu sözleri söylemiştir. Bu sözleri söyleyen bir peygamberin dini nasıl olur da kadın düşmanı olarak kabul edilebilir. Meselâ, Peygamberin ilk eşi Hatice’nin rolü mübalağa edilemez derecede mühimdir. “Kadınların en hayırlısı” diye anılmıştır. Peygamber hanımlarının hepsi “Müminlerin annesi”²⁹¹ kabul edilmiştir. Öte yandan en genç hanımı olan Aişe’ye peygamberin özel hayatından aktardığı bir çok bilgiyi ve sonrasında ahabla tartışmaları ve bir çok meseleyi aydınlatması bakımından önemli kılar. Sünni gelenek Aişe’nin faaliyetlerinden gurur duyar ve peygamberin bu genç hanımına Şu nazik hitabını zikretmekten hoşlanır: “Konuş Ya Humeyra” çünkü, bu genç can peygamberi neŐelendiriyordu.²⁹²

Görüldüğü gibi, İslami düşüncenin kadına verdiğı değerle birlikte, kadının toplum içindeki saygınlığı ve etkinliğı artmıştır. Resûlullah’ın kadınlara verdiğı değeri gören sahabiler bu konuda zorlandıklarını itiraf ediyorlar. Abdullah b. Ömer anlatıyor: “Biz Resûlullah zamanında hanımlarımıza söz söylemek ve istediğimiz şekilde davranmaktan hakkımızda bir vahy iner korkusuyla sakınırdık. Fakat Hz. Peygamber vefat edince istediğimiz gibi konuŐtuk ve davrandık.”²⁹³ Kadınlara iyi muamele etmeleri hususunda Resûlullah’ın bir çok hadisi vardır. “Sizin en hayırlınız ailesine karşı en iyi olanınızdır. Sizin ailesine karşı en iyi olanınız da benim”²⁹⁴ buyuran Hz. Peygamber’in kadınlara sempatisi, çok sayıdaki evliliğı ve dört kızı olması, Ortaçağ

²⁹⁰ Ebû Dâvûd, Taharet, 94; Tirmizi, Taharet, 82; Darimi, Vudû, 76; Ahmet b. Hanbel, VI, 256.

²⁹¹ Bkz. Ahzab, 33/6.

²⁹² Annemarie Schimmel, *Ruhum Bir Kadındır*, Ömer Enis Akbulut (çev.), İstanbul: İz Yayıncılık, 1999, s.29.

²⁹³ Buhârî, Nikah, 81.

²⁹⁴ İbn Mâce, *Sünen*, Nikah, 50.

Hristiyanlığının manastır hayatında sık görülen hüznü duygusunu ondan uzak tutmuştur.²⁹⁵

Hz. İsa'nın getirdiği ilahî mesajı değiştirerek tahrif edilen hristiyanlığın hüküm sürdüğü Ortaçağda şeytan olarak nitelenen, uğursuzluk ve utanç vesilesi sayılan, aşağılanan, horlanan ve ticarî bir meta gibi alınıp satılan “kadın” hakkında, “Bana dünyadan kadın sevdirdi.” diyebilmek, bir zihniyet devrimi olduğu gibi bugün için de son derece medeni bir bakış açısıdır.²⁹⁶

Hz. Mevlânâ'nın Kur'an ve Hadis ışığında kadına bakışı bizi bu noktada aydınlatacaktır. “Hz. Peygamberimiz buyurdu ki: “Kadın, akıllı kişilere ve gönül ehline fazlasıyla galip olur. Cahil kişiler de kadına galip gelirler.” Çünkü onlar, pek sert pek kaba kişilerdir. Cahil ve kaba erkeklerde, incelik, lütuf ve sevgi azdır. Çünkü onların yaratılışlarında hayvanlık vasfı üstündür. Sevgi, incelik, acımak insanlık huyudur, insanlık vasfıdır. Öfke ve şehvet ise hayvanlık huyu, hayvanlık vasfıdır. Kadın sadece bir sevgili değildir, kadın Hakk'ın ışığıdır nurudur. Sanki O mahluk değil de hâlıktır.”²⁹⁷

İncelik, nezaket ve zerafet abidesi olan Allah Resûlü, bu hadis-i şerifi ile insanlığa bir nezaket, edeb ve görgü dersi vermektedir. İnce bir ruh, hassas bir gönül ve derin bir ufuk sahibi olan Peygamberimiz (s.a.), bu üç nezih unsuru bir arada zikrederek İslam'ın nezaket, zerafet ve hassasiyet boyutuna dikkat çekmektedir. Zira kadın ailenin, güzel koku zerafetin, namaz kulluğun temel taşıdır.²⁹⁸

²⁹⁵ Annemarie Schimmel, *İslamın Mistik Boyutları*, Ergun Kocabıyık (çev.), İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2001, s.445.

²⁹⁶ Halil İbrahim Kutlay, “Nebevî Açısından Kadının Değeri” Yeni Dünya Dergisi, Aralık 2004.

²⁹⁷ Bu beyti yanlış yorumlamamalı. Her şey, bütün varlıklar, Hakk'ın güzelliğinin, kudretinin, büyüklüğünün, yaratma gücünün mazharıdır, aynasıdır. Aslında kadının kendisi, kendi maddi varlığı değil de, ona akseden ilâhî nur ile, güzelliği ile duygulu olanları etkilemektedir. İrfan sahibi kişilerin, kadına karşı gösterdikleri sevgi, aslında Hakk'ın nûruna, Hakk'ın güzelliğindedir. Her mahluk gibi kadında fânidir. Ona âriyeten verilen güzellik onun değildir. Kadının kendisi, maddi varlığıyla mahluk (=yaratık)tur. Fakat, ona belirli bir zaman için verilen Hakk'ın güzelliği, manevî gücü ile o Hâlık (=yaratıcı) sayılmaktadır. Yoksa bir çoklarının bu beyitten çıkardıkları mânâyâ göre Kadın çocuk dünyaya getirdiği için Hâlık (=yaratıcı) değildir. Bkz. Mevlânâ, *Mesnevî tercümesi: konularına göre açıklamalı*, Muhammed b. Muhammed b. Hüseyin Mevlânâ Celaleddin-i Rumi, Şefik Can, trc., 4. Baskı, İstanbul: Ötügen Neşriyat, 2002, I, 164-165. B. 2430- 2435.

²⁹⁸ Kutlay, a.g.m.

Kenan Rifâi ise kadın konusunda şunları söylemektedir.

“Görünüşte su ateşe galiptir, onu söndürür. Fakat araya bir hicap koyunca durum değişir. Mesela, ateşin üstüne suyu bir kap içinde koy da bak, o zaman hangisinin galip olduğu meydana çıkar. Bu halde ateş suyu kaynattıktan başka, mayı iken buhara çevirir. İşte erkeğin kadına galibiyeti de zahirendir. Manada galip olan ise kadındır.”²⁹⁹

“Yaratılıştta kadın erkeğin bir parçasıdır. Bununla beraber küllün cüz’e, bütünüün parçaya muhabbeti, diğer eşyaya muhabbetinden fazladır. Bu yüzden Hz. Peygamber’in kadına muhabbeti, güya kendi cüz’üne, belki aynına muhabbeti gibidir ve külli aklın, külli tabiata ve külli nefse iştiyakı gibidir.”³⁰⁰

1. Hz. Peygamber’in Kadına Verdiği Değer

Hz. Peygamber’in hayatında kadınla ilgili dikkati çeken en önemli husus çok evlilik yapmış olmasıdır. Hz. Peygamber’in evliliklerinin beşerî ve dinî bir çok yönü vardır. Öncelikle vurgulamak istediğimiz nokta birden fazla kadınla evlenmeyi Hz. Peygamber îcat etmemiştir. İslam geldiği zaman dünyanın bir çok yerinde ve Arabistan’da erkekler birden fazla kadınla evli idiler. İslam zaman içinde hem bir yandan kadına çeşitli haklar verip onun toplumdaki durumunu iyileştirmiş, diğer yandan zaruri haller dışında tek kadınla evlenmeyi tavsiye etmiştir.³⁰¹ Çok kadınla evlilik hakkında onun ayetler vasıtasıyla teşri ettiği kısıtlamalar hayatının son senelerine rastlar. Kur’an-ı Kerim, İslam cemiyetinin bu tarafı ile de meşgul olmaya başladığında, göstereceğimiz sebepler ve şartlar altında kendisi esasen çok hanımla evli bulunuyordu. Hz. Peygamber’in hanımlarının müminlerin anneleri olduğu ve ondan sonra onun hanımlarıyla evlenmenin yasaklandığı ayetlerden³⁰² ve çok kadınla evliliğin kısıtlanmasından sonra Resûlullah’ın kendi zevcelerini boşaması, onun bakımından bir

²⁹⁹ Kenan Rifâi, *Sohbetler*, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul, 2000, s. 179-181.

³⁰⁰ Rifâi, s. 481-482.

³⁰¹ Hayrettin Karaman, *İslamda Kadın ve Aile*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 1993, s. 448.

³⁰² Bkz. Ahzab, 33/6-53.

zulüm ve gaddarlık olurdu.³⁰³ Zaten ancak eşler arasında adalet sağlanabilirse birden fazla evliliğe izin verilmiş aksi takdirde tek kadınla veya cariyelerle yetinmek tavsiye edilmiştir.³⁰⁴

Burada Hz. Peygamber'in gençliğini tek eşle geçirmiş olduğunu belirtmekte fayda görüyoruz. Üstelik Hz. Peygamber'in ilk evliliğini yaptığı ve çocuklarının annesi olan Hz. Hatice kırk yaşında iken kendisi yirmi beş yaşında bulunuyordu. Hz. Hatice vefat edene kadar yirmi beş yıl başka evlilik yapmamıştır.

Hz. Hatice'nin vefatından sonra Sevde (r.a) ile evlenen Hz. Peygamber, Sevde (r.a) ile istediği kadar kadınla evlenme isteğinden değil, hem bu muhterem kadının sıkıntısını gidermek hem de kendi evinin idare edilmesini ve çocuklarının bakımıyla ilgilenmesini sağlamak gayesini gerçekleştirmiştir.³⁰⁵

Hz. Peygamber'in çok evliliği Medine döneminde Hz. Ebû Bekir'in kızı Hz. Aişe ile başlamıştır. Onun, bekar bir kız olarak aldığı tek hanımı Hz. Aişe'dir. Hamidullah, Hz. Peygamber'in Hz. Aişe ile nikâhlanmasını şöyle anlatır: Resûlullah, kendisine ve iman edenlere dâir endişeleri her zamankinden fazla idi. İslam'ın geleceği ve varabileceği hedefler son derece karanlık idi. Kendisinin, İslam'ın esaslarını ve hükümlerini latif cinsin mensupları arasında anlatıp açıklayacak akıllı ve heyecan dolu bir kadına ihtiyacı vardı. Aişe bütün bu vasıfları taşıyan asil soylu bir kızdı. Hz. Aişe bilmediği herhangi bir şey duysa onu öğrenmek için muhakkak Hz. Peygamber'e müracaat ederdi.³⁰⁶ Buhârî'ye göre Hz. Aişe validemiz, ilme susamış bir şahsiyete sahiptir. Resûlullah ile görüşmelerinde ona derin sualler soruyor, ele alınan konuyu her yönüyle anlatılmasını sağlıyordu.

Hz. Peygamber'in, Hayber Yahudi liderlerinden birinin kızı olan Safiye (r.a.) ile evliliği Yahudilerle olan ilişkileri düzeltmeye yöneliktir. Beni Müstalik kabile reisinin kızı olan Cüveyriye ile yaptığı evlilik savaşta kabilesinden esir düşen insanların

---

³⁰³ Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, Salih Tuğ trc., 4. baskı, İstanbul: İrfan Yayınevi, 1980, II, 721.

³⁰⁴ Bkz. Nisa, 4/3.

³⁰⁵ Kazıcı, a.g.e. s. 122,129.

³⁰⁶ Bkz. Buhârî, İlim, 36.

hürriyetine kavuşmasına vesile olmuştur, Bu sebeple Hz. Aişe şöyle demiştir. “Kavmi için kendisinden daha hayırlı ve daha bereketli bir kadın görmedim.”³⁰⁷

Hız. Peygamber’in, Meymune binti Haris ile yaptığı evlilikte de siyasi gayenin ağırlıkta olduğunu söyleyebiliriz. Bu evlilik sayesinde Meymune’nin kabilesi Âmir b. Sasaa ile akrabalık kurulmuş, ve bu kabilenin mensuplarından Medineye heyetler gelerek Hz. Peygamber ile görüşerek İslamiyeti kabul etmişlerdir.³⁰⁸ Ayrıca Zeyneb binti Huzeyme, Mariye ve Ümmü Habibe ile yaptığı evliliklerde bu sebebe dayanan evlilikleridir.³⁰⁹

Hız. Ebû Bekir, Hız. Ömer gibi en büyük dostları ve yardımcıları kızlarını ona teklif etmişler, Resûlullah’ın (s.a.) da bunu uygun bulması sonucu, Hız. Hafza ve Hız. Aişe ile evlenerek hem dostluklarını pekiştirmiş hem akraba olmuşlardır.³¹⁰

Ayrıca Resûlullah’ın çok evlilik yapmasındaki bir diğer gaye de dinî hükümler koymaktır. Bu örneklerden biri Zeynep binti Cahş, Resûlullah’ın evlatlığı Zeyd b. Harise ile evli idi. Zeyd’in Zeyneb’i boşamasından sonra Allah’ın vahyi³¹¹ ile gerçekleşen Resûlullah ile Zeyneb’in evliliği sonucu ‘evlatlığın boşadığı hanım ile evlenilebilir’ hükmü gerçekleşmiş oldu. Hız. Peygamber’in Ümmü Habibe ile evliliği gıyâbî nikâh ile olmuştur. Bu uygulama fikhî yönden büyük önem taşımaktadır. Yine Mariye ile evliliği fikhî bir uygulamaya sebebiyet vermiştir. Mariye bir cariye olarak, Hız. Peygamber’in oğlu Hız. İbrahim’i dünyaya getirdiği için “ümmü veled” ünvanını almış ve yarı hür hale gelmiştir.³¹²

Burada Hamidullah’ın şu sözlerini hatırlatmakta fayda görüyoruz. Resûlullah (s.a.), kadınlarla ilgili birtakım İslamî kaide ve esasların öğretiminde yine kadınlardan yardım almak zorunluluğu içindeydi. Kadınların yaşayışı ile ilgili öyle günlük meseleler vardır ki bunlar hakkında bir hanım utanma duygusuyla bir erkekten öğrenemeyebilir.

³⁰⁷ Ebû Davud, *İtk*, 2; Ahmed b. Hanbel, *IV*, 277; İbn Hibban, *Sahih*, IX, 362; Hakim, *Müstedrek*, IV, 28.

³⁰⁸ Kandemir, “Meymune”, *DİA*, XXIX, 506.

³⁰⁹ Reşadet Ahmedov, “Sünnette Evlenme ve Evlendirmeler” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, 2006), s. 71.

³¹⁰ Karaman, s. 449.

³¹¹ Ahzab, 33/36-37.

³¹² Ahmedov, s. 74-75.

İşte bu sebeple Resûlullah'ın hanımları ülkedeki müslüman hanımların hukuk danışmanı olarak çok önemli bir rol oynadılar. Şayet Resûlullah geride çok sayıda dul hanım bırakacak olursa bu hanım müfessirler ve danışmanlar zümresi, bir tek kalıncaya dek daha uzun müddet müminler topluluğunda en büyük yetkililer olarak aynı görevlerini yerine getirebileceklerdi.³¹³

Allah'ın gönderdiği Resûller, toplumda büyük çoğunluğu oluşturan sıradan insana, en uygun ve onun en kolay bir şekilde yaşayabileceği bir hayat tarzının örneğini vermek zorundadırlar. Hz. Muhammed (s.a.) ise bunların hepsinden çok, maddî manevî her iki kuvveti kendinde toplamış bir Resûl idi. Kendisi hem bir zâhid ve hem de bir devlet başkanı idi. O kendisini iki yönün her çeşit aşırılıklardan muhafaza etmesini bilmişti. Ne dünya hayatını reddedip terk etmişti, ne de dünya hayatının içinde kaybolup gitmişti.³¹⁴ Enes'den (r.a.) gelen şu rivâyet bu durumu çok net ortaya koymaktadır.

“Hz. Peygamber (s.a.)'in hanımlarına bir gurup adam gelerek Resûlullah (s.a.)'ın (evdeki) ibadetinden sordular. Kendilerine, sordukları husus açıklanınca sanki bunu az bularak: “Resûlullah (s.a.) kim, biz kimiz? Allah onun geçmiş ve gelecek bütün günahlarını affetmiştir (bu sebeple ona az ibadet de yeter) dediler, içlerinden biri: “Ben artık hayatım boyunca her gece namaz kılacağım” dedi. İkincisi: “Ben de hayatım boyunca hep oruç tutacağım, hiç bir gün terk etmeyeceğim” dedi. Üçüncüsü de: “Kadınları ebediyen terk edeceğim” dedi. (Durumdan haberdar olan) Hz. Peygamber (s.a.) onları çağırarak: “Sizler böyle böyle söylemişsiniz. Halbuki Allah'a yemin olsun ki, Allah'tan en çok korkanınız ve yasaklarından en ziyade kaçınanınız benim. Fakat buna rağmen, bazan oruç tutar, bazan yerim; namaz kılarım, uyurum da; kadınlarla beraber de olurum. Benim sünnetim budur, kim sünnetimi beğenmezse benden değildir” buyurdu.”³¹⁵

Kadının yeri konusunda Resûlullah'ın şöyle buyurduğunu Abdullah b. Amr haber veriyor:

³¹³ Hamidullah a.g.e., II, 722.

³¹⁴ Hamidullah, a.g.e, s. 726.

³¹⁵ Buhâri, Nikâh1; Müslim, Nikâh 5, Nesâî, Nikâh 4; Ahmed b. Hanbel, III, 241,259, 285.

حدثني محمد بن عبدالله بن نمير الهمداني حدثنا عبدالله بن يزيد حدثنا حيوة أخبرني شرحبيل بن شريك أنه سمع أبا عبدالرحمن الحبلي يحدث عن عبدالله بن عمرو أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : الدنيا متاع وخير متاع الدنيا المرأة الصالحة

“Dünya insanın faydalandığı bir nimettir. Dünya nimetinin en hayırlısı ise sâliha bir kadındır.”³¹⁶ Çünkü sâliha kadın, etrafına saâdet dağıtır, ailesine mutluluk verir, herkesle iyi geçinir. Her mü’min için takvâdan sonra en kıymetli nasip, evlendiği kimsenin güzel amel sahibi olmasıdır. Zaten Hakk’a ve hakikate ulaşmak için ancak böyle bir kadın erkeğine yardımda bulunabilir ve bu açıdan hem dünyanın en büyük nimeti olabilir hem de yaratılıştaki kendisinden ayrılan parçasına kavuşmuş olur. Nitekim Allah Resûlü bunu şöyle ifade ediyor: “Mü’min, Allah’a takvadan sonra sâliha bir eş kadar hiç bir hayır ve mutluluktan faydalanmamıştır. Böylesi bir kadına emretse itaat eder. Ona baksa sevinç duyar, bir şey hususunda yemin etse, kadın bunu yerine getirerek onu yemininden kurtarır. Bırakıp bir yere gitse, nefsi ve malı hususunda hiçbir endişe duymaz, ondan emin olur.”³¹⁷

Özellikle Kur’an-ı Kerim’de iyi hanımlara örnek olarak gösterilen iki güzide hanımın, Hz. Meryem ve Hz. Âsiye’nin şahsiyetinde bütünleşen “Sâliha Hanım” sıfatları övülecek ve hatta Hz. Peygamber diliyle kemâle erdirilen dört kadından ilk ikisi olma şerefine nail olacaklardır. Ve yine kötü kadınlara örnek gösterilen seçkin kulların yani Hz. Nuh ve Hz. Lût’un eşleri, peygamber hanımı olmalarına rağmen aykırı hayat biçimleriyle, “aile ehlinde olmama” sıfatlarıyla anılacaktır.³¹⁸

Hz. Peygamber’e özellikle kadının sevdirelmiş olmasını, alimler birkaç maddede özetlemişlerdir:

- İslam dininin önemli bir kısmı kadınlar tarafından nakledilmiş olması. Dolayısıyla bu dinin yayılmasında kadınlar büyük hizmet etmişlerdir.
- Hz. Peygamber’in ümmetinin çoğalmasında kadınlar vasıta olmaktadır.

³¹⁶ Müslim, Rada’ 64; Nesâî, Nikâh 15; İbn Mâce, Nikâh 5; Ahmed b. Hanbel, II, 168; Beyhakî, *es-Sünenü’l-Kübrâ*, VII, 80.

³¹⁷ İbn Mâce, Nikâh 5.

³¹⁸ Eriş, s. 47.

- Yine bir hadisinde Resûlullah (s.a.) “Dünya nimetinin en hayırlısı sâliha bir kadındır”³¹⁹ buyurmaktadır.

2. Güzel Koku

Araplar, güzel ve temiz olan şeyler güzel koktuğu için “tîb” kelimesini koku anlamında kullanırlar.³²⁰ “tîb” kelimesiyle aynı kökten olan Tayyîb Resûlullah’ın güzel isimlerindedir. Güzel, hoş, latif, zarif, ve helal manalarına gelmektedir.³²¹ Güzel kokunun zıddı olan kötü koku için Hz. Peygamber (s.a.) “Soğan sarımsak yiyenler mescidimize gelmesin”³²² buyurarak kimsenin rahatsız olmamasını arzu etmiştir. Kendisi de nahoş kokulardan son derece rahatsız olurdu. Hz. Aişe (r.a) anlatıyor: “Resûlullah’a (s.a) siyah bir hırka yaptım, bunu giydi. İçinde terlediği zaman ondan yün kokusu hissetti. Bunun üzerine o hırkayı çıkarıp attı. Allah Resûlü güzel kokudan hoşlanırdı.”³²³

Dünyadan kendisine sevdirenler arasında güzel kokuyu da sayan Allah Resûlü Enes b. Malik’in (r.a) bildirdiğine göre evlerin ve yaşanan yerlerin güzel kokması için günlük, kekik ve yavşan otu gibi kokulu bitkilerle buhurlanmasını tavsiye etmiştir.³²⁴

Allah Teâlâ Kur’an’da “tayyib” kelimesini temiz, helal anlamında kullanarak şöyle buyuruyor: “Ey iman edenler! size verdiğimiz rızkın temizinden yiyin...”³²⁵ Sonraki ayette ise temiz, helal olanın zıddı olarak yenilmesi haram olan şeyler açıklanıyor.³²⁶

Hz. Peygamber, koku sürünmeyi çok severdi. Ona koku ikram edildiğinde reddetmezdi. “Kendisine güzel koku ikram edilen kişi onu reddetmesin. Çünkü, o

³¹⁹ Müslim, Rada’ 64; Nesâî, Nikâh 15; İbn Mâce, Nikâh 5; Ahmed b. Hanbel, II, 168; Beyhakî, *es-Sünenü’l- Kübrâ*, VII, 80.

³²⁰ Geniş bilgi için bkz. Nebi Bozkurt, “Koku” *DİA*, XXVI, 150.

³²¹ Naim Erdoğan, *Peygamberimizin Yüce Şahsiyeti ve Mübarek İsimlerinin İzahı*, İstanbul: Kahraman Yayınları, 1974, s.74.

³²² Buhârî, Ezan 160; Müslim, Mesâcid 73-74.

³²³ Ebu Dâvud, Libâs 22.

³²⁴ Beyhâkî, *Şu’abü’l-imân* V, 132.

³²⁵ Bakara, 2/172.

³²⁶ Bkz. Bakara, 2/173.

esansın kokusu güzel taşıması hafiftir.”³²⁷ buyurdu. Enes b. Malik (r.a) Resûlullah’ın güzel bir esansı olduğunu bundan süründüğünü haber veriyor.³²⁸ Hz. Aîşe (r.a) anlatıyor: “Ben Resûlullah’a hoşlandığı en güzel kokuyu saçında ve sakalında parlayana kadar sürmeye devam ederdim.”³²⁹ Yine bir hadisinde: “Dört şey peygamberlerin sünnetlerindedir: Hayâ, güzel koku sürünmek, misvak kullanmak ve evlenmek”³³⁰ buyuruyor.

“Hafıza, psikolojinin temel elemanlarından birisidir. Hafıza olmadan zeka ne yapacağını bilmez. Hafızadaki bilgilerin unutulması, başlangıçta hızlı sonra zaman içinde sabit kalmaya meyillidir. Hafıza üzerinde yapılan birçok araştırma, görme ve işitme üzerine yoğunlaşmıştır ancak koku hafızasının da hususi hafızalar arasında ehemmiyetli bir yeri vardır. Koku en önemli duyu sistemlerinden biri olup beyne malumatlar götürülürken en kısa yolu takip eder. Halbuki diğer duylar, beyne ulaşabilmek için sinirler aracılığıyla uzun bir mesafe katetmek zorundadırlar. Koku ile limbik sistem (heyecan, refleks ve bir kısım davranışları ayarlayan merkez) arasındaki sıkı bağlantılar, kokularla diğer hadiseler arasındaki ilişkileri açıklar.

Canlılarda değişik derecelerde önemi bulunan koku duyusu insanlarda da büyük fonksiyonlara sahiptir. Koku duyusu diğer duylara göre daha kuvvetli bir hafızaya sahiptir. Yapılan araştırmalar da göze ve kulağa hitap eden uyaranlar, ya çabuk unutulabilmekte, ya birbirine karıştırılabilmekte, ya da öğrenme esnasında araya giren başka faktörler bu duyların öğrenilmesine büyük ölçüde engelleyebilmektedir.

Koku duyusu ise, özellikle herhangi bir hadiseyle birlikte hafızaya kaydedildiğinde unutulması çok zor, hatırlanması çok kolay bir hafıza olarak karşımıza çıkar.”³³¹

Seçkin ruhlar, güzel kokulardan hoşlanır. Allah Resûlü, gerek ruh gerek cisim olarak öyle incelmşti ki, âdeta meleklerle bütünleşiyordu. Hadisler de güzel koku, meleklerin ve ruhânîlerin gıdası olarak geçmektedir. Allah Resûlü de, meleklerle hem

³²⁷ Müslim, edeb, 20; Ebû Davûd, Teraccül, 6; Nesâî, zinet, 73; Ahmed b. Hanbel, II. 320.

³²⁸ Ebû Davûd, Tereccül, 2.

³²⁹ Buhârî, Libâs, 74; Gusl, 14.

³³⁰ Tirmizî, Nikâh 1.

³³¹ Şerafeddin Alan, “Kokuların Hafızası”, Sızıntı Dergisi, Sayı:125, (Haziran), 1989, s.165.

ruh hem de ceset itibarıyla bütünleştigiinden, güzel kokudan son derece hoşlanıyor ve güzel koku onun içine genişlik veriyordu. Resûlullah (s.a.) “Bana kadın ve güzel koku sevdirdi.” derken ruh ve bedeninin ihtiyacını dile getiriyor, kendisine ait özellikleri anlatmış oluyordu. Kokudan maksat herkesin kendi meşrebidir. Meşrep sevilmezse hoşgörü olmaz, yani Allah’ın yarattığı her meşrebin, her mânânın lüzumluluğu idrâki gelişmezse, insanlara hoşgörü olamayacağı için tevhid de gerçekleşmez.

Kültürümüzde gül kokusu Allah Resûlünün kokusu olarak bilinir. Hz. Fâtıma’nın Resûl-i Ekrem’in irtihalinin ardından dile getirdiği şu şiiri, onun kokusunun ne denli güzel olduğunu anlamak için yeterlidir.

Muhammed Mustafâ’ya Ravza-i Rıdvân olan hâki

Kokanlar istemez kokmak bahadâr hiç ıtrnâki

Vefâtiyle döküldü gönlüme öyle mesâib kim

Leyâl âsâ karartırdı dökülseydi şu eflâki

Hız. Fâtıma, bu şiirinde “Âlemin iftihar vesilesi olan babamın mübârek bedenini koklayan insan, hayatı müddetince en kıymetli kokuları bile koklamaktan zevk almaz. Kâinât’ın efendisi babamın bu dünya’dan göçmesi yanık gönlüme öyle ızdırab verdi ki, o acı ve elem, bu aydınlık gündüzlere dökülseydi, karanlık gece kesilirdi” demektedir.³³²

Hız. Mevlânâ’nın (v.671/1273) ‘güzel koku’ ile ilgili beyitlerinde derin bir mânâ sezilmektedir:

“Mademki mânâ bağına bir adım bile atamıyorsun, hiç olmazsa o mânâ bağlarından gelen kokuyu ara, o kokuyu içine çekte nezlen mânevi hastalıkların geçsin.

Böylece o koku seni mânâ bağı tarafına çekip götürsün. O koku; gözüne, gönlüne fer olsun, sana irşâd olma yolunu göstere sin.

---

³³² Zebîdî, *Tecrid-i Sarih*, IX, 45.

O koku senin görmeyen gözünü görür hale getirsin, gönlünü “Sinâ göğsü” eylesin.

Bu nevi koku nedeniyle Yakup Peygamber’in oğlu Yûsuf; ‘şu gömleğimi götürün babamın yüzüne sürün’ demişti.

Yine bu mânâ kokusu için aziz Peygamber Efendimiz; ‘Gözümün nuru namazdır’ diye buyurmuştu.³³³

Aklı külden gelen sözler de o gül bahçesinin o selviliğın, o sünbüllüğün kokusudur.

Gül olmayan yerde, gül kokusu duyulur mu ? Şarap olmayan yerde şarabın köpürüp coştüğünü gördün mü ?

Koku sana klavuzdur, yol göstericidir. Seni sonsuzluk cennetine ve Kevser ırmağına kadar çeker götürür.

Koku göze nûr veren bir devadır. Hz. Yâkub’un gözü bir koku yüzünden açıldı.

Kötü koku, gözü karartır, Yûsuf’un kokusu ise göze yardımda bulunur.

Mademki Yûsuf değilsin, hiç olmazsa Yâkûb ol, onun gibi gözyaşı dök coş.³³⁴

Hz. Yâkub’un Yûsuf’un kokusundan bereket umduğı gibi Ashab-ı Kiram da Resûlullah’ın (s.a) kokusundan bereket ümit ediyordu.

“Enes b. Malik (r.a.)’in anlattığına göre Resûlullah (s.a) Enes’in annesi Ümmü Süleym’in³³⁵ evine gider ve o yokken orada uyurdu. Bir gün yine muhtemelen öğle uykusu (kaylûle)³³⁶ uyumak için geldi ve onun yatağında uyudu. İnsanlar bunu Ümmü Süleym’e haber verdiler. O da hemen evine geldi, Hz. Peygamber’in terlemiş olduğunu gördü. Teri yatağın üzerindeki deri parçasına toplanmıştı. Ümmü Süleym hemen teri bir bez parçasıyla kurutmaya ve onu sandığından çıkardığı (koku) şişesine sıkmaya başladı. Derken Hz. Peygamber uyandı ve Ümmü Süleym’e ne yaptığını sordu. O da: ‘Ya

³³³ Mevlânâ, *Mesnevî*, II, B. 3232; Peygamberimiz (s.a.) namaza durduğı zaman mânevi bir koku alırdı. Onun için ‘gözümün nuru namaz’ diye buyurmuştur. İnsan bazen etrafında koku olmadığı halde koku alabilir. İşte bu koku manevi kokudur. Bazen Peygamber Efendimiz’e salat selam getirirken gül kokusu hissedilir. Bu kokular tamamıyla manevi ve ruhi kokulardır. Bkz. Şefik Can, *Cevâhir-i Mesneviyye*, Ötüken Neşriyat, 2001, I, 263.

³³⁴ Mevlânâ, *Mesnevî*, I.B. 1899.

³³⁵ Ümmü Süleym ile Resûlullah’ın arasında süt akrabalığından doğan mahremiyet vardır. Bkz. İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, Daru'l Fiker, ts., XI, 78.

³³⁶ Bkz. Müslim, *Fedâilu's-sahâbe*, 83-85.

Resûlallah! Çocuklarımız için bunun bereketini umuyoruz,’ cevabını verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber: ‘İsabet ettin’, buyurdu.”³³⁷

3. Göz Nuru Namaz

İmandan sonra en faziletli amel sayılan³³⁸ ve kelime-i şehâdetten sonra İslam’ın en önemli rüknu olan namazın mükemmel bir dua özelliği de vardır. Belli davranışlar ve özel rükunlerle Allah’a kulluk etmenin ifadesi olan namazın dış görünüşü birtakım şekiller ve zikirten ibaret olmakla birlikte gerçek mahiyeti yaratıcıya yakarmak, O’nunla konuşmak ve O’na yakınlaşmaktır. Namaz kişinin bedeni, dili ve kalbiyle, kısacası bütün varlığıyla Allah’a yönelmesi halidir. Bu özelliğinden dolayı ve Hz. Peygamber’in “Namaz dinin direğidir”³³⁹ ifadesinden anlaşılacağı gibi namaz diğer bütün ibadetlerin özü sayılmış ve namazın en önemli rüknu olan secdeyi ise kulun Allah’a en yakın olduğu an olarak nitelemiştir.³⁴⁰

Kur’an’a göre canlı cansız her bir varlık, kendine has özel bir biçim ve tarzda Rabbini tesbih eder, O’nu yüceltir.³⁴¹ Bir müslümanın namaz kılış tarzı, bütün yaratıkların muhtelif şekillerle gerçekleştirdiği çeşitli namaz kılışlarının bir araya toplanmış şekli ibarettir. Bu şekiller şöyle açıklanmaktadır:

- Yıldızlar gökyüzündeki hareketlerini hiç değişmeksizin devamlı surette tekrar edip dururlar. Müslümanlar da namaz esnasında belli hareketleri tekrar edip dururlar.
- Dağlar ayakta dikili dururlar. Müslümanlar da namazlarına ayakta dikili durarak “kıyam” ile başlarlar.
- Hayvanlar ise devamlı öne eğik dolaşırlar veya dururlar. Müslümanlar da namazlarının ikinci hareketi olarak öne eğilir “rükû” yaparlar.

³³⁷ Müslim, Fedâil 84; Ahmed b. Hanbel, III, 221.

³³⁸ Bkz. Müslim, İmân 137, 140.

³³⁹ Ahmed b. Hanbel, V, 231,237; Tirmizî, İmân 8.

³⁴⁰ Müslim, Salât 215; Bkz. M, Kâmil Yaşaroğlu, “Namaz”, *DİA*, XXXII, 356.

³⁴¹ Hac, 22/18; Ra’d, 13/13; İsrâ, 17/44.

- Nebatların ağızları onların kökleridir ve yaşamaları için gerekli besinleri bu kökleri vasıtasıyla bulup çekerler. Müslümanlar, namazda “secde” etmek için alınlarını yere değdirirler.³⁴²
- Akarsular devamlı olarak yıkama ve temizleme halindedirler. Müslümanlar da namazlarından evvel “abdest” almak mecburiyetindedirler. Böylece tertemiz bir halde namaza dururlar.³⁴³

Namaz gibi, devam edildiği sürece kişiyi kendisinden başka şeylerle meşgul olmaktan alıkoyan bir ibadet daha yoktur. Namazdaki Allah’ın zikri, ve içerisinde yer alan söz ve hareketlerden daha büyüktür. Allah Teâlâ Kur’an’da, “Namaz insanı hayasızlıktan ve kötülükten alıkoyar”³⁴⁴ buyurmuştur. Müminûn süresinin ilk ayetlerinde “Kurtuluşa eren müminlerin huşû içinde namaz kılanlar olduğu” vurgulanmaktadır. Namazda huşû ise ancak; kalbini namaz için boşaltan, namaz dışındaki şeylerden namaz sebebiyle vazgeçip sadece onunla meşgul olan ve onu başka şeylere tercih edenler hakkında meydana gelebilir. İşte o zaman namaz, kişi için bir huzur ve göz aydınlığı olur.

Hz. Peygamber, namaza o kadar ehemmiyet verirdi ki, onun bütün zorlukların üstesinden gelme noktasında faydasının olacağına inanırdı. Bunun için sevincinde, neşesinde, üzüntüsünde, kederinde hemen namaza sarılırdı. Namaz onun için manevi güç kazanma ve motivasyon aracı idi. Huzeyfe’nin (r.a.) anlattığına göre, Resûlullah (s.a.), kendisini üzen bir hadise olduğunda hemen namaz kılarıdı.³⁴⁵ O muazzâm sıkıntı ve zorluklara karşı hep namazla teselli buldu.

Allah Resûlü namazında kulluğunu o denli derin temsil etmiştir ki, kıldığı namazlarda Rabbi’ne karşı samimiyetinden gözyaşlarını tutamamış ağlamıştır. Sahabe onun namazını anlatırken, ‘namaz kılariken değirmen taşının çıkardığı gibi ses çıkarıyordu’ demişlerdir.³⁴⁶ Bu hal, onun en yüksek derecede kulluğunu ifade edebilme gayretinden ileri gelmektedir. Onun için namaz, arzulanan bir iştir. Namazın verdiği

³⁴² Rahman,55/55.

³⁴³ Hamidullah, a.g.e., II, 791.

³⁴⁴ Ankebut, 29/45.

³⁴⁵ Ebû Dâvud, Salat, 312 ; Nesâî, Mevâkit, 46.

³⁴⁶ Ahmed b. Hanbel, IV, 25 ; İbn Mâce, Mukaddime, 3 ; Nesâî, Sehv, 17.

hazrı, diğer yapmış olduğu işlerden almadığını ifade etmektedir. Hz. Aişe (r.a.) Allah Resûlünün kıldığı namazı anlatırken: “Öyle kıyamda dururdu ki, sorma gitsin. Öyle rükûa varırdı ki, sorma gitsin ve öyle secde ederdi ki, sorma gitsin!”³⁴⁷ diyor.

Bir rivâyette Hz. Aişe (r.a) şöyle anlatıyor:

“Bir gece uyandığımda, Allah Resûlü’nü yanımda göremedim. Aklıma, diğer hanımlarından birinin yanına gitmiş olabileceği ihtimali geldi. El yordamıyla etrafı yokladım. Elim ayağına dokundu. O zaman Allah Resûlü’nün namaz kıldığını anladım, başı secdedeydi. Kulak verdim, hıçkırma hıçkırma ağlıyor ve şöyle dua ediyordu:

اللهم إني أعوذ برضاك من سخطك وبمعافاتك من عقوبتك وأعوذ بك منك لا أحصى ثناء
عليك أنت كما أثنيت على نفسك

“Allahım! Senin gazabından Senin rızana sığınırım. İkabından affına sığınırım. Allahım! Senden yine Sana sığınırım. Zâtını senâ ettiğin ölçüde, Seni senâ etmekten âciz olduğumu itiraf ederim.”³⁴⁸

Resûlullah’ın, kulluğu ve Allah ile olan irtibatı ve aynı zamanda tevhid-i ulûhiyeti ilan ve itirafı öyle derindi ki, şimdiye kadar bu derinliğe çok kimse akıl erdirememiştir. İbn Abbas’ın naklettiği şu rivâyet bunun en açık örneğidir.

أن نبي الله صلى الله عليه وسلم كان جالسا ذات يوم والناس حوله فقال : (إن الله عز
وجل جعل لكل نبي شهوة وإن شهوتي في قيام هذا الليل فلا يصلين أحد خلفي وإن الله جعل لكل نبي
طعمة وإن طعمتي هذا الخمس فإذا قبضت فهو لولاة الأمر من بعدي

“Allah her nebiye bir arzu, istek ve şehvet vermiştir. Bana gelince, benim şehvetim, gece namaz kılmaktadır.”³⁴⁹

Allah, Hz. Peygamber’i bu dünyaya insanların vicdanında bir ahenk yaratmak için gönderdi. Ancak o dünyanın değil, semânın ruhunu Allah’ın nurunu taşıyordu. Bu yüzden kendisinde sık sık vahdet tecellîsi gâlip geliyor ve beşeriyet îcaplarından

³⁴⁷ Buhârî, teheccüd 16; Müslim, müsafirîn 125.

³⁴⁸ Tirmizî, Daavât 90; Ebû Dâvûd, edeb 97.

³⁴⁹ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir*, XII, 84.

tamamiyle sıyrıldığı anlar oluyordu. Böyle zamanlarda yeniden zaman ve mekân şartlarına dönmek lüzumunu hissediyor ve Hz. Aişe'ye hitâb ederek: "Kellimînî ya Hümeyrâ!" diye sesleniyordu. Bu, "Ey Aişe benimle konuş, bana dünyada olduğumu hissettir, hatta beni dünyaya çek!" manasında bir seslenişti. Resûlullâh'ın Hz. Aişe'den istediği lâhût aleminde dolaşan ve birlik aleminde kendinden geçen ruhunu bu dünyaya ve böylelikle henüz bitirmediği dünyadaki vazifesine dönmesini sağlamasıydı.³⁵⁰

4. Hadis Kaynakları

Daha önce de belirtildiği gibi hadis kaynaklarında "Dünya'dan Hz. Peygamber'e sevdirenler" hadisi hakkında daha çok lafzî farklar üzerinde durulmuştur. Şimdi ise diğer hadis külliyâtında, söz konusu hadisin nasıl değerlendirildiğine bakılacaktır.

Münâvî, (v.1031/1622) *Feyzü'l-kadîr*'de hadisimizi şöyle değerlendirmiştir:

Zemahşerî (v.538/1143) ve el-Kâdî (v.544/1149) gibi bazı âlimler, hadisi "üç" kelimesini ilave ederek: "Sizin dünyanızdan bana üç şey sevdirdi..." şeklinde rivâyet etmişlerdir. Ancak Zerkeşî (v.794/1392) Irakî (v.806/1404) ve İbn Hacer (v.852/1449) gibi diğer bazı âlimler hem "üç kelimesinin rivâyetlerde olmadığı" hem de "mânayı bozduğu" gerekçesiyle bunu reddederler. Onlara göre mâna bozulmaktadır; Çünkü namaz dünyevî değil uhrevî bir şeydir. Ayrıca Resûlullah hadiste, dünya sevgisini kendisine nisbet etmiyor, dünyaya ait olan sevgilerden kadın ve güzel koku için 'sevdim' demiyor; 'sevdirdi' diye meçhul olarak ifade ediyor. Çünkü Kadın ve güzel kokuya olan sevgi namaz gibi Resûlullah'ın yaratılışında mevcut değildir. O, sevmeye kullara rahmet gayesiyle mecbur kılınmıştır. Namaz ise öyle değil, zâtı icâbı sevimidir. Hz. Peygamber'in (s.a.) şu hadisinde olduğu gibi "Ey Bilal! Namaz için kamet getir de namazla bizi ferahlat."³⁵¹ Namazın rükû ve secdeleri Allah ile buluşma mahallidir.

³⁵⁰ Kenan Rifâî, *Şerhli Mesnevî-i Şerif*, Hülbe Yay. İstanbul, 1973, s. 338-339.

³⁵¹ Ebû Davûd, Edeb, 86; Ahmed b. Hanbel, V, 364; Beyhakî, I, 390.

Namaz da ‘kurretu ayn’ ‘gönül huzuru’ vardır. Bu ise ancak, kulun Rabbine yönelmesiyle gerçekleşir.³⁵²

Namaz, Allah ve meleklerle selamlaşmaktır. Kadın ve güzel koku ise dünya’ya ait şeyler olup nefsânîdirler. Bu sebeple namazı ahirete ait sayıp ötekilerden farklı olduğunu vurgulamak için yalnız bıraktı, denilmiştir.

Güzel kokuya gelince, bazı alimler onun meleklerin günlük azığı, dünyadaki nasibi olarak açıklamışlardır. Bir kısım hadisler, güzel kokuyu meleklerin sevip haz duyduklarını belirtmiştir. Güzel kokuya olan sevginin mizaçtaki kâmil mertebeyi ifade ettiği de belirtilmektedir.

İbn Hacer, nikâh konusunda “Dünya faydalanılan bir nimettir. Dünya nimetinin en hayırlısı ise sâliha bir kadındır.”³⁵³ hadisinden sonra hadisimiz hakkında şöyle bir değerlendirme yapmaktadır: “Enes b. Malik’ten merfu olarak gelen hadisi Nesâî rivâyet etmiş olup isnâdı hasendir. Tâberânî başında إنما ziyadesiyle rivâyet etti. Hadis ثلاث lafzının ziyadesiyle meşhur olmuştur. Gazâlî İhyâ’da ثلاث lafzı ile zikretmiştir demiştir.³⁵⁴

Şevkanî (v.1250/1834) ise, “el-Ukaylî (323/935) bunu zayıf görmüştür”, demektedir. “Nesâî ثلاث lafzı olmadan rivâyet etmiştir. el Makâsîd’da bu ‘üç’ lafzı üzerinde durmadık denmektedir. İki yerde İhyâ’da ve el-Keşşâf’da ثلاث lafzı ile zikredilmiştir. Ancak el-Ukaylî “bu lafız muteber hadis kitaplarının hiçbirinde yoktur” demektedir. ez-Zerkeşi de aynı görüştedir. İbn Hacer el-Keşşâf’ın hadislerinin tahririnde bu rivâyet hakkında konuşmuştur,” demektedir.³⁵⁵

Bazı âlimler (Zemahşerî ve el-Kâdî gibi), bu hadisi eserlerinde naklederken “üç” kelimesini ilave ederek: “Dünyanızdan bana üç şey sevdirdi...” şekline sokmuşlardır. Ancak Zerkeşî, Irakî ve İbnu Hacer gibi muhaddisler bunu, hem “rivâyetlerde olmadığı” hem de “mânayı bozduğu” için reddederler. Mâna

³⁵² Münâvî, *Feyzü'l-kadîr*, Dârü'l-Mârifê, Beyrut, ts. III, 370.

³⁵³ Müslim, Rada’ 65; Nesai, Nikah 15; İbn Mace, Nikah 5; Ahmed b. Hanbel, II, 168; Beyhakî, VII,80.

³⁵⁴ İbn Hacer, *Telhîs’ül-Habîr* Dârü'l-Mârifê, Beyrut, 1986, III, 116; Sehâvî, *Makâsîdü'l-Hasene* Beyrut,, 1985, s. 293.

³⁵⁵ Şevkanî, *el-Fevaidü'l-mecmua fi'l-ehâdisi'l-mevzua*, thk. Abdurrahman b. Yahyâ El Yemani, Mektebetü'l İslamî, Beyrut, 1407, I,125.

bozulmaktadır, çünkü namaz dünyevî bir şey değildir. Resûlullah hadiste, dünyayı kendisine nisbet etmiyor, onu tahkîr için “seviyorum” demiyor, sevdirdi diyor. Zira Resûlullah dünyadan nefret etmede herkesten daha ileri idi.

Hadiste "Sevdirdi" diye meçhul olarak ifade edilmesinden ise şu incelik çıkarılmıştır: Kadın ve kokuya olan sevgi Resûlullah'ın cibilliyetinde ve tab'ında mevcut değildir. O, sevmeye kullara rahmet gayesiyle mecbur kılınmıştır. Namaz ise öyle değil, zâtî îcâbı sevimidir. Salât kelimesi ile, bu hadiste, Hz. Peygamber'e okunan salâtu selâmın kastedilmiş olabileceği de söylenmiştir. Namazın ta'zîmi onun, dînî emirlerin başında yer almasındandır. Pek çok hadis, dînî emirler arasında en yüce mevkiyi namazın tuttuğunu teyid eder. Âlimler kadının sevdirdiği olmasını birkaç sebeple açıklamışlardır Öncelikle şunu belirtelim ki, dinin naslarının azımsanmayacak kadar mühim bir kısmı kadınlar vasıtasıyla nakledilmiştir. Yine ümmetin sayıca artmasına kadınlar vasıta olmaktadır. Kıyamet günü Resûlullah diğer ümmetlere karşı ümmetinin çokluğuyla övünecektir. Bir diğer husus kadın, dünyanın en hayırlı varlığıdır. Nitekim bir hadis- i şerif de Resûlullah: *الدنيا متاع وخير متاع الدنيا المرأة الصالحة* “Dünya faydalanılan bir nimettir. Dünya nimetinin en hayırlısı ise sâliha bir kadındır.”³⁵⁶ buyurmaktadır. Hadiste güzel kokunun zikredilmesini bazı âlimler onun, melâike denen ruhânî varlıkların dünyadaki nasibi olmasıyla îzâh etmişlerdir. Bir kısım hadisler, güzel kokuyu meleklerin sevip haz duyduklarını belirtmiştir. Kokuya olan sevginin mizaçtaki kâmil mertebeyi tuttuğu şeklinde yorumlanmaktadır.³⁵⁷

Bir tahrir çalışması olan *Mesnevî Hadisleri* adlı kitabında Ali Yardım hadisimizin tahririni yapmıştır. O, Nesâî ve el-Hâkim'deki şu rivâyeti tercih etmiştir.

حدثنا سيار قال حدثنا جعفر قال حدثنا ثابت عن أنس قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : حبيب إلي النساء والطيب وجعلت قرّة عيني في الصلاة

³⁵⁶ Müslim, Rada' 65; Nesâî, Nikâh 15; İbn Mâce, Nikâh 5; Ahmed b. Hanbel, II, 168; Beyhakî, VII,80.

³⁵⁷ İbrahim Canan, *Hadis Ansiklopedisi*, VII, 516-517.

Bu hadis Nesâî ve el-Hâkim’de aynı senedle rivâyet edilmiştir. Yine Enes’ten ve değişik senedlerle, ikinci bir rivâyet olarak Nesâî ve Ahmet b. Hanbel de rivâyet etmiştir. Bu ikinci rivâyetlerde “Dünya’dan veya dünyanızdan bana sevdirdi”

حِبِّ إِلَى مِنَ الدُّنْيَا أَوْ مِنَ دُنْيَاكُمْ şeklinde bir değişiklik vardır. Ayrıca Taberânî ve Deylemî de hadise yer verir, demektedir.

Ayrıca ana kaynaklardan alarak, hadise yer veren ikinci el hadis kitapları olarak şu isimleri vermektedir: Hatîb et-Tebrîzî, *Mişkât*, II/669; Suyûtî, *El-Câmi’us-Sağîr*, I/ 146; Sehâvî, *Mekâsîdül Hasene* s.180; ‘Ali el-Karî, *Mevzû’ât*, s.37-38; ‘Aclûnî, *Keşf’ül-Hafâ*, I/338; Hût el-Beyrûtî, *Esnâ’l-Metâlib*, s.91; Gazâlî, *İhyâ*, II/30,III/219.

Hadis kitapları dışında hadisimizin geçtiği bazı eserler için ise şöyle bir değerlendirme yapmaktadır.

حِبِّ إِلَى مِنَ دُنْيَاكُمْ ثَلَاث şeklinde ‘üç şey’ kelimesi ilavesi ile nakledilmiştir ki manaya da tesiri olan bu ilave Sehâvî, ‘Ali el-Karî ve benzerlerinin de işaret ettikleri gibi sonradan derc edilmiş bir fazlalıktır. Kaynaklardaki mevcut rivâyetlerde bu fazlalık yoktur.³⁵⁸

5. Tasavvufî Yorumlar

Bu başlık altında “Dünya’dan Hz. Peygamber’e sevdirenler” hadisine en geniş yeri veren Tasavvuf klasiklerinden İbn Arabî’nin yorumunu alarak mutasavvıfların hadisimize bakışı ortaya koymaya çalışılacaktır.

İbn Arabî, (v.638/1240) *Füsûs’ul-Hikem*’in Muhammed Fassî’nda, hadisimize çok geniş yorumlar yapmakta ve şöyle demektedir: “Resûlullah, varlığın aslı olan muhabbet babında, bu üç kaynağa işaretle, “dünyanızdan bana üç şey sevdirdi.” buyurdu. Hz. Peygamber, kadını önce anarak, namazı sonra söyledi. Bunun nedeni, kadının varlık alanında belirme konusunda erkeğin bir parçası ve Hakk’ın aynası

³⁵⁸ Ali Yardım, *Mesnevî Hadisleri*, Damla Yayınevi, İstanbul, 2008, s. 124.

olmasındandır. Allah, Havva'nın Adem'den çıkışıyla Adem'in bedenindeki yeri arzu ile doldurmuştur, zira varlık boşluk kabul etmez. Böylece Âdem kendisine olan sevgisi nedeniyle kadını sevmiştir. Çünkü Havva onun bir parçasıydı. Havva da Âdem'i sevmiştir. Çünkü o, kendisinden çıktığı ve vücuda geldiği mekan idi. Havva'nın sevgisi mebd'e'ine olan sevgidir. Âdem'in sevgisi ise kendisine duyduğu sevgidir. Nasıl ki, insan, Allah'ın belirtilerindedir. Çünkü Allah, insanın aslı ve ilk kaynağıdır. Bundan dolayı, insanın kendi benliğini bilmesi, Rabbini bilmesinin başlangıcıdır. İnsanın Rabbini bilmesi de kendi nefsinin bilmesinin sonucudur. Bu gerçeği belirtmek için Hz. Muhammed (s.a), “Nefsini bilen kimse Rabbini de bilir” buyurdu.³⁵⁹

Görüldüğü gibi İbn Arabî, hadisimizi açıklamak için varlığın başlangıç noktasına kadar gitmekte ve varlığın aslının muhabbet olduğunu bu sebeple Hz. Peygamber'in “bana üç şey sevdirdi” buyurduğunu söylemektedir. Ancak şunu belirtelim ki muteber hadis kaynaklarından hiçbirinde hadisimiz “üç şey sevdirdi” şeklinde geçmemektedir. İbn Arabî ‘Peygamberimiz, kadını önce anarak, namazı sonra söyledi,’ demektedir. Aslında hadisin konuları iki kısma ayrılmış gibidir. Birinci kısımda “kadın” ve “güzel koku”; İkincisinde ise “namaz” söz konusu edilmektedir. Ve bu konular arasında biri dünyaya diğeri ahirete bakan iki yön mevcuttur. Bu bağlantıyı kurmak açısından İbn Arabî'nin yorumları son derece önemlidir. ‘Peygamberimiz, kadını önce anarak, namazı sonra söyledi,’ diyen İbn Arabî bunu kadının varlık sebebine bağladı ve *من عرف نفسه فقد عرف ربه* “Nefsini bilen kimse Rabbini de bilir”³⁶⁰ rivâyetini delil gösterdi. Öyleyse Hz. Peygamber kadını namazdan önce anarak cüzün (âlemin) bilgisinin, aslın (Allah'ın) bilgisinden önce geldiğine işaret etmek istemiştir, demektedir.

İbn Arabî, “bana kadın sevdirdi” buyuran Hz. Peygamber'in neden “sevdim” değil de “sevdirdi” neden başka bir şey değilde “kadın sevdirdi” sorusunu ise şöyle açıklamaktadır: Cenab-ı Hakk kendi sureti üzere yarattığı ve sevdiği erkeğe kadını sevdirdi. O halde erkeğin sevgisi, hem kendi parçası olan kadına karşı hem de kendisini yaratan Hakk'a karşı oldu. İşte bu sırdandır ki, Efendimiz, “bana kadın sevdirdi.”

³⁵⁹ Muhiddin İbn Arabî, *Fusûsu'l-Hikem Tercüme ve Şerhi*, A. Avni Konuk, Mustafa Tahralı ve Selçuk Eraydın, Hazırlayanlar (haz.), 3. Basım, İstanbul: MÜİFV, 1999, IV, 324-325.

³⁶⁰ Aclûnî, *Keşfu'l Hafâ*, II, 1529.

buyurdu. Çünkü kendi sevgisi sadece Rabbinin suretiyle ilgili olduğundan kendi nefisinden söz ederek, “ben sevdim” demedi. Böylece kendisindeki kadına karşı olan sevgisini Allah'a bağladı. Çünkü Peygamber Efendimiz, kadın sevgisini Allah'ın kendi suretinde yarattığı varlığına sevgisi gibi ilahi ahlaka uymak için, Allah'ın sevgisiyle sevdiğini anlatmak istemiştir.³⁶¹

İbn Arabî, bu hadis üzerine şöyle bir muhakeme yürütüyor: “Hz. Peygamber kadınları seviyorum” demiyor, “bana kadın sevdirdi” diyor. Onları ona sevdiren kim? Allah. Allah sevgili Peygamberine onu kendisinden uzaklaştıracak bir şeyi hiç sevdirmiş mi? Sadece onu kendisine daha da yaklaştıran şeyleri sevdirmiş. O halde kadın insanı Allah'tan uzaklaştırmaz. Tersine O'na yaklaştırmaz. İnsan kendini Allah'a yaklaştıran kadından nasıl ayrı ve uzak kalabilir? Demek ki kadın Hakk'a giden yolda köstek değil, destektir. Hz. Peygamberin kadınları sevmesinin sebepleri hissi ve bedeni (şehvi) değil, manevi ve (ruhi) idi. Zira kadın, erkeğin Hakk'a yakın olmasını sağlıyordu.³⁶²

İbn Arabî'ye göre hadiste “mer'e”nin değil de “nisâ” sözcüğünün kullanılmasında önemli bir ayrıntı vardır. Buna göre Hz. Peygamber “nisâ” kelimesini kullanmakla kadının ontolojik yerini vurgulamıştır. Zira “nisâ”nın türemiş olduğu ‘nüs'e’, “te'hir” (geciktirme) anlamına gelmektedir. Öyleyse Hz. Peygamber “nisa” kelimesiyle varlık hiyerarşisinde kadının erkekten sonra geldiğine işaret etmek istedi. Nitekim daha önce de belirttiği gibi kadın, erkeğe göre infial mahallidir ve erkekten sonra bir mertebede yer almaktadır. O “Erkekler kadınlara göre bir derece üstündür.”³⁶³ ayetini de kadının varlık hiyerarşisinde erkekten bir alt mertebede olduğu şeklinde yorumlar. İşte Hz. Peygamber'in kadını mertebesi itibariyle sevmesi, aslında ilâhî bir sevgidir. Bu sebeple kadını ontolojik boyutuyla değil de, şehvet boyutuyla seven kimse, İbn Arabî'ye göre, hadisin hakikatini anlamamış olduğu gibi o kimsenin sevgisi de içerikten yoksun şekli bir sevgidir. Zira kadın sevgisi, gerçekte şehvetten öte ilâhî tecellîye yönelik bir sevgidir.³⁶⁴

³⁶¹ İbn Arabî, a.g.e s.328.

³⁶² Süleyman Uludağ, *Süfi Gözüyle Kadın*, 2. Baskı, İnsan Yayınları, İstanbul, s. 59.

³⁶³ Bakara, 2/228.

³⁶⁴ Abdullah Kartal, “İbnü'l-Arabî'nin Yorum Yöntemi ve Muhammed Fasında Bu Yöntemin Tatbiki”, *Tasavvuf, İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, yıl: 9 (2008) sayı:21.

İbn Arabî, her ne kadar varlık hiyerarşisinde kadın erkekten sonra geldise de Hz. Peygamber o gün için değeri bilinmeyen kadına yardım etmek istediği için bu hadiste, kadının erkek üzerine baskın kılındığını düşünür. Bunu ise şöyle açıklamaktadır: ‘Arap gramerine göre müzekker siğası, müennes üzerine baskındır. Kadınlı erkekli bir gruptan söz edilecekse kadın sayısı daha çok olsa bile müzekker siğasıyla ifade edilir. Ayrıca “selas” kelimesi müennes, “selase” ise müzekkerdir. Bu kurallara göre üç şeyin zikredildiği hadisimizde bir müzekker kelime olsa bile bedel olan “üç” kelimesi müennes değil de müzekker ifade edilmeliydi. Kendisi Arap olan ve Arapçayı fasih bir şekilde konuşan Hz. Peygamber, hata yapmamış bunu bilinçli bir şekilde böyle kullanmış ve bunu yapmakla kadınları erkeklere tercih etmiştir.

Hadiste zikredilen üç şeyden ilki olan kadın ile sonuncusu olan namaz müennes, ortadaki ‘tîb’ kelimesi ise müzekkerdir. Bu durumda iki müennes arasına bir müzekker gelmiştir. İbn Arabî, bunun varlık mertebelerine uygun bir sıralama olduğunu söylemektedir. Çünkü erkek, kendisinden zuhur ettiği zat (müennes) ile kendisinden zuhur eden kadın arasındadır. Ya da iki müennes arasına yerleştirilen ‘tîb’ gibi Âdem de, kendisinden mevcut olduğu zat (müennes) ile kendisinden mevcut olan Havva arasında orta bir noktada bulunur. Hz. Peygamber arap gramerine aykırı bir biçimde müennesi müzekkere galip kılmakla, müennesliğin her şeyin aslı ve varlıkların illeti olduğuna işaret etmektedir.³⁶⁵

Hak Teâla, güzel kokuyu “tîb,” (aynı zamanda iyilik ve temizlik anlamına da gelir) Hz. Ayşe’nin masumiyetini beyan eden Kur’an ayetinde, kadın ve erkek arasındaki nikaha ilişkin olarak kullanmıştır: “Habis kadınlar habis erkeklere, habis erkekler habis kadınlara; temiz kadınlar temiz erkeklere, temiz erkekler temiz kadınlara yaraşırlar. Onlar (yani, Resulallah’ın eşleri) kendileri hakkında söylenenlerden berîdirler”³⁶⁶ Hak Teâla temiz [tayyib] olanların kokularını güzel kıldı. Çünkü söz nefestir ve nefes de güzel kokunun ta kendisidir. Böylelikle nefes söz biçiminde ağızdan çıktığında, tayyib olan kimseden tayyib ve habis olan kimseden de habis olarak dışarı çıkar. Resûlullah, “Kim sarımsak ya da soğan yediyse mescidimizden ayrılısın”³⁶⁷

³⁶⁵ Kartal, a.g.m. s.278.

³⁶⁶ Nur, 24/26.

³⁶⁷ Buhâri, Et’ime, 49.

buyurarak onların kokusunu sevmediğini açıkladı yoksa, “Ben sarımsağı kerih görürüm” buyurmadı. Böylece, bir şeyin ayn’ının kerih olduğundan söz edilemez, ancak ondan zahir olan şeyin kerih olmasından söz edilebilir. Ve çirkinlik bir şeyin örfe uygun olmamasında, tabiata uygun olmamasında, bir maksada uygun olmamasında, Şeriat’a uygun olmamasında veya bir şeyin kemal düzeyinden noksanlık derecesine düşmesindedir. Bu sebepler dışında bir şeyin kerih görülmesi söz konusu değildir. Bütün bunlardan sonra söylediğimiz gibi, İlahi Emr habis ve tayyib olmak üzere ikiye ayrılmasıyla, Resûlullah’a habis şeyler değil, tayyib olan şeyler sevdirdi.

Hz. Peygamber, ‘nisa’ dan sonra güzel kokuyu zikretmekle önemli bir hakikate işaret etmektedir. İbn Arabî’ye göre kadınlarda yaratılış veya varlık kokusu vardır; Yaratılış kokusu ise güzeldir. Söz nefes, nefes ise kokudan ibarettir. Yani koku ile nefes-i Rahmâni arasında bir ilişki kurmaktadır. Nefes-i Rahmâni güzel koku yaydığı içindir ki, yaratılış güzeli sembolize etmektedir. İşte tam bu noktadan yola çıkan İbn Arabî, hadisimizde geçen güzel koku (tîb)’dan yaratılışta var olan güzel (tayyib) konusuna geçer ve bu çerçevede güzel-çirkin, hayır ve şer meselesini inceler.³⁶⁸

Resûlullah’ın, “Namaz gözünüzün aydınlığı kılındı” sözüne gelince, O, kılınma fiilini kendisine nisbet etmedi. Çünkü Hakk’ın namaz kılan kimseye tecellisi, namaz kılan kimseye değil yine kendisine döner. Gözün aydınlığı ise, sevgili’nin müşahede edilmesidir ki “göz aydınlığı” “kurre” “karar bulma” “istikrar” sözcüğünden türer: Böylelikle sevenin gözü, geri kalan hiçbir şeye gözü kaymaksızın sevgilinin görüntüsüne takılıp kalır. Bu bakımdan namaz, sevenin gözünün nurlandığı bir müşâhededir.³⁶⁹ Zira namaz ‘Allah ile kul arasında bir münâcâttır, bir buluşma mahallidir. Buna göre Hz. Peygamber, namazda müşâhede ettiğim Hakk’tan benim gözüm hiçbir zaman ayrılmaz. Bu sebeple de namaz, sevenin gözünün nurlandığı bir müşâhededir,’ demek istemektedir.

Allah Teâlâ şöyle buyurur: “Beni anın, ben de sizi anayım”³⁷⁰ Namaz, sahih bir hadiste belirtildiğine göre Allah ile kulu arasında, bir yarısı Allah’a ve diğer yarısı da kula ait olmak üzere, ikiye bölünmüş bir ibadettir: “Ben kıraati iki kısma

³⁶⁸ Kartal, a.g.m. s.279.

³⁶⁹ İbn Arabî, a.g.e. IV, 380.

³⁷⁰ Bakara, 2/152.

ayırdım; yarısı bana aittir, yarısı da kuluma. Kulum neyi istiyorsa, kendisine istediği şey verilmiştir. Kul, ‘El-hamdülillâhi Rabbi’l-âlemîn”(Hamd alemlerin Rabbine aittir) deyince; ‘Kulum bana hamdetti’ derim. ‘Er-Rahmânirrahîm’ deyince; ‘Kulum bana senâda bulundu’ derim. ‘Mâlik-i yevmiddin’ (din gününün sahibi) deyince; ‘Kulum beni yüceltti ve ululadı’ derim. ‘İyyâkena’budü ve iyyâke nesta’in’ (yalnız sana kulluk eder ve yalnız senden yardım dileriz) deyince; ‘Bu benimle kulum arasındadır, kuluma istediğini verdim,’ derim. ‘İhdina’ssırâte’l-müstakîm sırâtellezîne en’amte aleyhim gayr’il-mağdûbi aleyhim ve le’ddâllîn’ (bizi doğru yola ilet, o yol ki, kendisine nimet verdiğin kimselerin yoludur, gazaba uğrayanların ve dalalete düşenlerin değil) deyince; ‘Bu da kulumundur, kuluma istediğini verdim’ derim.”³⁷¹ Allahu Teala namazın ilk yarısını nasıl ki Kendisine ayırmışsa, diğer yarısını da kuluna ayırmıştır. Buradan, Fatiha Suresi’nin namazda okunmasının niçin zorunlu kılındığı anlaşılır; bunu okumayan, Allah ve kulu arasında paylaşılan namazı eda etmemiş olur.³⁷²

6. Günümüz Çalışmaları

Muhammed Hamidullah hadisimizi şöyle yorumluyor: “Sizin sürdürdüğünüz şu dünya hayatından (iki şey) bana hoş göründü: Kadınlar ve güzel koku; Bununla beraber namaz kılmak gözümün nuru (gönlümün sevinci)dur.” Resûlullah’tan (s.a.) sadır olan bu söz, İslam Peygamberinin şahsiyeti bakımından dikkat çekicidir. Bu hadis, bir taraftan insanın elde ettiği bütün nimetlerde bir denge tesis etmek suretiyle hem ruhu ve hem de bedeni hedef almakla beraber, diğer taraftan bize ve kendisine tabi olup onun yoluna düşen müminlere Hz. Muhammed (s.a.)’in vasat bir insanın yaşaması lazım gelen hayata dair geçerli bir örnek verme düşünce ve endişesini taşımakta olduğunu da ispat eder. Öyle anlaşılıyor ki Allah’ın Resûllerinden hiçbiri, insan denen yaratığın, vasat bir kimse için asla geçerli bir örnek teşkil etmeyecek olan tamamen zühd ve takvaya dönük insan üstü bir hayat sürmesi lazım geldiği görüşünü hiçbir zaman savunmamıştır.³⁷³ Ayrıca hadisimiz çeşitli makalelerde şöyle değerlendirilmektedir:

³⁷¹ Müslim, Salât 38; Muvatta Salât 39.

³⁷² İbn Arabî, a.g.e. IV, 370.

³⁷³ Hamidullah, a.g.e., II, 715.

“Bu üç şeyin, bir çeşit geçişi, bir çeşit letafeti, latif bir durumu tebarüz ettirmeleri, hem geçirgenliği hem de taşıyıcılığı üzerine almış unsurlar oluşları önemlidir. Kadın, güzel koku ve namazın bir arada anılması, kadınların insanın bu dünyadan zevk almasında değil de, başka bir aleme nüfuz etmesinde, bugün yaşadığımız alemden farklı bir aleme nüfuz etmesinde bir misyon yüklendiklerini düşünmeyi gerektiriyor.”³⁷⁴

“Dolayısıyla bu dünyadan kadınların sevdirmesinin, dünyaya bağlılık hissini güçlendirilmesinden çok, bu dünyadan başka bir dünyaya geçme duygusunu pekiştirmesi, bu geçiş duygusunu yoğunlaştırması bakımından düşünülmesi lazım. Zihnimizi bu yöne sevk ettiğimizde, güzel kokunun zikredilmesi daha anlamlı gözüküyor. Yani güzel kokuyla birlikte, insan adeta bir çeşit yükselişe geçiyor. Güzel koku insanın bir bilinen alandan, başka bir anlam alanına geçmesini mümkün hale getiriyor. Güzel koku. Şöyle düşünün: Burnumuzla aldığımız kokuların çirkinleri tabii bir şekilde, insanın ruh durumunu düşüren bir etki yapar. Güzel koku ise, tam tersine bu ruh durumunu yükselten bir etki yapar. Bu yükseliş, tıpkı kadınlarda olduğu gibi bilinen alemden, bilinmek istenen aleme doğru seyahatin bir parçasıdır.”³⁷⁵

“Bu bakımdan, namazın tamamlayıcı, ikmal edici bir işlev gördüğünü; Kadınlar ve güzel kokudan sonra zikredilmiş olması dolayısıyla tamamen erdirici bir işleve sahip olduğunu da akla getirmek gerekir. Namaz, aslında, bizim bu dünya ile ahiret arasında bulunduğumuzun anlaşılmasındaki en belirgin etkendir. Daha doğrusu, bu dünyanın geçiciliği konusundaki en etkili derstir. Yani namaz tıpkı kadınlar ve güzel koku gibi insan üzerinde bir geçiş, bir nüfuz ediş, ulaşmayı sağlayan bir sebep olma bakımından önem taşır. Bu mesele, yani bilinen dünyanın bilinmek istenen dünyayla olan irtibatını anlamak kadınlar, güzel koku sayesinde ve Rasulullah’ın “gözümün nuru” diye nitelediği namaz sayesinde kolaylaşmış oluyor. Bilhassa, bu intikal açısından dünyada bulunuşumuzun anlamına vakıf olmak isteyenlerin bu hadis-i şeriften öğreneceği çok şey var. Dünya bir şekilde ahiretin tarlasıysa, burada bizim dikkat edeceğimiz şey dünyada yaşarken, dünyada bulunur ve dünyayı algılarken dünya dışı bir ruh durumunu, dünya dışı bir vakıalar dizisini zihnimize yakın tutmaktır. Böyle bir

³⁷⁴ İsmet Özel, *Kırk Hadis*, İstanbul, Şule yayınları, 2007, 3. Baskı, s. 19

³⁷⁵ Özel, a.g.e., s. 19

yakınlaşma ancak belli vasıtalar aracılığıyla gerçekleşebilir. Bu hadisten söz konusu vasıtaların Rasulullah katında “kadınlar”, “güzel koku” ve “namaz” olduğunu öğreniyoruz. Rasulullah bize her zaman bir şeyin tercih üstünlüğünü de öğrettiği için, bizim dünyayı nasıl değerlendirmemiz ve dünya da başka bir dünya konusunda neler algılamamız gerektiği meselesini de aydınlığa kavuşturmuş oluyor.”³⁷⁶

“Peygamberimiz’in “Bana sevdirdi” ifadesinde; Sevginin Allah’ın bir lutfu olduğuna, bütün iyilik ve güzelliklerin Allah’tan geldiğine, gönlümüzdeki sevginin Cenâb-ı Hakk’ın el-Vedûd (Çok seven, çok sevilen, sevgiyi yaratan, kullarına sevgiyi bahşeden) ism-i celilinin bir tecellisi olduğuna işaret edilmektedir. Ayrıca burada işaret edilen sevginin beşerî ve hissî olmadığına, Peygamberimiz’e ihsan edilen bu sevginin ilahî emir veya ilhamla verildiğine işaret etmektedir.”³⁷⁷

Güzel koku, bize Hz. Peygamber’in melekler alemiyle irtibatını hatırlatan, bu irtibatı kolaylaştıran bir unsurdur. O’nun, sarımsak gibi kötü kokulu şeyler yemekten uzak durması sadece cibillî bir tercih değil, aynı zamanda meleklerle irtibatıyla alakalı bir tercihtir. Kendisine, içine kötü kokulu bitki katılmış bir yemek getirildiğinde, kokuyu alınca yanındaki sahabîye verilmesini istemiş ve ona dönerek, “Sen ye. Zira ben senin görüşmediğinle görüşüyorum” buyurmuştur.³⁷⁸ Hz. Peygamber’in burada kastettiği melekler ve Cebrail (a.s)’dır. Nitekim bir başka rivayette Hz. Peygamber (s.a.), meleklerin de insanlar gibi kötü kokudan rahatsız olduğunu haber vermiştir.³⁷⁹

Hadisle ilgili yapılan bu yorumlar ve değerlendirmeler özetlenince, bu hadis müslümana vasat insan olma yolunda, dünya ahiret dengesini kurmak için bir rehber, bir yol haritası olmalıdır. Bu hadisten söz konusu vasıtaların Resûlullah için “kadın”, “güzel koku” ve “namaz” olduğu görülüyor. Şöyle ki, her müslümanın vasatı yakalama çabasında Hz. Peygamberin bunu nasıl yaşadığını sorgulaması sonucu karşısına bu hadis çıkacaktır. “Dünya nimetinin en hayırlısı olan kadın” ile Allah’a yaklaşılmaya vesile olan “en büyük mutluluk namaz” arasında hem maddî hem manevî yönü olan “güzel koku” zikredilmiştir. Güzel koku, Hz. Peygamber’in (s.a.) melekler âlemiyle

---

³⁷⁶ Özel, a.g.e, s. 19-20.

³⁷⁷ Kutlay, a.g.m.

³⁷⁸ Buhârî, Sıfetu's-Salât 76; İ'tisâm 24; Müslim Mesâcid 73, Eşribe 171.

³⁷⁹ Müslim, Mesâcid 74; Nesâî, Mesâcid 16.

irtibâtını hatırlatan, bu irtibâtı kolaylaştıran bir unsurdur. Çünkü kokunun ruh durumunu hem yükseltici hem düşürücü iki yönü vardır. Namaz ise, insanı bu fâni âlemden koparan bir müşâhededir ki Allah ile kul arasında bir köprüdür. Namaza devam eden insan dünyada yaşarken, dünyada bulunur ve dünyayı algılamakta dünya dışı bir ruh durumunu da yaşamış olacaktır. Resûlullah (s.a.) dünya işlerinden bunalınca “Ey Bilal! Namaz için kamet getir de namazla bizi ferahlat”³⁸⁰ buyururdu. Böylelikle bu fâni âlemden bir kopuş, bir yükseliş ve mirâcı yaşardı. Ancak o, dünyada yaşadığını unutmaz ve dünyayı da ihmal etmezdi. Yeniden zaman ve mekân şartlarına dönmek istediği durumlarda ise, dünyaya ait bir ses bir nefes ile ulvî âlemlerden bu aleme dönerdi.

Hadiste namaz sona bırakılmıştır. Bu bakımdan, namazın tamamlayıcı, ikmal edici bir işlevi olduğunu kadın ve güzel kokudan sonra zikredilmiş olması dolayısıyla tamama erdirici bir vasfa sahip olduğunu da hatırlamak gerekir.

Aynı zamanda bu hadis incelik, zerâfet, nezâket sembolü Allah Resûlünün insanlığa verdiği bir edeb ve görgü dersidir. Kadının horlandığı bir çağda kadını “en büyük mutluluğum, sevincim ” dediği namazla birlikte zikretmiştir. Zira kadın ailenin, güzel koku zerafetin, namaz kulluğun sembolüdür. Güzel koku ve kadın dünya’ya ait değerlerdir. “Dünya” kelimesi, “alçak, aşağı” anlamına gelen “denî” kökünden gelmektedir. Aşağıdaki dünya’daki zevklere dalan insanı Resûlullah “müminin mirâcı” olan namaza davet ederek bakışını yücelere çevirmek istemektedir.

Merhameti sonsuz olan Allah, muhabbetin ve duygu derinliğinin en üstünü hanımlarda tecellî ettirmiştir. Bir kadın rûhunun derinliklerinde yer alan incelik, zerâfet, hassâsiyet ve âhengîn zemininde muhabbet, merhamet, fedâkârlık ve sadâkat vardır. Hz. Peygamber’i herkes yalanlarken bir kadın olarak Hz. Hatice ilk inananı olmuştur. Ve onu her zorlukta destekleyen bir eş olarak bütün hanımlara fedakâr, cefakâr, sadakatli olmanın örneğini vermiştir. Ve yine Resûlullah ile ilk namaz kılan da Hz. Hatice’dir. Bu şüphesiz bir tesadüf değildir. İlâhi tecellî böyle gerçekleşmiştir. İlk mü’min olarak ve Hz. Peygamberin en yakını bir kadın olarak Hz. Hatice bu hadisteki ideal kadın modelini çizmektedir. Muhakkak ki, Resûlullah’ın eşlerinden hangisi zikredilecek olsa,

³⁸⁰ Ebû Davûd, Edeb, 86; Ahmed b. Hanbel, V, 364; Beyhakî, I, 390.

hepsi ona “Dünya’den kendisine sevdiren kadın”a örnek verilebilir. Ancak, Hz. Hatice “Kadınların en hayırlısıdır.”³⁸¹ Hz. Peygamber’e bu söz söylenmiştir. Çünkü; “O, hevasına göre konuşmaz.” (Necm 53/22).

---

³⁸¹ Buhâri, Fedâilu’s-sahâbe 50; Müslim, Fedâilu’s-sahâbe 69; Tirmizi, Menâkıb, 61; Ahmed b. Hanbel, I, 84.

SONUÇ

Cenâb-ı Hakk her şeyiyle mükemmel yarattığı Hz. Peygamber’i sevgi yönüyle de kuşatmıştır. O, Resûlünü şöyle tanıtır: “Size içinizden öyle bir peygamber geldi ki, zahmet çekmeniz O’nu incitir ve üzer. O, size çok düşkündür. Müminlere çok şefkatlidir çok merhametlidir.³⁸² Allah Teâlâ bu ayette kendi isimlerinden olan, “Raûf = çok şefkatli ve Rahîm = pek merhametli sıfatlarını Hz. Peygamber’e vermiştir ki, önceki peygamberlerin hiçbiri bu sıfatların ikisine birden sahip olmamışlardır. Allah, ancak kendi zâtı için “Muhakkak ki, Allah insanlara raûf ve rahîmdir.”³⁸³ buyuruyor.³⁸⁴ Ayrıca bu ayette geçen “Harisun aleyküm” Hz. Peygamber’in isimlerindedir. ‘Size çok düşkündür,’ bir ana ve babadan daha düşkün. Öyleyse üzülmemizi, sıkıntıya düşmenizi, ikide bir kederlenip hayata küsmemizi arzu etmez. O bir annenin çocuğunun üzerine titrediği gibi sizin üzerinize titrer. Mü’minin daima geniş, neşeli, sevinçli, vâkur, merhametli, sözüne ve özüne sadık örnek insan olmasını arzu eder. Aksi halde müminin bedbahtlığı ona ağır gelir.³⁸⁵

Genel olarak mü’minleri çok seven Allah Resûlünün özelde de sevdikleri vardır. Şu rivâyet ise Allah Resûlünün güzel-çirkin, zengin-fakir ayırt etmeden, kısacası insanları görünüşlerine bakarak değil, onların ahlâkına, Allah katındaki değerine bakarak sevdiğinin örneğini vermektedir.

Enes b. Mâlik (r.a.)’ten şöyle nakledilir: Köy halkından Zâhir isimli bir sahâbe vardı. Bu zat Resûlullah’a her gelişinde köyde yetişen mahsullerden hediyeler getirirdi. Döneceği zamanda Efendimiz ihtiyacı olan şeylerle onun heybesini doldurur ve şöyle buyururdu “Zâhir bizim köyümüz, bizde onun şehriyiz” Resûlullah onu çok severdi. Görünüş itibari ile fazla güzel değildi. Zâhir bir gün elindekini satmakla meşgul iken Efendimiz onu arkasından kucaklayıp, mübarek elleriyle gözlerini kapadı. Zâhir ise “kimsin sen, beni bırak” diyerek kurtulmaya çalıştı. Ancak gözlerini tutan zâtın Resûlullah olduğunu anlayınca rahatladı ve sırtını Efendimizin göğsüne iyice dayadı. Bunun üzerine Resûlullah “Bu köle satılıktır almak isteyen var mı?” diye seslendi. Zâhir

³⁸² Tevbe, 9/128.

³⁸³ Bkz. Bakara, 2/143; Hac, 22/65.

³⁸⁴ Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, IV, 434.

³⁸⁵ Erdoğan, a.g.e. s.121-122.

boynu bükük ve hüzünlü bir eda ile “Ya Resûlallah! Benim gibi değersiz bir köleye, vallahi kimse kuruş vermez” Bunun üzerine Efendimiz “Hayır Ya Zâhir! Sen Allah katında son derece kıymetli ve pahalısın” buyurdu.³⁸⁶

“Dünyadan bana kadın ve güzel koku sevdirdi, göz aydınlığım (en büyük mutluluğum) namazda kılındı” hadisinin, araştırma sonuçlarına göre, Abdurrezzâk b. Hemmâm’ın “*Musannef*”indeki tek rivâyet mürsel; Ahmed b.Hanbel’in “*Müsned*”indeki dört rivâyet hasen; Nesâî’nin “*Sünen*”indeki bir rivâyet hasen-sahih; bir rivâyet hasen; Ebû Ya’lâ el-Mevsîlî’nin “*Müsned*”indeki iki rivâyet hasen; Ebû Avâne’nin “*Müstahrec*”indeki iki rivâyet hasen; Taberânî’nin “*el-Mu’cemü’l-ensat*”ındaki iki rivâyet hasen; Hâkim’in “*el-Müstedrek*”indeki bir rivâyet sahih ve Beyhakî’nin “*Sünen-i Kübra*”sındaki tek rivâyet zayıftır.

Zemahşerî ve el-Kâdî gibi bazı âlimler, hadisi "üç" kelimesini ilave ederek: "Sizin dünyanızdan bana üç şey sevdirdi..." şeklinde rivâyet etmişlerdir. Ancak Zerkeşî, Irakî ve İbn Hacer gibi diğer bazı âlimler hem "üç kelimesinin rivâyetlerde olmadığı" hem de "mânayı bozduğu" gerekçesiyle, söz konusu kelimeyle rivâyeti reddetmektedirler Onlara göre mâna bozulmaktadır; Çünkü namaz dünyevî değil uhrevî bir ibadettir. Ayrıca Resûlullah hadiste, dünya sevgisini kendisine nisbet etmiyor, dünyaya ait olan sevgilerden kadın ve güzel koku için ‘sevdim’ demiyor; ‘sevdirdi’ diye meçhul olarak ifade ediyor. Çünkü Kadın ve güzel kokuya olan sevgi namaz gibi Resûlullah’ın yaratılışında mevcut değildir. O, sevmeye kullara rahmet gayesiyle mecbur kılınmıştır. Namaz ise öyle değil, zâtı îcâbı sevimidir. Namazın rükû ve secdeleri Allah ile buluşma mahallidir. Namaz da ‘kurretu ayn’ ‘gönül huzuru’ vardır. Ve bu, ancak kulun Rabbine yönelmesiyle gerçekleşir.

“Dünyadan bana kadın ve güzel koku sevdirdi, göz aydınlığım (en büyük mutluluğum) namazda kılındı” hadisinin rivâyetlerini araştırdığımız çalışmamızın, bu alanda yapılacak diğer çalışmalara faydalı olmasını temennî ediyoruz.

---

³⁸⁶ Ahmed b. Hanbel, III, 161.

BİBLİYOGRAFYA

Abdürrezzâk, el-Musannef

Ebû Bekr Abdürrezzâk b. Hemmam Abdürrezzâk es-San'ani, *el-Musannef*, I-XI, thk. Habiburrahman A'zami 2. bs. Beyrut : El-Meclisü'l-İlmi, 1983, Birlikte: Kitâbü'l-câmi' Ebû Urve b. Ebî Amr el-Ezdi el-Basri Ma'mer b. Raşid.

Acluni, Keşfü'l-hafa

Ebü'l-Fida İsmail b. Muhammed Acluni, *Keşfü'l-hafa ve müzilü'l-ilbas amma iştehere mine'l-ehâdis ala elsineti'n-nas*, 2. bs. Beyrut : Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabi, 1932.

Ahmed b. Hanbel, Müsned

Ebü Abdullah Ahmed b. Muhammed eş-Şeybani Ahmed b. Hanbel, *Müsnedu Ahmed b. Hanbel*, I-IV, Dâru's-Sahnûn, Çağrı Yay., İstanbul, 1992.

Ahmedov, “Sünnette Evlenme ve Evlendirmeler”

Reşadet Ahmedov, “Sünnette Evlenme ve Evlendirmeler” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi SBE), 2006.

Akyüz, “Abdurrezzak es-San'ani”

Ali Akyüz, “Abdurrezzak es-San'ani” *DİA*, mad., I, 298-299.

Alan, “Kokuların Hafızası”

Şerafeddin Alan, “Kokuların Hafızası”, *Sızıntı Dergisi*, Sayı:125, (Haziran), 1989.

Arat, Kadın Sorunu

Necla Arat, *Kadın Sorunu*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 1980.

Buhârî, Sahîh

Ebu Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *Sahîh'l- Buhârî*, I-VI, Dâru's-Sahnûn, Çağrı Yay., İstanbul, 1992.

Beyhakî, Sünen

Ahmed b. Hüseyin b. Ali b. Musa Ebû Bekr el-Beyhakî, *es-Sünenü'l -Kübrâ*, I-X, thk. Muhammed Abdülkadir Atâ, Mekke, 1414/1994.

_____, Şu'abü'l-îmân

Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî, *Şu'abü'l-îmân*, I-VII, thk: Muhammed Said Besyûnî, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1990.

Bozkurt, "Koku"

Nebi Bozkurt, "Koku" *DİA*, mad., XXVI, 150.

Can, Cevâhir-i Mesneviyye

Şefik Can, *Cevâhir-i Mesneviyye*, I-II, Ötüken Neşriyat, 2001.

_____, Mevlânâ Hayatı Fikirleri Şahsiyeti

Şefik Can, *Mevlânâ Hayatı Fikirleri Şahsiyet*, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1995.

Canan, Hadis Ansiklopedisi

İbrahim Canan, *Hadis Ansiklopedisi Kütüb-i Sitte*, I-XVIII, Akçağ yay., İstanbul, ts.

_____, "Enes b. Mâlik"

İbrahim Canan, "Enes b. Mâlik" *DİA*, mad., XI, 234.

Çakan, Hadis Edebiyatı

İsmail Lütfi Çakan, *Hadis Edebiyatı*, 6. Baskı, İstanbul: İFAV, 2008.

_____, Hadislerle Gerçekler

İsmail Lütfi Çakan, *Hadislerle Gerçekler*, Erkam Yayınları, İstanbul, 2006.

_____, Seçme Hadisler

İsmail Lütfi Çakan, *Seçme Hadisler*, İFAV, İstanbul, 2008.

Çörtü, Arapça Dilbilgisi Nahiv

M. Meral Çörtü, *Arapça Dilbilgisi Nahiv*, İstanbul: MÜİFV Yayınları, 1998.

Dârimî, Sünen

Ebû Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimî, *Sünen-ü Dârimî*, I-II, Daru's-Sahnûn, Çağrı yay., İstanbul, 1992.

Ebû Dâvud, Sünen

Ebû Davud Süleyman b. Es'as es-Sicistânî, *Sünen-ü Ebî Dâvud*, I-V, Daru's-Sahnûn, Çağrı yay., İstanbul, 1992.

Ebû Ya'la el-Mevsîlî, Müsned

Ahmed b. Ali b. el-Müsenna Ebû Ya'la el-Mevsîlî, *Müsned-i Ebî Ya'la*, I-XIII, thk. Hüseyin Selim Esed, Dımaşk: Dârü'l-Me'mun li't-Türas, 1986.

Ebû Avane, Müsned

Ya'kub b. İshâk b. İbrâhîm el-İsferâyînî Ebu Avâne, *Müsnedü Ebî Avâne*, I-V, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 1998.

Ebû Hâtim, el-Cerh

Ebû Muhammed Abdurrahman b. Muhammed b. İdris İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil* Beyrut, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, I-IX, Haydarâbad, 1952 baskısından ofset baskıdır.

Eflâtun, Devlet

Eflâtun, *Devlet*, Hüseyin Demirhan (çev.), İstanbul: Hürriyet Yayınları, 1973.

Elmalılı, Hak Dini

Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili: Yeni Meâlli Türkçe Tefsir*, I-X, İstanbul, ts.

Ebû İlm, Hz. Fatıma,

Tevfik Ebû İlm, *Hiz. Fatıma*, (çev.) Burhan Başak, İnsan Yayınları, İstanbul 1998.

Erdoğan, Peygamberimizin Mübarek İsimleri

Naim Erdoğan, *Peygamberimizin Yüce Şahsiyeti ve Mübarek İsimlerinin İzahı*, Kahraman Yayınları, İstanbul, 1974.

Eriş, “Eşler Arası Abartılı Saygı/Secde” Hadisi

Hatice Eriş, “Eşler Arası Saygının Sınırları ve “Secde” Hadisi Tahkik-Tahrir Değerlendirme”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, 2005)

Fayda, “Ebû Bekir”

Mustafa Fayda, “Ebû Bekir” *DİA*, mad., X, 101-188.

_____, “Âişe”

Mustafa Fayda, “Âişe”, *DİA*, mad., II, 202.

Hâkim en-Neysâbûrî, el-Müstedrek

Muhammed b. Abdullah Ebû Abdullah el-Hâkim en-Neysâbûrî, *el-Müstedrek ale's-sahîhayn mea Ta'likati'z-Zehebî fi't-Telhis*, I-IV, thk. Mustafa Abdülkadir Atâ, , Zehebî'nin Telhis'i ile birlikte. Beyrut 1411/1990.

Hamidullah, İslâm Peygamberi

Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi* (trc. Salih Tuğ), 4. Baskı, I-II, Ankara, 1980.

Harman, “Kadın”

Ömer Faruk Harman, “Kadın”, *DİA*, mad., XXIV, 83.

Kandemir, “Ahmed b. Hanbel”

M.Yaşar Kandemir, “Ahmed b. Hanbel” *DİA*, mad. II, 75-76.

_____, “Beyhakî”

M. Yaşar Kandemir, “Beyhakî” *DİA*, mad., VI, 58-61.

_____, “Ebû Avâne”

M. Yaşar Kandemir, “Ebû Avâne” *DİA*, mad., X, 100-101.

_____, “Hâkim en-Nisâbûrî”

M. Yaşar Kandemir, “Hâkim en-Nisâbûrî” *DİA*, mad., XV, 190.

_____, “Hz. Peygamber ve Aile Hayatı”

M. Yaşar Kandemir, “Hz. Peygamber ve Aile Hayatı”, Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi, İslami İlimler Araştırma Vakfı Yay. İstanbul, ts.

_____, “Meymune”

M. Yaşar Kandemir, “Meymune” *DİA*, mad., XXIX, 506.

_____, “Nesâî”

M.Yaşar Kandemir, “Nesâî”, *DİA*, mad., XXXII, 563.

Kartal, “İbnü’l-Arabî’nin Yorum Yöntemi ve Muhammed Fassında Bu Yöntemin Tatbiki”

Abdullah Kartal, “İbnü’l-Arabî’nin Yorum Yöntemi ve Muhammed Fassında Bu Yöntemin Tatbiki”, *Tasavvuf, İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, yıl:9 (2008) sayı:21.

Kâtib Çelebi, Keşfü’z-zünûn

Hacı Halife Mustafa b. Abdullah Katib Çelebi, *Keşfü’z-zünûn*, I-II, haz. M. Şerefettin Yaltkaya, Kilisli Rifat Bilge, 2. bs. MEB, Ankara,1971.

Karaman, İslamda Kadın ve Aile

Hayrettin Karaman, *İslamda Kadın ve Aile*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 1993.

Karagöz, Ayet ve Hadislerin Işığında Sevgi ve Dostluk

İsmail Karagöz, *Ayet ve Hadislerin Işığında Sevgi ve Dostluk*, 2. Baskı, (DİBY), Ankara, 2004.

Kazıcı, Hz. Muhammed’in Eşleri ve Aile Hayatı,

Ziya Kazıcı, *Hz. Muhammed’in Eşleri ve Aile Hayatı*, İstanbul: Çamlıca yayınları, 2003.

Kettânî, er-Risâletü’l müstatrafe

Ebû Abdullah Muhammed b. Cafer b. İdris Kettani, *er-Risâletü’l müstatrafe li beyânı meşhûrî kütübi’s-sünneti’l-müşerrefe*, neşr. Muhammed Muntasır b. Muhammed ez-Zemzemi b. Muhammed b. Ca’fer el-Kettani, Dârü’l-Beşairi’l-İslamiyye, Beyrut, 1986.

Kutup, İman ve İnkâr Aynasında İki Kadın,

Muhammed Ali Kutup, *İman ve İnkâr Aynasında İki Kadın*, Osman Arpaçukuru (çev.), İstanbul: İlke Yayıncılık, 1999.

Kutlay, “Nebevî Açından Kadının Değeri”

Halil İbrahim Kutlay, “Nebevî Açından Kadının Değeri” *Yeni Dünya Dergisi*, Aralık 2004.

Kuşeyrî, Kuşeyrî Risaleleri

Abdülkerim el-Kuşeyrî, *Kuşeyrî Risaleleri(Sufilerin İnanç ve Ahlâkı)* (trc. Dilaver Selvi), 2. baskı, Semerkand, İstanbul, 2005.

Küçük, Sevgi Medeniyeti

Raşit Küçük, **Sevgi Medeniyeti**, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2002.

Mâlik, Muvatta

İmam Mâlik b. Enes, *el-Muvatta*, I-II, Daru's-Sahnûn, Çağrı yay., İstanbul, 1992.

Mevlânâ, Mesnevî

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, *Mesnevi tercümesi: konularına göre açıklamalı*, Muhammed b. Muhammed b. Hüseyin Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Şefik Can (trc.), I-VI, 4. Baskı, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2002.

Mutçalı, Sözlük

Serdar Mutçalı, *Arapça Türkçe Sözlük*, Dağarcık, İstanbul, 1995.

Müslim, Sahîh

Ebu'l Hüseyin Müslim b. Haccac el-Kuşeyrî, *el-Câmiu's-Sahîh*, I-III, Daru's-Sahnûn, Çağrı yay., İstanbul, 1992.

Münâvî, Feyzü'l-kadîr

Münâvî, *Feyzü'l-kadîr*, Zeynüddîn Muhammed Abdür-rauf b. Tacilarifin b. Ali Münâvî, *Feyzü'l-kadîr şerhi'l-Câmi's-sağîr*, I-VI, Beyrut : Dârü'l-Mâriفة, Beyrut, ts.

Mizzî, Tehzibü'l-Kemal

Ebü'l-Haccac Cemaleddin Yusuf b. Abdurrahman b. Yusuf Mizzi, *Tehzibü'l-Kemal fî esmai'r-ricâl*, I-XXXV, thk. Beşşar Avvad Ma'ruf, Beyrut : Müessesetü'r-Risâle, 1980.

Nesâî, Sünen

Ebü Abdurrahman Ahmed b. Ali b. Şuayb en-Nesâî, *Sünenü'n-Nesâî*, I-VIII, Daru's-Sahnûn, Çağrı yay., İstanbul, 1992.

_____, ed-Duafa ve'l-metrukin

Nesâî, *ed-Duafâ ve'l-metrûkîn*, thk. Muhammed İbrahim Zâyid, Haleb, 1369.

İbn Arabî, Fusûs

İbn Arabî, *Fusûsu'l-Hikem Tercüme ve Şerhi*, I-IV. Muhyiddin İbnu'l-Arabî, Ahmet Avni Konuk, Mustafa Tahralı ve Selçuk Eraydın, (haz.), 3. Basım, MÜİFV Yayınları, İstanbul 1999.

İbn Hibban, es-sikat

Ebû Hâtim Muhammed b. Hibban b. Ahmed et-Temîmî İbn Hibban, *Kitâbü's-sikat* , I-IX, Haydarabad : Dâiretü'l-Maârifî'l-Osmaniyye, 1973.

İclî, Ma'rifetü's-sikat

Ebü'l-Hasan Ahmed b. Abdullah b. Salih İclî, *Ma'rifetü's-sikat*, I-II, thk. Abdülalim Abdülazim Bestevi, Medine : Mektebetü'd-Dâr, 1985.

İbn Hacer, el-İsâbe

Ebü'l-Fazl Şehabeddin Ahmed İbn Hacer el-Askalani, *el-İsâbe fî temyizi's-sahâbe*, I-VIII, thk. Ali Muhammed el-Becâvî, Beyrut, 1412.

_____ , Tehzîbu-t Tehzîb

İbn Hacer, *Tehzîbu-t Tehzîb*, I-XIV, Beyrut: Daru'l-Fiker, 1984.

_____ , Takribü't-tehzi

İbn Hacer, *Takribü't-tehzi*; thk. Muhammed Avvame 2. bs. Haleb, Dâru'r-Reşid, 1986.

_____ , Lisânü'l Mîzân

İbn Hacer, *Lisânü'l Mîzân*, I-VII, Dâiretü'l-Maarifi'n-Nizamiyye: Beyrut, 1986.

_____ , Fethu'l-Bârî,

İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî bi-şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, I-XIII, Daru'l Fiker, ts.

_____ , Telhîs'ül-Habîr

İbn Hacer, *Telhîs'ül-Habîr*, I-IV, Dâru'l Mârife, Beyrut, 1986.

İbn Mâce, Sünen

Ebü Abdullah Muhammed b. Yezid el-Kazvinî İbn Mâce, *Sünen-i İbn Mâce*, I-II, Daru's-Sahnûn, Çağrı yay., İstanbul, 1992.

İbn Manzûr, Lisân

Ebu'l-Fadl Cemalüddin Muhammed b. Manzûr el-Mısırî, *Lisânü'l-Arab*, I-XV, Daru Sadr, Beyrut, ts.

İbn Sa'd, et-Tabakât

Muhammed b. Sa'd b. Menî' Ebû Abdullah el-Basrî, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, I-VIII, Dâru- Sadr, Beyrut, 1968.

İbn Receb, Câmiu'l-ulûm

Ebü'l-Ferec Zeynüddîn Abdurrahman b. Ahmed İbn Receb, *Câmi 'u'l-ulum ve'l-hikem*, nşr. Şuayb el-Arnaut, İbrâhim Bacis, 8. Baskı, Riyad 1999.

İlmihal, (TDV) Yayınları, 5. Baskı, I-II, Ankara: 2004.

Özel, Kırk Hadis

İsmet Özel, *Kırk Hadis*, İstanbul, Şule yayınları, 2007.

Peck, Az seçilen yol

M. Scott Peck, *Az seçilen yol: sevginin, geleneksel değerlerin ve ruhsal tekamülün psikolojisine yeni bir bakış*, Rengin Özer (çev.), Akaşa Yayınları, İstanbul, 1992.

Rifâi, Sohbetler

Kenan Rifâi, *Sohbetler*, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul, 2000.

_____, Şerhli Mesnevî-i Şerif

Kenan Rifâi, *Şerhli Mesnevî-i Şerif*, Hülbe Yay. İstanbul, 1973.

Sâmi, Kâmus

Şemseddin Sâmi, *Kâmus-ı Türkî*, 13. Baskı, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2004.

Sehâvî, Makâsîd

Şemseddin Ebü'l- Hayr Muhammed b. Abdurrahman es- Sehâvî, *el-Makâsîdü'l-hasene fî beyân kesir mine'l-ehâdisi'l-meşhure*, Tashih:Muhammed Osman el-Hut, Dârü'l Kitâbi'l Arabî, Beyrut, 1985.

Suyutî, Tedrîbü'r-râvî

Ebü'l-Fazl Celaleddin Abdurrahman b. Ebî Bekr Suyutî, *Tedrîbü'r-râvî fî şerhi Takribi'n-Nevevî*, Medine:1972.

Schimmel, Ruhum Bir Kadındır

Annemarie Schimmel, *Ruhum Bir Kadındır*, Ömer Enis Akbulut (çev.), İstanbul: İz Yayıncılık, 1999.

_____, İslamın Mistik Boyutları,

Annemarie Schimmel, *İslamın Mistik Boyutları*, Ergun Kocabıyık (çev.), İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2001.

Şevkanî, el-Fevaid

Şevkanî, *el-Fevaidü'l-mecmua fi'l-ehâdîsi'l-mevzua*, thk. Abdurrahman b. Yahyâ El Yemani, Mektebetü'l İslamî, Beyrut, 1407.

Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr

Süleyman b. Ahmed b. Eyyûb Ebu'l-Kâsım et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, IXX, thk. Hamdi b. Abdülmecîd es-Selefi, Mavsıl, 1404/1983.

_____, el-Mu'cemü'l-evsat

Ebü'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed b. Eyyub el-Lahmi Taberani, *el-Mu'cemü'l-evsat*, Mahmûd b. Ahmed Tahhan, (thk.), Riyad : Mektebetü'l-Maârif, 1995.

Tirmizî, Sünen

Ebü İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre et-Tirmizî, *Sünenü't-Tirmizî*, I-V, Daru's-Sahnûn, Çağrı yay., İstanbul, 1992.

Topaloğlu, İslâm'da Kadın

Bekir Topaloğlu, *İslâm'da Kadın*, İstanbul: Rağbet Yayınları, 2001.

Uğur, “Ebû Ya'lâ el-Mevsilî”

Mücteba Uğur, “Ebû Ya'lâ el-Mevsilî” *DİA*, mad., X, 258.

_____, “Muhammed b. İshak es-Sağânî”

Mücteba Uğur, “Muhammed b. İshak es-Sağânî”, *DİA*, mad., X, 100.

Ukaylî, ed-Duafâü'l-kebîr

Ebü Cafer Muhammed b. Ömer b. Musa el-Ukaylî, *ed-Duafâü'l-kebîr*, I-IV, thk. Abdülmuti Emin Kalacî, Beyrut, 1404/1984.

Uludağ, Sûfî Gözüyle Kadın

Süleyman Uludağ, *Sûfî Gözüyle Kadın*, 2. Baskı, İnsan Yayınları, İstanbul, 1998.

_____, “Aşk”

Süleyman Uludağ, “Aşk”, *DİA*, mad., IV, 11.

Yardım, Mesnevî Hadîsleri

Ali Yardım, *Mesnevî Hadîsleri*, Damla Yayınevi, İstanbul, 2008.

Yaşaroğlu, “Namaz”

M, Kâmil Yaşaroğlu, “Namaz”, *DİA*, mad., XXXII, 356.

Yücel, Tenkit Terimleri

Ahmet Yücel, *Hadis İliminde Tenkit Terimleri ve İlgili Çalışmalar*, İFAV, İstanbul, 1998.

Wensick, Mu’cemu’l-Müfehres

A.J. Wensick, *el-Mu’cemu’l-Müfehres li-elfâzi’l-hadîsi’n-nebevî*, I-VIII, Leiden, 1936-69.

Zebidî, Tecrîd-Sarîh

Zeynü’d-dîn Ahmed b. Ahmed b. Abdi’l-Lâtif ez-Zebidî, *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi ve Serhi* (trc. Kâmil Miras), I-XII, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1978.

Zehebî, Tezkiretü’l-Huffâz

Ebû Abdullah Şemseddin Muhammed b. Ahmed b. Osman Zehebi, *Tezkiretü’l-huffaz*, I-IV, 3. baskı, Beyrut Dâru İhyai’t-Türasi’l-Arabi, 1956.

_____, Siyeru a’lami’n-nübelâ

Zehebî, *Siyeru a’lami’n-nübelâ*, I-XXV, thk. Şuayb el-Arnaut, 3.baskı, Beyrut, Müessesetü’r Risâle, 1985.